V. CL.

D. IOANNIS RAINOLDI,

OLIM GRÆCÆ LINguæ Prælectoris in Collegio Corporis Christi apud Oxonienses,

Orationes Duodecim; cum alijs quibusdam opusculis.

ADIECTA EST ORATIO Funebris, in obitu eiusdem habita à M. Isaaco Wake Oratore Publico.





OXONIÆ
Excudebat Iosephus Barnesius. 1614.

IOHANNES RAINOLDVS ACADEMICIS *OXONIENSIBVS* S. P. D.



Ictus amore tui, cognato sanguine victus; *Nam etsi non possum affirmare, fratres, me vestrâ causâ facere, quod* [a] Latinus *ait se fecisse* Turni, vincla omnia rupi, Promissam eripui genero, arma impia sumpsi: *tamen quæ ratio movit* Latinum *vt* Laviniam *suam*, Æneæ *promissam*, Turno *destinaret, contra fas & æquum; ea me commovit, vt has orationes, destinatas tenebris, in lucem emittere, præter officii rationem forsitan, profectò præter instituti. Eodem enim animo sum, quo tum eram, quum in præfatione Thesium mearum causam vobis reddidi, cur amicis rogantibus vt eas excudi atq; in publicum evulgari paterer non obsecundassem. Verùm cùm frequens consulendi fontes ipsos scriptorum & divinorum, & humanorum, in controversiis fidei tractandis, necessitas occasionem excitandi vestri ad studia linguarum Hebrææ, & Græcę, nuper mihi dederit; idq; non aures præter fluxisse vestras, sed animis insedisse &*

[a] Virg. Æneid. lib. 12.

infixum penitus esse pervellem: faciendum putavi, vt, licet iisdem monitis iterandis sæpiùs inter prælegendum molestius esse nollem, tamen aliquà renovarem desiderii mei significationem, & cohortationis eius memoriam vobis refricarem. Hoc autem nullâ viâ poteram facilius, quàm si, quales [c] Cicero admonitores misit ad Varronem, Academicarum quæstionum libros: tales (talesne? vtinam quidem; veruntamen & tale esse potest, quod non est simile, & simile ex parte quod in multis dissimile; tales igitur, vt parva cum magnis cõferam) ad vos mitterem. Itaq; has duas orationes, quæ cæteris miniùs invitè lucem conspectumq; hominum laturæ mihi videbantur, ex illis eximendas, & in vestro nomine divulgandas censui. Neq; in eo magis extimui ne quisquam nostratium vitio mihi verteret quòd duas emittam solas è viginti: quam Paulus Minutius suorum popularium censuram est veritus, quòd è decem libris Antiquitatum Romanarum, [c] vnum tantummodo prelo commisit. Etenim, nec illi Hippolytus Cardinalis, cuius id in gratiam fecit, fuit charior, quã vos estis mihi: nec Angli minus candidè studia suorum interpretari & accipere solent, quàm Itali. Genus fortasse dictionis meæ incurret in maiorem reprehensionem; qui è poëtis aliisq; scriptoribus tam multa decerpserim, è quibus tam pauca omi-

tti

b Ep. ad fa. lib. 9. ep 8.

c Librum de legibus Romanis.

tionibus suis intexuerint oratores Græci Romaniq; principes eloquentiæ. Sed animadvertatur velim, auditores, quorum pro discrimine variari debet ratio dicendi, & quidem in hoc ipso opportunè potest, alius illis generis ac mihi contigisse. Namq; in schola ad doctos & literatos, ea ex historiis, fabulis, carminibus, autorum dictis, apopthegmatis, similibusq; adhibenda, quæ ad senatum aut populum non decerent, [c] Vives, peritissimus earum quas tractavit artium magister, prudenter observavit. Idq; Ciceronis adeò exemplo manifestum fiet, si, quæ in foro dixit aut curia, cum disputationibus quas in Tusculano habuit, comparemus. Quanquam si plusculum aut affectui meo, aut nostrorum studiis adolescentulorum in eo indulserim, quàm aut Vives præcepto de dicendi ratione, aut exemplo Ciceronis in Tusculanis probari possit: excusabitis, scio, qui vester est in me amor; & illi, quæ se esserat in adolescente optat [d] Antonius, ut aliquid sit quod amputet sicut in vitibus sarmenta quæ luxuriant, fœcunditati adscribetis. Equidem, eo ipso amore vestro fretus, feci, etiam audaciùs quā ille, cuius exemplum in admonitoribus mittendis sum sequutus. Nam [e] Cicero suis libris se mandasse dicit, ut Varronem rogarent munus quod ostenderat, non ut flagitarent. Ego verò meis orationibus præcepi, ut

[c] De rat. dicend. l. ca de decoro.

[d] Cicero orat. lib.

[e] Epist ad fam. lib. 9. epist. 8.

vos non flagitent solùm, quod interpretatum cupio, sed etiam per omnes sanctitates obsecrent, instent, vrgeant, ne denegetis. In quo si voluntas propensioq; vestra, quos Deus facultatibus omnibus instruxit, importunitati meæ manus dederit: audeo polliceri futurum vt maiorem è Græcis literis voluptatem ac utilitatem percipiatis, quàm [f] Cato, *qui senex eas dedicit; & cum* [g] Hieronymo, *post multo leviorem laborem in Hebræis quã ei exantlare necesse fuit, dicatis,* Gratias ago Domino, quòd de amaro semine literarum dulces fructus carpo. *Valete. è Colleg. Corp. Christi. Februar. 2.*

[f] *Cicero de senect.*
[g] *Epist. 4. ad Rust. mon.*



ORATIO POST VAcationem Natalitiam. 1576.



EPAMINONDAM THEBANVM, qui Leuctricâ victoriâ nobilitauit patriam & *Græciam* dominatu *Lacedæmoniorũ* liberavit, tristem solli citũq; circumivisse vrbem refert [a] *Plutarchus*; quum civitas festum diem agẽs comessationibus & voluptatibus indulgeret. Præclarum verò factum, & prudente viro ac temperante dignum! quod declarat illum adeò constanti & confirmato animo virtutis viam ingressum esse, vt adduci non posset quin eâdem pergeret, quamvis sine comite: immò tanto magis ab illecebris libidinum sibi temperaret, quãto & impuniùs. Ita res duæ, quæ studium continentiæ restinguunt in alijs, in illo accendebant; multitudo peccantium, & licentia peccandi. Vellem hoc nobis, auditores ornatissimi, in rerum nõ dissimili statu eveniret: vt, quo pluriũ animos contagio nequitiæ & optimarum artium neglectus infecit, eò vehemẽtiùs ipsi virtutis atq; doctrinæ tùm

[a] *In apophthegm. reg. & imperat.*

simus studiosi, tùm semper esse contẽdamus. Nec verò nos officio perfunctos arbitremur, si earum alteram sequamur sine altera, ne si assequamur quidem: cùm virtus sine doctrina, etsi lætos ferat fructus vberesque, minùs tamen amplos quàm arbores in hoc horto satæ ferre debent; doctrina sine virtute similis sit [*] cantharidum quibus ademtæ alę, corporum aspectu nõ inelegantium, sed letalium perceptu, & succi venenati. In [b] historiæ Romanæ monimentis proditur, *Caiũ Curionem*, qui tribunus plebis flammas civilis belli inter *Cæsarem & Pompeium* excitavit, fuisse *hominem ingeniosissimè nequam, & facundum malo publico. Ingeniosissimum*, sed *nequam*; *facundum*, sed *malo publico*. Quanto meliorem civem *Curionem* habuisset patria, tardissimũ, quàm ingeniosissimum, modò minùs nequã; indisertum quàm facundum, modò bono publico. Quare non solùm inscitiam & ignorantiam, sed etiam malitiam & improbitatem è nostris animis exterminemus: vt tales evadamus, qualis à [c] *Catone* definitus est *orator*, *vir bonus, dicendi peritus*, & quidem ante *bonus*, quã *dicendi peritus*, quia maior cura virtutis quàm doctrinæ suscipienda est.

Sed

[*] *Plin hist. na. l. 11. c. 35 & l. 29 c. 4*

[b] *Velleius Paterc. l. 2.*

[c] *Fab. instit orat li 12. cap. 1.*

Sed *Epaminõdas* rogatus ab amico quid ita solus tristis circumiret vrbem: *vt vobis*, inquit, *omnibus inebriari & otiari liceat*. Noster autem labor & solicitudo id agat & contendat, vt cunctis potius sobrijs industrijsq; esse libeat. Suas enim quisque Thebas, suam vrbem, quam ab inimicis tueri debeat, habet intùs: ne existimemus eam alienis cujusquam excubijs ab insidijs hostium securam esse posse. Quare non est satis paucos esse probos atq; studiosos, vt multis pravitatem & desidiam sectari vacet. Optandum, innitendum, vt omnes in eodem curriculo virtutis industri eq; sudent, ne multorum languor, ceterorum studia debilitet, ac infringat. Quanquam si multis inertiam & nequitiam colere libido est: eò magis probos atque studiosos esse paucos opus est. Nihil difficile amori & diligentiæ: magnum tamen opus omninò & arduum ad quod vos hortor, auditores. Quotus enim quisque similis esse potest *Epaminondæ*, qui malit solus sapere, quàm cum multis insanire; militiam sub dio meditari asperã, quàm delicijs Veneris domi oblectari? Atque vtinam hoc contingeret inter solos *Thebanos*: quorum stupiditas *ingenii Bœotici* proverbio celebrata est. Sed a-

pud *Athenienses*, homines acutissimos, in artium officina, quæ leges, humanitatem, eloquentiam excoluit, idem contigisse, magis admirandum an dolendum sit nescio, sed contigisse [d] legimus. Nam cùm oraculo editum accepissent, vnum esse virum in civitate qui cunctorum sententias improbaret, populusq; stomachans quæreret quisnam esset, *Phocion se illum esse* est professus; *soli enim sibi nihil placere eorum quæ vulgus faceret et aut diceret*. Erat ille vulgus, quà rerum licentia, quà lascivia morum, consilia quærens blanda, respuens salutaria, variorum scelerum maculis notatissimus: quo minus mirum videri debet, si *Phocioni*, viro bono, neque dicta ejus placerent, neq; facta. Veruntamen quàm crebri fuêre semper *Athenienses*? quàm rari *Phociones*? Vbique sunt *Thebani*: sed estnè vsquam *Epaminondas*? *Omne tempus feret Clodios*, *Catones non omne feret*, ait [e] *Seneca*. Atque vt censorius Philosophus, sic [f] poëta, castigans facinora flagitiaque sui temporis,

--Catilinam, inquit,
Quocunq; in populo videas, quocunq; sub axe:
Sed nec Brutus *erit*, Bruti *nec avunculus*

[d] *Plut. apophtheg. reg. & imp.*

[e] *Epist. 98*

[f] *Iuvenal. Satyr. 14.*

lus usquam.

Cujus quasi morbi dum causas exquiro, quò ad medicinam ei faciendã accedam exploratiùs, date quæso veniam, vobis non invtilem, mihi non ingratam, insistendi paululùm, remquè ipsam altiùs ab initijs repetendi. Quã enim inchoavi dissertationem de forma disputandi, tribus illis verbis, *Peritè Modestè, Sincerè*, proposita, eam, etiamsi liceret alioqui, tamen nunc pertexere parùm esset commodum; præsertim cùm vestræ disputationes frigore magis quàm fervore peccent, neque tam frænis quàm stimulis & calcaribus egere videantur. *Seneca* ad *Neronẽ* scripsit de Clementia: verùm ad *Neronem*, Principem crudelem, *Cicero* ad fratrem de moderatione, ad fratrem scilicet, hominem, iracundum. Apud hunc si *Cicero* vituperasset lentitudinem, apud illum *Seneca* severitatem laudasset: nõ aquam ad mitigandas, sed oleum ad augendas flammas, affudissent. Quocirca vt idem g *Cicero* provinciam, quã Proconsul administravit, enectã propemodum fame, & exhaustam, recreavit, ac restituit: ita petam potius à nostris Proconsulibus, quibus disputandi provincia procuranda est, vt languesc.

g *Epist. ad Att. lib. 6. ep. 1.*

guescentem eam foveant, quàm ipse mittam sanguinem corporis semivivi; *Ephorumq;* tractem tāquam *Theopompū*; & adhorter ne nimium, quum offendatur quia parum; id est, à pertinacia eos deterream, in quibus acrimoniam industriamq; desidero. Neque tamen negârim esse posse præfractos, qui sint indiligētes: vti perversissimi ferè solēt esse qui non sunt peritissimi. Cæterùm in præsenti, si quid ego judico, ea est corporis nostri valetudo, vt humores, qui restinguunt virtutis studium ac doctrinæ, quàm qui disputandi ardorem refrigerant, expurgare pręstet. Hoc igitur, quod differri potest commodiùs, opportuniori tempori reservemus. Illud, quod maturiùs curationem postulat, quibus causis emergat quibus egeat remedijs, modò videamus. De quo antequam dicere exordiar, facit, meāne dicam infelicitas, an iniquitas aliorum, vt quia nonnullorum animos intelligo exulceratos esse quibusdam à me priùs ex hoc loco dictis, quamvis &aliorsum & aliter acceptis ac ego voluerim, rogandi mihi sitis, ne deinceps talibus suspicionibus & calumnijs aditum patefieri apud vos sinatis. *Nihil esse quin malè narrando*

rando

rando possit depravari, vetus est verbum: &, quanquam apud [b] Comicum in facto minus recto, tamen de rectè factis verè vsurpatum. Illud de rectè dictis minus forsan vetus est, sed non minus verum, *nihil esse, quin malè interpretando possit depravari*. Nam quid tādem aliud commovit [i] *Aristonem*, vt diceret, *nocere audientibus philosophos iis, qui bene dicta malè interpretarentur?* Quamobrem quo majore cupiditate flagro vestros conatus in optimarum artiū studijs promovendi: eò vehemētiùs etiam atque etiam à vobis peto ac quæso, ne meorum dictorum sitis ingeniosi nimiùm interpretes: & in res ejectam, in homines emitti orationem suspicemini. Peracerbum enim mihi sanè accidit, quod video nocere, dum perperam accipiuntur, vtinam ea sola quæ hoc dicuntur loco: vsque adeò, vt consilia pro convitijs habeantur, & pharmaca metuantur instar venenorum, manusque medicorum vt hostium reformidentur, maiore dolore nostro, vestro incommodo non minore. Profectò, non id meâ culpâ cōtingit, quòd, quæ ad omnium vtilitatem loquor, accipiuntur ad certorum contumeliam: quasi non exhorter, sed insecter, non vt be-

[b] *Teren. in Phorm.*

[i] *Cicero de nat. Deor. lib. 3.*

benevolus, sed inimicus; non auditores, sed adversarios; atque adeò accusem, vt *Verrem Marcus Cicero*, non admoneam, vt [i] *Quintum* fratrem. In quo tametsi reprehendit iracundiam, & acerbitatem, tamen, nec vt offenderet reprehendit, sed vt sanaret, nec frater id attribuit odio, sed amori. Et ego, si quid, fratres, in vobis requiro, id, vt corrigamini, non vt vexemini, facio: nec objici cuiquam à quoquam odiosè, sed à cunctis accipi fraternè oportuit monitiones meas.

[i] *Ep. ad Q. Fratrem Lib. 1 ep. 1.*

Quare ne tales maculę & labes posthac aspergantur ei candori, quem debetis quidem præstare cunctis, sed illis maximè, à quibus informamini: iterū atq; iterum, si patiamini, rogo, vt æquis & animis & auribus adsitis: nec quod *Theodorus* olim querebatur, sententias sinistrâ accipiatis manu, quas ego dextrâ porrigo. Nihil tradetur, quod non ad persequenda virtutis & doctrinæ studia pertineat: quod non & mihi dictu, & vobis auditu, & omnibus observatu commodissimum sit futurum. Tria sunt ergo, quibus, ne constanter pergamus in officio, mihi potissimùm videmur distineri. Nam, quā ingenii proclivitate ferimur à labore

ad

ad libidinem,commovemur facilè ho-
minum exemplis; si non exemplis,at
consiliis; si non consiliis, at injuriis,
contumeliis, vexationibus, quibus
quasi vepribus [c] angusta via est obsep-
ta;sed his omnibus commovemur, vt
multorum similes malimus esse quàm
bonorum,&viam spaciosam quam an-
gustam ingredi. Movent igitur exem-
pla,consilia,maleficia. Exempla flec-
tunt;consilia ducunt; maleficia pæne
trahunt.Exempla,consuetudine;con-
silia,rationibus; maleficia sensu dolo-
rum,adoriuntur. Exempla, multorum
autoritas & vsus; consilia,blanditiæ
familiarium & amor; maleficia, terror
acerbitasq; ærumnarum, ad ea expug-
nanda quæ oppugnant,armat. Quibus
vniversis si fortiter restiterimus, vt
nec imitemur peccata multitudinis;
nec familiarium sermonibus auscultе-
mus,nec adversariorum prementium,
vexantium,illudentium frangamur fa-
ctis,consequemur, iuvante Deo,vt
optatam cursu contingamus metam,
virtutisq; & doctrinæ compotes eva-
damus. Ac exempla quidem vt à pri-
mo ordiar, eò magis studiis impedi-
mentum afferunt,quòd incurrant no
bis in sensus turmatim,& multitudine
pug-

[c] *Litera Pythagoræ.*

pugnent. Vsq; eo, vt quemadmodum qui cymbā adverso flumine difficulter remis propellunt, si remittant brachia, rapiuntur statim in præceps prono amne: ita, nisi magno conatu & nisi contra violentum cupiditatum æstum luctemur assiduè, turbæ ceu torrentis impetu auferamur. Nam quod proverbio Græcis est jactatum, [i] *unus vir, nullus vir*, id ad paucos etiam propinquitatis jure extendere solemus, eosq; vt *Megarenses* nullo numero duceres: contra, de multis honorificentiùs sentire, revereri, præeuntes sequi. Multos autem malos esse, paucos bonos adeò manifestum semper iudicatum est, vt ipsa vocabula *multorum* pro malis, *paucorum* pro bonis, apud [k] antiquos vsitata fuerint. Itā cum multis multum tribuamus, iiq; sint mali, & mali mala faciant, nec solùm mala, sed & malè, fit vt eorum exemplis retardentur non paucorum studia, & impediātur. Quapropter si quis illud à me sciscitetur, quod *M.* [l] *Tullius* à *Caleno*, *Quis est iste sensus tuus, quæ cogitatio, Brutos vt non probes, Antonios probes?* non dicam id proptereà tacere *Calenos*, quòd *Antonii* obsideant, obsideantur *Bruti*, quanquā id quoq; magnum est: sed quòd plurimi

[i] Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ

[k] *Accium, Lucilium, Ciceronem, Afranium,* &c. *Nō Marc. de propr. serm.*

[l] *Phil.* 10.

misint *Antonii*, *Bruti* paucissimi, *Antonii* verò voluptatem colant, *Bruti* virtutē. Iam, vt illud *Platonis* in mentem revocemus, *Nunquid ego tale?* ne in republica *Romana* curiosi, in nostra negligentes fuisse videamur: non permittit spero vester *Brutorum* amor & approbatio, vt illam *M. Tullii* querimoniam renovem: *Quis est iste sensus vester, quae cogitatio, Brutos vt non probetis, Antonios probetis?* Tamen vt [m] Latinæ princeps eloquentię narrat mirabundus, quàm multi munus essent professi oratorum, quàm pauci dignitati monitoris respōdissēt: ita mihi videor jure posse conqueri, multos profiteri disciplinarum studia, paucos reipsā quod profitentur exequi. Omnino ad Academiam, tanquā ad mercatum literarum confluimus. Vt autem ex illis, qui ad mercatus nūdinasq; veniunt, quidam emunt, quidam vendunt, quidam spectant otiosi, quidam in caupônis sedent potantes, quidam occupantur in foro aleatorio, gladiatorio, saltatorio; non omnes revertuntur domum ditiores, tenuiores multi: similiter nostrûm, qui huc aggregamur, quidam discunt, quidam docent, quidam desides obambulant, quidam ventrem magis curant quàm mētem,

[m] *Cic de clar. orat.*

tem, quidam inhonestis ludis sua prodigunt, immò & aliena; non omnes virtutum & doctrinarum opibus ornatiores abeunt. Magna fuit olim autoritas *Athenarum*, magnæ & indolis & spei, *Ciceronis* filius, quum illuc mitteretur At dum jucundis ibi convictoribus delectatur nimiùm, & immoderatos in epulis sumptus facit, vtiturq; consuetudine *Gorgiæ* cujusdam, hominis, non tam vtilis in declamatione, quod obtendit [n] ipse, quàm invtilis luxu & compotationibus, vt [o] pater indicavit: nec erudiunt *Ciceronem Athenæ*, sed corrumpunt; nec *Cicero Athenas* exornat, sed dedecorat. Frustrà ad vrbem *Athenarum* itur: frustrà *Cratippus* præceptor adhibetur. Plus obest *Gorgias*, quàm *Cratippus* prodest: nec tam *Athenæ* juvant, quàm nocent voluptates. Quanquam beata existimari potest conditio *Ciceronis* cui etiamsi adfuit corruptor, at ne corrector quidem defuit. Nam & præceptoris, & patris opem sensit. Quòd vtinam nostri *Cicerones*, adolescentuli insignis indolis & spei, quum accedunt ad Academiam, à *Gorgiis* solùm, non item *Tulliis*, & *Cratippis*, id est, à sodalibus, non parentibus, & magistris, corrumperentur. Verùm

[n] *Cic. epist. ad fam. lib. 16 ep. 21.*
[o] *Plut in vita Cic.*

rùm enimvero, vt [p] ille in *Catilinam*: *Non deest reipublicę consilium, non autoritas huius ordinis, nos, nos, dico apertè, Consules desumus*: ita, (si liceat, quod res est, loqui) non deest Academiæ flos ingenuę juventutis, non facultates necessariæ; nos, nos, dico apertè, qui pręsumus, desumus. Nos, qui parentes debuimus esse animorum, qui morum censores, qui magistri vitæ; nos, qui prælucere ceteris exemplo, pietatis in moribus, in literis industriæ; nos, quorum munus est culturâ corrigere plantas tenellas, non depravatiores facere licétiâ: nos, nos, dico apertè, Consules desumus. Neq; tantùm desumus omittédo curam, quam adhibere decuit; sed etiam quæ facere non decuit, committendo: quippe quorum illi sint imitatores, vt populus solet esse principum: vnde fit vt vitia in eos transfundamus quæ ipsi concipimus & corrumpamus corrupti, nec minus exemplo quàm peccato noceamus. Verissimè enim dictum est illud, quòd [q] is, quem censorium poetam nominavi, in opere, laudando cum exceptione, laudando tamen cecinit.

[p] *Cic. in Cat. orat. 1.*

[q] *Iuvenal. Satyr. 14*

Corrumpunt vitiorum exempla domestica

Et verò corrumpunt, cuicuimodi

ho-

hominum ejus in qua degimus domui sint exempla. Quid enim vnquam fuit *C. Verre* nequius? Quid despectius esse debuit? Et tamen eius filius in patris disciplina ita educatus, vt [r] *nihil ipsum vnquam agere videret, quod* laudabiliter *imitari* posset, evasit *alter Verres: Verris, naturâ filius, consuetudine discipulus, voluntate similis.* Corrumpunt igitur exempla domestica quorumcunq;, qualiumcunq;, etsi improbitate pares sint *Verri*: quanto magis eorum, qui principem locum obtinent? Vt ibidem observatur, *Velociùs & citiùs nos corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis Quia subeunt animos authoribus.* Satis habet [s] *Thraso, si Pyrrhus stetit post principia, si Hercules servivit Omphale.* Rectè, an secus, non laborat. Fecerunt *Hercules, Pyrrhus.* Satis ad flagitium *Philolachetis* excusandum esse putat [t] *Tranio*, si possit percontari,

Nunquid aliud fecit, nisi quod faciunt summis nati generibus? E fabulis ista sumis, inquies. Sanè; sed quibus similitudo veritatis effingitur. An verò non in historiis, *Antonius Cleopatræ* fugientis autoritatem, quàm militum pugnantium fortitudinem sequi maluit? Non *Pompeius Syllaturiens*, vt loquitur [u] orator,

[r] Cic. in Ver. lib. 3.

[s] Terent. Eunuch.

[t] Plaut. Mostellar.

[u] Cic. ad Att. lib. 9. ep. 12.

tor, illud in ore frequenter habuit: *Sylla potuit: ego non potero?* Non in dies circumsonant aures nostræ eorum vocibus, qui cupiditate similis licentiæ similia exempla laudent? *Seius* ausus est: ego non audebo? Cleopatra fugit: ego persistam? Servivit *Hercules*: ego dedignabor? A nobilissimis factum est: nobis non licebit? Neq; tamen hæc eò dico, tanquam omnes arbitrer magnis exemplis ad scelera moveri: (quod & abest, & absit oro.) Sed resistunt paucissimi.

Vnus, & alter,
Forsitan hæc spernant iuvenes:
Qui tandem? *Quibus arte benignâ,*
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Ad meliorem frugem è pessimis exemplis emersit *Themistocles*, emersit *Scipio*. Sed non omnes esse possunt *Scipiones*, & *Themistocles*. Certè quales summi viri civitatis plerumq; extiterunt, talem civitatem esse consuevisse, notatum est à [x] prudentibus, & experientia comprobavit. Licet igitur vnus, & alter, hæc spernant,

At reliquos fugienda patrumve stigia ducunt
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Sit *Phocion*, integerrimus apud *Athenienses*: at *Phocionis* cives. quanqanm quid cives dico? *Phocionis* liberi erunt ne-

[x] *Xen. lib.* 8 Κυρ. παιδ. *Plat. de rep. lib* 4. *Cic. de leg. lib.* 3.

nequissimi. Quinimò habent *Phociones* quoque ipsi quod sibi caveant: ne crebro malorum quibuscũ versantur cõmercio labem contrahant, & coinquinentur. Nam vt addit ille,

docile imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus.

Si doctores nãciscamur, sumus omnes dociles. Etiam qui bene affecti, qui sobrij, qui diligentes & modesti,

dociles imitandis
Turpibus ac pravis sunt omnes.

Nemo suæ nimium virtuti confidat; labuntur optimi: nemo ingenio; falluntur sagacissimi. Credatur [y] *Senecæ* potiùs, qui graviter, vti solet, disserens de fugiendo *Romanæ* turbæ consortio, *Socrati*, inquit, *Catoni & Lælio excutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset: adeò nemo nostrûm qui maximè conciuna-mus ingenium, ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium potest. Vnum exemplum, aut luxuriæ, aut avaritiæ, multum malifacit. Convictor delicatus paulatim enervat & emollit. Vicinus dives cupiditatem irritat. Malignus comes quamvis candido & simplici rubiginem suã affricuit. Quid tu accidere his moribus credis, in quos publicè factus est impetus? necesse est aut imiteris aut*

[y] Epist. 7.

aut oderis. Vtrumq; autem divitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt; vel inimicus multis, quia dissimiles sunt. Sed ego vos hortabor, paulò secus ac *Seneca*, iuvenes politissimi, vt, si vitare non possitis alterũ, quin inimici vobis sint multi, quia dissimiles: tamen vitare studeatis alterum, ne malis efficiamini similes: quia multi sunt. Quod enim *M.* [z] *Tullius* dixit de *Asia*, id de *Asiaticis* aptè dici potest: *non malos nunquam vidisse, sed inter malos continenter vixisse laudandum est.* Proinde, vt concludam quod de exemplis censeo, si aureum est illud [a] iuris civilis axiôma, *non tam spectandum esse quid Romæ factum sit, quàm quid fieri debeat*; & *Pythagorico* symbolo monemur, *ne per viam populo tritam incedamus*, immò *nullâ magis viâ irrepere vitia, quàm publicâ*, rectè scripsit [b] *Plinius*, si expendendæ potiùs quàm numerandæ sunt sententiæ, consuetudinisq; *regula* est *Lesbia*, & legibus vivendum deniq; non exemplis: sequamur leges, nõ exempla, nisi legibus exempla consonent; neq; id quod plurimi probant, sed quòd optimi, atq; adeò quod probandũ est, amplectamur; ne effœminemur *Persarum* mol-

[z] *Pro Mur.*

[a] *L. sed licet D de offic. Præf.*

Δια τ̃ λεωφόρυ μὴ βαδίζειν,

[b] *Hist nat. lib.36.c. 2.*

mollıti â, vt *Alexãder* magnus; opibusq; *Asiæ* corrumpamus *Spartam*, instar *Ly-sandri*; & orientis vitia in Græciam cū *Macedonibus*, cum *Romanis* in *Italiam* & occidentem importemus.

Nocent igitur exempla, sed exempla non sola nocent. Cavendum est nobis etiam à consilijs: & quidē multò fortasse magis. Nam exempla malè benè animatis adhibere possunt calcar ad virtutem; quemadmodum juxta flores fragrantissimos, si quid acrius seratur, vt cæpe aut allium, ad eiandam in illis odoris suavitatem conferre perhibetur. Verùm consilia, quoniam ab amicis dari consuevêre, itaq; se insinuant opinione boni, difficile factu est vt non enervent, labefaciantq; optimè cogitata, & industrios homines ab instituto depellant. Præsertim cum amicos, & familiares, qui suadent, consuluntq; , non modò bonos esse persuasum habeamus, quippe nostri similes, qui tales nos præsumimus, vt quisq; sibi est *Suffenus*: sed etiam, propter amorem quo nos complectuntur, nihil nisi bonum, cum dignitate nostra aut commodo coniunctum, vel exoptaturos, vel conaturos persuadere. Vt hîc eâ sæpe sit opus cautione, quam

Lu-

Lucilio suo dat in præceptis [e] *Seneca*: *Surdum te amantissimis præsta, bono animo malè precantur.* Non omnes sunt eâ cõstantiâ quâ *Socrates*, vt *Critonem* audiant malè consulentem, & ei refragentur: complures *Alcibiadis* sunt similiores, qui malum consilium cupidè accipiant, &, vbi acceperint, cupidiùs exequantur. Quin & sunt nonnulli firmiores *Alcibiade*, pervicaces in bono, vbi soli secum ipsi deliberant: qui tamen, suasoribus ad malum instigantibus, labascant vno verbo, victi quàm citò, & consiliis vt cantibus Sirenum capiantur. Regina *Dido*, apud [d] *Virgilium*, quum primum vulnus Venus aleret, & cęco caperetur igne: admirandâ ac plusquam muliebri constãtiâ obfirmavit animum in eo quod susceperat castitatis studio. Sensit quidem æstum amoris, vt fœmina,

Agnosco veteris vestigia flammæ;

At eum continuò repressit, vt pudica.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras:
Pallentes vmbras Erebi, noctemq; profundã:

Quantâ fortitudine (nam in his quoq; virtuti ei locus est) quàm certo animo perseverandi? Quorsum enim pertinet

[e] Epist. 31.

[d] Æneid. l. 4.

tam ardens execratio ? *tellus prius ima dehiscat: adigat me fulmine ad umbras.* Nô ut flagrantissimum tuendæ pudicitiæ studium ostendat? Nam exitio seipsam devovet,

Ante pudor quàm te violem, aut tua iura resolvam.

Quid potuit castius *Lucretia?* Mavult se mortuam, & quidem mortis genere longè teterrimo, vel absorptam terra, vel consumptam fulmine, quàm aliqua castimoniç labes inferatur. Sed ista sunt quæ *Dido* secum constituit. Accedit *Anna*, soror germana, quç subministrando fomite amori ipsam de proposito dimoveat firmitate, ut incendium è scintilla Cupidinis excitetur. Ac operæpretium est notare, quo sermonis artificio suum virus instillans tanquam in sensus influat sororis. Quid igitur *Anna* refert?

Anna refert. O luce magis dilecta sorori: O blanditias pestilentes! *Luce magis dilectam* appellat, cui lucem pudicitiæ conatur eripere. *Philistæ*, latrones Ægyptii, dicuntur amplecti ut strangulét. Ergo non immeritò comparavit [e] quidam orationem blandam laqueo mellito delectanti, ut *mellito*, sed, ut *laqueo*, suffocanti. O peste magis fugienda sorori

[e] *Diog. Laert. in vita Diog.*

no:

non tam amabilia sunt verba quibus suades, quàm id abominandum quod persuadere studes.

Solanè perpetuâ mœrens carpêre iuventâ?

Videtísne quàm peritæ sint artifices improbæ consultrices? Singulæ voces, singulæ rationes. *Sola, mœrens*, *carpêre*, *iuventâ*, *perpetuâ*? Quid? *Sola*? Quasi nulla esse posset beata solitudo, vt loquebatur [f] *Hortensius*. Quum *Dido* tamen contra, quàmdiu sola, tantisper optima: esse mala cœpit, quum desiit esse sola. Nō vis eam solam esse, modò bonam? Mavis malam, minùs solam? Solam, pudicam vivere, quæ putas miserum, lugebis serò misera, quum solam impudicam, extinctam conspexeris. Si *Clodius* solus in operto Bonæ Deæ, vt admittat flagitium; cur non *Metellus*, vt colat iustitiam, solus, in exilium; *Cato* solus in carcerem? Vsq; adeóne solum esse, dirum est? Illa verò ex intima subtilitate deprompta, quòd adjicit, *Didonem*, primùm, non pudicam, sed *mœrentem*; quasi casti mœsti sint, libidinosi tantùm læti; funesta lætitia, rident & ringuntur: deinde, non vivere sed *carpi*; quasi boni, qui soli vigent, soli contabescant, carpantur cùm semper vireant; mali sibi scelerum conscii

[f] *Cic. in Hortensio.*

carpuntur: porrò, non vita, sed *iuventa*, quæ pars ætatis suâ natura propensior ad vitium, si præceps impellatur flagitiorum æstum cum faciliùs capit, tùm, ætatis sperans veniam, fovet liberius: postremò, non brevi sed *perpetuâ*, quasi complecteretur æternitatē propè temporis, cùm nihil eâ sit fugacius, vt scita similitudine dicatur *flos ętatis*, quòd exiguo temporis momento efflorescat, confestimq; marceat, concidat, exarcat. Et tamen audet *Anna* soror, soror *Anna*, quasi firmissimis rationibus rem confecisset, vrgere percontando:

Solâne perpetuâ mœrens carpêre iuventâ?
Nec dulces natos, Veneris nec pręmia nôris?

Etenim, vt *Dido* posteà suum crimē coniugii nomine prætexit: ita hoc loco id ipsum à sorore ei liberorum nomine commendatur. Iiq; *dulces* appellantur ac iure; sunt enim. Sed amara dulcitudo, quæ per scelus acquiritur, *Plus aloes quàm mellis habet.* Pollicetur *Anna* dulces, experietur amaros *Dido*: dulces sensu, amaros exitu. Omnes quadrupedes odore pantherarum, ferarum immanium, [f] feruntur admodū delectari, sed absterreri torvitate capitis. Ideò pantheræ, caput occultantes, quum

[f] *Plin. hist. nat. l.* 8. c. 17

quum prædam venari volunt, allectas odoris suavitate bestias, vbi propiùs accesserint, corripiunt, & mactant. Patroni voluptatum, vt prædentur homines, pantheras imitantur. Abscondunt quod toruum est, quod terret omnes, in voluptatum in lenociniis turpitudinem; comitem, carnificem, conscientiam; pœnitentiam, quandoque seram, atq; pœnam vindicem. Ostendunt, quod suave est, quod delectat, dulcedinem gaudii, speciem lætitiæ, præmia Veneris; quibus allectos, instar bestiarum, imperitos homines invadunt & dilaniant.

Vocent, si velint, præmia, dum adjũgant *Veneris*, id est præmia, pernicies; præmia, pestes *Didonis*: nam eiusmodi sunt Veneris impudicæ præmia. Sed quorsum hæc tam multa de *Didone* & *Anna*? Quò nempe videatis quàm acutis rationibus, impurisq; consiliis, vt olim, ita semper, flexibiles & teneri infirmorum animi ad mala sollicitentur. Quid enim? An putatis deesse nostris temporibus, qui industriam mœstitiæ nomine traducant, pietatem morositatis? qui, vt *Anna Didonem*, sic ipsã quẽ habent carum, si studiosum viderint, aggrediantur eodem modo:

O luce magis dilecte sodali,
Solus perpetuâ mœrens carpére iuventâ ?
Nec dulcem luxû, Veneris nec premia nôris.

Verùm *Anna*, quod suasit, persuasit *Didoni*. Quid enim est negotii impellere præcipitantem, & ruentem posternere ?

His dictis incensum animum inflammavit amore,
Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq; pudorem.

Atqui si quis nostrûm itidem instigetur à sorore, à fratre, à cuiusmodicunq;, seu pellicatore, seu pellice, qualis *Anna*, sequatur, non eã *Didonem* quæ nunc est, sed quæ fuit priùs; & animo constanti secum ipse statuat,

Sed mihi vel tellus optem priùs ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundã,
Ante Deus quàm te spernam, aut tua iura relinquam.

Quam ad fortitudinem ne destituti exemplo videamini, etsi difficilius est reperire qui resistant, quàm qui cedant: sed tamen opponatis *Didoni*, quæ cessit; *Hippolytum*, qui restitit impuris consiliis. Cuius constantia nobis tantò magis videtur imitanda, quantò acrioribus pluribusq; machinis, ætate

ado-

adolescens, genere nobilis, conditione regis filius, attentatus est. Nam quũ g *Phędrę* nutrix, cum alumnæ suæ conciliare cupiens, à qua perditè amabatur, rogasset vt faveret, ac *beatis mitior rebus veniret*, g *Senec. in Hippolyt.*

Namq; anxiam me (inquit) *cura sollicitat tui,*

Quòd te ipse pœnis gravibus infestus gravas.

Parúmne suaviter exorsa est, suam in ipsum benevolentiam commemorans? Quanquam id quidem sine culpa potuit, nisi aliud egisset, aliud simulasset. Sed ipsius curâ se moveri fingit, quum moveatur *Phędrę*: cuius, ex *Hippolyti* incommodo, captat commodum; si tamen commodum dicendum est, quod ei fuit exitio. Verùm, ad aucupandum *Hippolyti* favorem, hac arte se insinuat: more hominum, qui, suę causæ quum serviunt, tum maximè alienę studium præ se ferunt. Quam autem est semper nequitia sui similis? Vt *Anna*, ita nutrix, & exorditur, & exequitur: illa, *mœrentem carpi Didonem*; ista, *pœnis gravibus Hippolytum gravari*. Virtutis militaris exercitationes, appellat *pœnas*! Erras nutrix. Labores virtutis, voluptates sunt, non pœnæ, *Hippolytis*. Vt Vitiositati *Herculem* [h] *Xenophontium* [h] *De dict. & fact. Soc. l. 2.*

ab ingredienda via virtutis hoc argumento dehortanti, à virtute responsũ est & demonstratum, opera præclara laboriosa quidem esse, verùm multis magnisq; voluptatibus condita. Sed animadvertamus, quid hortetur nutrix,& quibus ratiunculis·

Mentem relaxa: motibus festis facem
Attolle;curas Bacchus exoneret graves.
Ætate fruere:mobili cursu fugit.

Matronam sobriam pio iuveni pręcipientem,an impuram lenam scortatori,audimus?*Annorum memor, mentem relaxa.* Quasi conveniret libido teneris annis,labor non conveniret. Potiùs,annorum memor, contende mentem.Nec verò *ętate* propterea *fruendũ* puta, quia *fugit*,imò tanto minus puta *fruendum*.*Fruantur* opibus divites, quibus est satis superq; vel ad luxum: inopes,quibus ad victum & vestitum vix satis est,vtantur.Omnes *ętatis*,temporis,sumus inopes;vtamur, nõ *fruamur*. Nutricis *frui*, est abvti. Sed intellexit poëta prudens, *ætatem* ipsam adolescentium,ni præmuniatur antidoto sapientiæ non exiguam esse peccandi illecebram.Idcirco voluit eos hoc documento præcoli,adversus istiusmodi flabella libidinum,quæ,ipsorum *curam* præ

præ se ferentia, cõsultura essent, *Ætate fruere, mobili cursu fugit.* Illud verò quod sequitur, perquàm impudens & impudicum.

Tristem iuventam solve, nunc luxus rapet
Effunde habenas, optimos vitæ dies effluere
prohibe.

O præclaram magistram morum! *Nunc luxus rapet: effunde habenas.* Quid est quò non progrediantur istæ furiæ, quæ palàm audent suadere *luxum*? vt *Hippolyto* sit respondendum, *Regios luxus procul est impetus fugisse.* Quid autem periculosius, quàm quòd *luxum* extenuat nomine *lætitiæ*? *Lætitia iuvenem, frons decet tristis senem.*

Lætitia iuvenem? Non semper. At aliquando. Verùm esto. Sed quæ *lætitia*? An ea, quam ipsa probare vult *Hippolyto*: animi libidine deliquescentis? Quanto præclariùs [i] *Seneca* Philosophus, quàm ista *Senecæ* poetæ nutrix? Ep. 23. *Disce, mi Lucili, gaudere veris bonis, non vanis voluptatibus. Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, verum bonum petitur. Cæteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt. Leves sunt, leves: nisi tu fortè iudicas eum gaudere qui ridet. Animus debet esse alacer, & fidens & super omnia erectus Mihi credes: res seve-*

va est verum gaudium. Sed alia est *lætitia* quam nutrix significat. Nam hanc, perpetuam comitem habet *Hippolytus:* quem illa nihilominus vt *tristem* reprehendit; atq; adeò, quod maius est, *necantem rectam indolem.* Nam eò pertinet quod sequitur.

Frons decet tristis senem.

Quid te coerces, & necas rectam indolem? Quid hoc est? Qui se coercet & secat fibras scelerum, is se *coercet & necat rectam indolem?* At laudat *Hippolytũ*, vt qui habeat *rectam indolem.* O quàm difficile est insidias cavere, quæ sub amoris specie, dum laudant, lædunt! *Rectam* esse *indolem* eam affirmat, quam solicitat ne sit recta: atq; cui ipsa machinatur necem, eam ne *Hippolytus necet*, contendit. Et quidem quàm festivâ id agit suadelâ!

Seges illa magnum fœnus agricolæ dabit,
Quæcunq; lætis tenera luxuriat satis.

Arguta similitudo. *Fructuosa erit seges, quæ tenera luxuriat.* Verum. Sed quæ frugibus *luxuriat*, spero, nõ quæ herbis noxijs; quæ tritico, non quæ lolio. At *Hippolyto* suadet ista disputatrix, vt lolium nequitiæ in eo *luxuriet*, non triticum virtutis. Quanto acumine aliud probat, aliud colligit? *Quæcunq; lætis tenera*

nera luxuriat satis. Sata læta, sata virtutū: sata vitiorum, sata tristifica. Seges illa nullum fœnus agricolę dabit, quæcūque pravis tenera luxuriat satis. Magna culpa *Minôis*, qui talem hortatricem nutricem flagitiorum, laudatricem luxuriæ, suæ filiæ, præfecit. Et estnè mirandum, si qualis hera, talis famula; qualis nutrix, talis alumna? Sed pergit porrò.

Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Dulce nomē *libertatis*, sed insidiosum. Cujus in herba delitescēs anguis quā periculosus sit adolescentulis, docent sodales illi *Tarquiniorum* adolescentiū *Romæ*:[k] qui, *Tarquinio* ejecto, veram ęquato jure omnium libertatem in suā vertisse servitutem rati, pristinam licentiam, libertatis specie fucatam, affectabant. Ac nutrix *Hippolytum*, horū fortassis ex ingenio æstimans, ad licētiam similem, mentione *vegetæ libertatis*, pellicit. Sed quia non incidit in rerum imperitum (quales eos esse quos hic inescat error [l]animadversum est) neque hac fraude magis quàm cæteris adolescentem capit: ad postremam confugit machinā, convicia, & in cōtumelias verborum erumpit.

[k] *Liv. lib.* 2

[l] *Plutarch. opusc. de audit.*

Tru-

Truculentus, & silvester, & vitæ inscius
Tristem iuventam Venere desertâ colis.

Truculentus & silvester, & vitæ inscius Hippolytus, qui *iuventam colit tristem*, atque castam. Mansueta; & vrbana, & perita vitæ *Phædra*, quæ dissolutiorem amat juventam, ac minus severã. Quid igitur? An ad solum *Hippolytum* supplãtandum hæc à nutrice *Phædræ* dicta sunt? Vtinam fuissent! Verùm à similibus *Veneris* nutricijs ad irretiendos *Palladis* alumnos quotidiè dictitantur. Reprehendat *Herennius* ineffrænatam petulantiam: [m] *pertristis quidem patruus censor, magister*, audiet. Virtuti Vitiositas exprobrat *viam asperam* apud [n] *Xenophontem*: suam vt suavissimam *Herculi* commendat. Vitæ est inscius, qui vitiorum inscius nescit servire scenæ. Sapiens est qui didicit *Epicuri* sapientiã: *insanientem sapientiam*, quo modo nuncupat [o] *Horatius*. Iuventa statuitur esse tempus hilaritatis, labores vocantur pœnæ; luxuria lætitiæ insignitur nomine; pudicitia, mœroris; temperantia, tristitiæ, austeritatis, sobrietas; licentia, libertatis; modesti, sinceri, abhorrentes à vitijs, truculenti & silvestres & vitæ inscij appellantur. Quibus vniversis cùm tentasset nutrix ani-

[m] Cic. pro Cælio.
[n] De dict. et fact. Socrat lib 2.
[o] Carm. l. 1 Ode. 34.

animum *Hippolyti*, & laterem laviſſet: re ad extremum quaſi deſperatâ, coacta eſt concludere;

Vt dura cautes vndiq; intractabilis,
Reſiſtit vndis, & laceſſentes aquas
Longè remittit: verba ſic ſpernit mea.

Certè *Hippolytus* hic quidem eſt, aſſuefactus virtuti: nullis movetur vel blãditijs, vel argumentis, vel calumnijs orationis. Ab ipſa *Phædra* ſi rogetur, vel potiùs obſecretur, aut pertrahatur veriùs; clamabit animo forti,

Procul impudicos corpore à caſto amove
Tactus.

Quàm inexpugnabilem ejus conſtãtiam, vt contra cujuſquemodi hominũ conſilia, quibus nos ad mala ſeducent, imitemur: meminerimus *Didones* eſſe, quæ cedant, molles mulierculas; *Hippolytos*, qui reſiſtant, adoleſcentes maſculos; *Annas*, & nutrices, fœminas quæ pelliciant; etſi viros fortaſſe ſexu, volontate tamen & ſenſu effœminatos. Virorum eſt potiùs in eã partem declinare, quam P *Plautinus* ille ſenex adoleſcenti, pater filio præcipit, quum mandat, *ne ſermonem vllum cum viris improbis exequatur, neq; in via, neq; in foro.* Metuit ne conſilijs ipſorum corrumpatur ſibi adoleſcens, Expertus loquitur.

P *In Trinũ*

Non

Non ego, hoc seculum moribus quibus sit,
Malus, bonum, malum,
Esse vult, vt sit sui similis. Turbant, mis-
cent mores mali.

Et potest dubitari, quin seriò cavere nobis debeamus à consilijs eorum, si contagionis immunes esse studeamus? *Malus, bonum, malum esse vult, vt sit sui similis.* Ita sobrium temulentus, liberalem avarus, studiosum dissolutus, luxuriosus moderatum, mali bonos, malos esse volunt, vt sint sui similes. Nam etsi non audent hanc improbitatem verbis præ se ferre, tamen declarant voluntatem factis. Quod idem senex vidit, & significat filio:

Mores maiorum laudant;
Eosdem lutilant, quos collaudant.

[q] Phil. 2. Quamobrem, si rectè à [q] *Cicerone* dictū est, *Te miror, Antoni, quorum facta imiteris, eorum exitum non perhorrescere*: vobis curandum est, adolescentes, vt quorum studia non probatis, eorum cōsilia aspernemini. Finem faciam consulendi

[r] Epist. 124 de cavendis consilijs, consilio [r] *Senecæ* pluribus quidem verbis explicato, sed eorum multitudinem vtilitas cōpensabit. Is igitur hoc ipsum tractans, quo de agitur: *Sunt quidam*, inquit, *qui vitia tradunt, & aliò aliunde transferunt:*

ijo-

horum ſermo multum nocet. Nam etiamſi nō ſtatim officit, ſemina in animo relinquit: ſequiturq; nos, etiã quum ab illis diſceſſerimus, reſurrecturum poſtea malum. Quemadmodum qui audierunt ſymphoniam, ferunt ſecũ in auribus modulationem illam ac dulcedinẽ cantus, quæ cogitationes impedit, nec ad ſeria patitur intendi: ſic adulatorum & prava laudantium ſermo diutiùs hæret, quàm auditur; nec facile eſt animo dulcem ſonum excutere; proſequitur, & durat, & ex intervallo recurrit. Ideo claudendæ ſunt aures malis vocibus: & quidem primis. Nam quum initium fecerunt, admiſſæq; ſunt, plus audẽt. Quibus verbis ſubtexit voces malorũ: *unam felicitatem eſſe bonæ vitæ, facere omnia liberè, frui patrimonio; hoc eſſe vivere, ſeq; mortalem eſſe meminiſſe, fluere dies, & irreparabilem vitam decurrere;* cæteraque id genus de fæcibus hauſta vitiorum, cujuſmodi, ſub *Annæ* & nutricis *Phedræ* perſonis, ſunt expoſita. Sed vnum addit *Seneca*, quod nec *Anna Didoni*, nec *Hippolyto* nutrix potuit objicere; idq; ex omnibus tamen improborum conſilijs peſtilentiſſimum, facinoribus & flagitijs quaſi facem præferens. Nam quum propè ſola, certè præcipua, quæ ijs, quos infecit vitiorum lues, relinquitur medicina, ſit phar-

pharmacum salubris admonitionis: ait ab ipsis instillatum esse monitorum odium, ne vllus sanitati relinqueretur locus. Hanc enim è vocibus illis improborum, vnam fuisse: *Istos tristes & superciliosos, alienæ vitæ censores, suæ hostes, publicos pædagogos, assis ne feceris.* Itaque fuerunt, etiam apud *Ethnicos*, homines profani, qui adversus monita studerēt adolescentium aures obstruere: & morum censores, reprehensores libidinū, publicos pædagôgos, contemnendos esse, vt superciliosos, & tristes, affirmarent. De quibus observate quæso quid dicat *Seneca*: vt qui morbum indicavit, subministret remedium. *Hæ voces non aliter fugiendæ sunt, quàm illæ quas* Vlysses *nisi alligatus prætervehi noluit. Idem possunt, abducunt à patria, à parentibus, ab amicis, à virtutibus: & in turpem vitam, ac miseram, turpius illidunt.* Non ignoratis

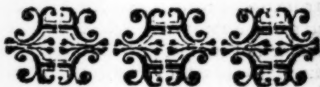
Odyss. μ. quam perniciem *Sirenum* [f] *Homericarū* voces fingantur illis importare, quos cantilenis suis delinierint. Quibus cū hominum improborum voces à *Seneca* videamus, ac meritissimè, conferri, restat, vt eas, sapientiæ monitu, cum *Vlysse* prætervehamur; si pestem, *Sirenum* arte intētatam, effugere velimus. Hęc habui quæ breviter, pro ratione temporis

poris, de cavendis & exemplis homi- num hominum, & consilijs, vos admo- nendos putarem. Consequens erat, vt de maleficijs, & vexationibus, quibus adversarij, non tam cuniculos agunt ad subruendam studiorũ arcem, quàm vim apertam adhibét, itidem vos mo- nerem. Sed de ijs seorsum verba malo facere, quũ dabitur occasio: quàm aut strictim attingere quæ vberiùs tractã- da censeo, aut vobis diutiùs jam mole- stus esse. Intereà, immò potiùs & inte- rea & postea, juvenes ornatissimi, eni- tamur quæso, *Epaminondæ* esse potiùs, quàm *Thebani*; *Phociônes*, quàm *Atheni- enses*: non *Syllaturientes Pompeii*, sed *Ca- tones*; non *Didonis* æmuli, qui audiamus *Annas*; sed *Hippolyti*, qui nutrices, qui *Phædras* ipsas repellamus. Quamvis exosi futuri simus, quamvis profugi, quamvis discerpendi, & mortem inv- sitata ac inaudita crudelitate per tor- menta oppetituri: tamen *Hippolyti* be- atam calamitatem, infelici *Didonis* ac *Phedræ* mollitiei, & pravitati, antepo- namus. Plus valeat virtus, quàm vo- luptas; officium, quàm cupiditas; ratio quàm libido. Et verò, si malus bonum, malum esse vult, vt sit sui similis: nón- ne contrà, bonus, malum, bonum esse

vo-

volet, vt sit sui similis? Si juvenes dissoluti conantur *Alcibiadem* corrumpere & perdere, vt sit sui similis: nónne *Socrates* philosophus conabitur eum corrigere, vt sit sui similis? Quare, si boni tam esse cupimus, quàm haberi; malos nostri similes studeamus facere: præluceamus exemplo, vt sequantur benè viventes; adjuvemus consilio, vt benè monentibus obsequantur; etiam beneficio (nam juvat id, quod superest, hac in parte prævertere,) alliciamus quos possumus; vt ipsi quàm optimi & quàm doctissimi, cunctos virtutibus disciplinisque excolamus. *Dixi.*

ORA-



ORATIO POST VA-
cationem Paſchalem, Anno.
1576.



Tſi Veſtros ſenſus, adoleſcentes optimi, ſi minùs omnes omnium, at magnā quidem partem, ita experientiâ diuturni temporis perſpexiſſe videor, vt neque de judicio, quin præſtantiſſimam virtutum artiúmque viam cognoſcatis; neque de ſtudio, quin vos in eam detis, vel dederitis potiùs, dubitandum ſperem: tamen, vt filium ſuum *Marcus Cicero*, quanquam abundantem præceptis inſtitutiſque philoſophiæ, cohortatus eſt; item vos mihi quanquam in optimis ſtudijs progreſſos, vt progreſſus optimos facere pergatis, excitandos ſtatui. Quod ego ad præſtādum (vt ingenuè ſatear) accedo ſubinvitus: ac vtrum è veſtigio tanquam ad prælium, ad *Æſchinis* cum *Demoſthene* conflictum egrederer, an priùs imperatorum milites affantium exemplum imitarer, mecum aliquandiu dubitare cœpi. Nam quum morbis animi medicinam facere debeat oratio,

tio, comprimendo, quæ tument; roborando, quæ languent; quę inflammant leniendo; coercendo, quæ diffluunt; expurgando, quæ redundant: mea tantum abest vt hoc officio fungi quibusdam iudicer, vt arguar è contrario sauciare sanos, nō sanare saucios; imprudens, si facio id quod non debeo; infelix, si vitio detur quod non facio. At sanè, si quid ipse iudicare possum, idem in eo mihi visu venit, quod narrat [b] *Velleius* contigisse *Druso: qui tanto meliori ingenio animoq; quàm fortunâ vsus est, vt malefacta collegarum, quàm eius optimè cogitata, senatus probaret magis.* Veruntamē; vt ei non idcircò fuit respublica deserenda, quòd *bene cœpta malè cederent*: ita mihi pristinam, credo, rationem suadebitis retinendam, etsi remediorum quæ moribus adhibentur, non tam delectet salubritas, quàm acerbitas offēdat, nec verò iam est integrum, vt meę quantulęcunq; hoc in præfandi genere opellæ, susceptæ ad studia vestra erigenda & confirmanda, parcam. Etenim cùm à primo huius mihi muneris demandati tempore, quando infirmiori dicendi labor erat gravior, nec vos fortasse tantum à me expectabatis; hanc tamen rationem sequi instituerim

[b] *Hist Rom lib.* 2.

rim

rim: remittere tandē de cohortandi diligentia, postquam eam intendere cùm possis faciliùs, tum impensiùs debeas, videri posset hominis aut sibi nimium indulgentis, aut minus de vobis, quàm par est solliciti. Quòd si instituto decedere liceret, si vestra pateretur expectatio, si nullam ignavæ, nullam inhumanæ, nullam improbæ voluntatis culpam suscipiendam esse intelligerem, ego verò libèrius tacerē quàm dicerem; vobis offensæ, mihi molestiæ, utrisq; ægritudinis minus crearetur. Sin autem professores doctoresq; artium, sunt tanquam animorum parentes discipulis; & amor parentum perseverans esse debet, non temporarius; & perseverantia amoris declaratur assiduâ bene merendi curâ: abesse nō potest, quin, si hoc onus subterfugiā, & detrectē, aut diligentia, aut benevolētia, aut officii fides in me desideretur. Quamobrē velim equidē in omnibꝰ, sed inprimis in nobis, ac enitar in meipso, quoad facultas feret, ut appareāt vestigia eximię illius animorū conjunctionis, quę inter *Ciceronē* fuit & *Hortensium*: [c] *quorum alter semper ab altero adiutus est, & communicando, & monendo, & favendo.* Non omnia, fateor,

pos-

possunt omnes: ac plerisque fortass
vestrûm non deest voluntas hujus stu
dij testificandi; deest occasio. Quan
quam, communicandi potestas datu
multis; monendi, plurimis; favendi, v
niversis. Mihi verò ipsi, quoniam oc
casio non minùs opportuna suppeti
quàm voluntas, vestra; ijs omnibu
studia juvandi: idcirco laborandum
esse visum est, vt crebrò communica
rem, monerem aliquando, faverē per
petuò. Verùm enimvero quàm vehe
menter faveam, factis, vbi liceat, de
clarare malim, quàm profiteri verbis
Quàm autem libenter & cupidè com
municem, si cura quotidiana cum ve
stro, quanto possum, profectu præle
gendi non indicet, tacebo. Quàm fide
liter porrò & amanter moneam: con
scientia mihi testis est. Si paulò aspe
riùs, requirunt tempora: si minùs cū
fructu, meliora spero: si imprudētiùs
incommodiùs, volui quod debui, præ
stiti quod potui; laudandum, voluisse
non præstitisse, ignoscendum. Sed ho
mines pleriq;, vel ignorant prorsus
vel parū attendunt, quàm sit illud [d] *Ci-*
ceronis monere & moneri, non solùm *ver*
amicitiæ, sed etiam solidæ virtutis *pro-*
prium; neque fæci modò plebis neces-
si

[d] *De amici.*

sarium, sed & flori populi. Nam, *& monendi*, inquit, *sæpe sunt, & obiurgandi*, qui tandem? *amici*. Quid? *amici*, viri boni? Ista censeo. *Monendi liberè, non asperè*. Sint ista: sed *monendi, & obiurgandi quoq; sæpè sunt amici*. At irascentur *Marce Tulli*. Imò verò *accipienda sunt ea amicè, quum benevolè fiunt*. Bene præcipis: sed nemo paret. Quin *& proprium est veræ amicitiæ patienter accipere monitiones, non repugnãter*. Næ tu mirabilem narras paucitaté verorum amicorum! Ita multi repugnanter accipiunt, nó patienter, vt omnia inimicis, aut amicis falsis, plena videantur. Proinde non immeritò *Ciceronis Lælius*, postquam dixerat *monitiones, & obiurgationes accipiendas amicè, quum benevolè fiunt*, subjungit cõtinuò, quasi revocans seipsum; *Sed nescio quo modo verum est, quod in* Andria *familiaris meus* Terentius *dixit: Obsequium amicos, veritas odium parit*. Atque haud scio an Lelii sententia, (vt nunc sunt mores,) non dicam, plausibiliùs, sed probabiliùs inverti possit. Nam ille *molestam* ait *esse veritatem, siquidem ex ea nascitur odiũ, quod est venenum amicitiæ: sed obsequium multo molestius, quod peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinit*. Nobis autem molestum videtur obsequium, quod im-

imprudentes perire finit: sed veritas multo molestior, quę corrigit peccata. Erravi. Dicendum erat; jucundum obsequium, quòd illecebris voluptatũ delinit molles animos: sed veritas molestissima, quæ severis monitis teneras auriculas radit & offendit. Nam etsi hoc totum *monere, et obiurgare*, à veris amicis nostrâ gratiâ adhibeatur; tamen nihil est minus gratum: nihil invitiùs auditur, nihil iniquiùs accipitur, nihil respuitur fastidiosius, nihil indigniùs conculcatur. Adeò parui æstimatur illud, quo præceptionem suam concludit *Lelius: Cuius aures ita clausæ veritati sunt, v t ab amico verum audire nequeat, huius salus desperāda est.* Quę si adultis nobis tam persuasa foret sententia, quàm in schola pueris solet esse nota: non minus jucunda ad aures acciderec, quàm animo salutaris est, admonitio & objurgatio. Quemadmodum enim oves, è cunctis animantibus, commoditates habent maximas, sed & maximis obiectæ malis requirunt maximam pastoris curam; & vites, ex arboribus, fructu excellentes desiderant operam vinitoris, ne sarmentis luxurient, aut egeant adminiculis; & agri feracissimi invtilissimis sil-

silvescunt herbis, nisi agricolæ industria perpurgentur: similiter, in hominibus, indoles præstantissimæ, nisi cultores habeant quorum monitis ac reprehensionibus curentur & congregantur, depravantur facilè, vel pergũt potius esse praui, & in omni genere errorum, facinorum', flagitiorum volutari. Quare, si quis aurium delicatiorum verba tantùm plumea melleaque probet, quasi nihil nisi rosas (quod aiunt) loqui debeamus: is discat à [e] peritis rerum naturæ, apes consueuisse amatioribus succis suos alveos illinere, adversus aliarum bestiolarum aviditates. Discat à filiis medicorum, nulla remedia quæ vulneribus adhibentur tam facere dolorem, quàm quę sunt salutaria. Discat à Philosophiæ cultoris [f] principe, iram vtiliter à natura datam, vt coté fortitudinis; addo etiam severitatis. Deniq; meminerit duos *Catones* eruditorum omnium consensu laudatos: *Censorium*, & *Vticensem*, *Censorium*, qui [g] professus est *sæpe de questum esse de fœminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modò, sed etiam magistratuum sumptibus: diversisq; duobus vitiis, avaritia, & luxuria, civitatem laborare*. *Vticensem*, qui [h] hoc ipsum *de luxuria & avaritia civium suorum se* quoq; *sæpe questum*

Plin. hist. lib. 11. *c.* 6

*Arist. de Mori.l.*3.

Liv.l. 34.

Salust. de coniu. Cat.

stum quum commemorasset: *multos se mortales ob eam causam adversos habere*, adjecit. Quod si nemo erit tãtâ mollitie, vt reprehensiones omnes reprehendat, modum se tantùm desiderare dicat ac illud ostendat è *Ciceronis Lelio*, *monitio careat acerbitate*: ei considerandum est, primò, non solùm *monitionem amicorum*, sed etiam *obiurgationem* ibi probari; quarum in altera cum *acerbitas* interdicatur, in altera permittitur, vetatur tantùm *contumelia*. Deinde, non de quibusvis, sed de *amicis* agi; eosq; nisi bonos, nullos agnosci: nobis autem esse quandoq; negotium cum malis, cum improbis, cum inimicis nostris, vel suis potius, & virtutis. Postremò, à *Ciceronem* ipsum affirmare, *nonnunquã veniendum esse ad acerbum castigandi genus vt solent ad vrendum & secandum medici, quum nulla reperitur alia medicina*. Sed nescio quo pacto à monitionibus ad obiurgationes delapsa est oratio mea, de quibus verba facere non institueram. Nam quorsum hæc vobis, auditores humanissimi? quorum, & ingenia, optimarum artium studiis mansuefacta, tractabilia sint necesse est; & oculis ea species honesti ac sapientiæ obversetur, spero vt mirabiles excitet amores sui. Quan-

Quanquam monendi estis nihilo minus. Siquidem, & medicos corporũ videtis non tantùm homines ægros curare: verùm etiam sanis, ne in ægritudinem incidant, præcavere. *Achillē* poetæ fingunt, infantem Stygiis aquis immersum, fuisse reliquis omnibus mẽbris invulnerabilem: eâ solâ parte pedis vnius sauciari potuisse, quâ tenebatur à *Thetide*, cũ aquis immergeretur. Miretur aliquis interfectum; sed ea ipsa parte confixus est à *Paride*, qua sola potuit sauciari. Eodem modo nobis cogitandum est, licet aquis *Heliconiis*, imò, divinioribus tincti fuerimus ne vulneribus pateamus; tamen non esse nullam partem reliquam quę telo inimici cruentari possit. Præcavendũ igitur, ne per insidias trucidemur. Habemus nostrum *Paridem* semper vigilantem, ita inflammatum furore, vt cupiat; instructum astutiâ, & armis, vt possit, nobis insanabile vulnus infligere, nisi *Achille* simus cautiores, etsi fortiores *Achille* essemus. Quamobrẽ, vt [k] *Helenus* præmonuit *Æneam* de periculis imminẽtibus, de incolis magnę *Græciæ*, de *Scylla*, de *Charybdi*; quò posset incolumis in *Latium* appellere, eóque [l] solatio in ærumnis perfrui,

[k] *Virgil. Æneid. l.* 3.

[l] *Æneid. l.* [illegible]

Sedes vbi fata quietas, ostendunt:
ita vos mihi censui monendos de exemplis, de consiliis, de maleficiis hominum; vt declinato, quod ab illis imminet vobis, periculo, in cœleste *Latinum*, quo debetis tendere, duce Deo, pervehamini. Atq; ab exemplis quidē & consiliis, de quibus ante dictum est minus videtur periculi metuendum, Ne maleficiis terreamini, quod tractandum restat, magis (vt est hominum infirmitas) verendum est. Nam exemplis pejoribus possunt meliora opponi, & præponderant non peioribus modò exemplis malorum, sed eorum etiam qui minime mali videantur. Vt [m] *Cicero de Pompeio*, quum vrbem relinqueret: *fecit idem* Themistocles; *at idem* Pericles *non fecit*; & *nostri olim, vrbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt*. Consilijs autem, tantum abest vt labascant animi bonorum, vt confirmentur magis: sicut ignis vehemens, si comprimatur, violentiùs erumpit. Et quanquam sit difficile, consilia amicorum itidem reijcere, ac eorū quos odimus; fas est tamen ipsos in summa rei sic accipere, vt [n] *Andromacha Helenā* modo mitius, lenivsque, pro discrimine personarum;

[m] *Epist. ad At. l. 7. ep.* 11

[n] *Senec. in Troad.*

Quis-

Quisquam dubius ad thalamos eat;
Quos Helena *suadet?*

Cæterum maleficiis, quę dolorũ quasi faces nobis admovent, illud tenerum & molle, quod natura insitum in animis habemus, ita premitur, distringitur q; ut vix invenias quenquam, aut prudentia tam excellentem, aut tam invictum fortitudine, qui, quum fodiatur angorum aculeis, non à virtutis studio desciscendum propemodum arbitretur. Quis enim *Atheniensium Demosthene* prudentior? Quis *Romanorum Bruto* fortior? At *Demosthenes* post Rempublicam luculenter administratum, quum nescio quid ærumnarum, virtutis comitum, degustasset, ° dixisse fertur adolescentibus, à quibus in visebatur, *si duas ab initio sibi propositas vitas habuisset, quarum una ad tribunal & concionem duceret, altera ad interitum; prę scivisset q; mala, terrores, calumnias, invidias, cõtentiones, quæ capessentibus rempublicam eveniunt; se in eam viam quæ rectà ad interitum ac perniciem ferret, fuisse potius ingressurum. Marcus* autem *Brutus* variis post oppressam *Cæsaris* tyrannidem molestiis conflictatus, postquam ad extremum, victus ab *Augusto*, moriendum sibi statuit, p in illam querelam *Hercu-* *lis*

° *Plutar. in vita Demos*

p *Dion hist. Rom. li. 47.*

lis erupit: *O misera virtus, nihil eras nisi verba. At ego te, vt inclytum opus, exercebã: tu verò seruiebas fortunæ.* Magna *Demosthenis* & *Bruti* virtus: sed maior aliquãdo virtute vis dolorum. Ita, qui satis se fortiter in periculis gesserunt, vt viritfracti ærumnis errârunt, vt homines, & virtuti vitium perperàm imputârunt. Neq; id mirum. Non enim amor solùm, verùm etiam dolor in iudicando cœcus est. Alioqui nec *Demosthenes* adolescentes absterruisset, quo minùs patriæ servirent, etsi turbulentissimis procellis jactarentur: nec *Brutus* calamitatibus acceptis virtutis ergò, virtutem verba esse, non opus excellentissimum; fortunæ pedissequam non dominam casuum humanorum, cum *Hercule* conclamasset. Quid igitur? An ipsorum debemus esse similes? At ne ipsi quidem fuerunt sui. Nos verò priorem *Demosthenem*, & *Brutum* nobis proponentes, illum *Demosthenem*, *qui redit exuvias indutus* Achillis, id est, *Æschinis*, illum *Brutum*, qui patriæ salutem exilio redemit suo, ita semper omnes animatisimus, vt quamvis inimicorum odiis affligamur, traducamur contumeliis, è patria relegemur, quãvis immeritò tractemur modis indignissi-

nissimis, exagitemur, obruamur, quamvis iniurias, quascunq; demùm possunt vel petulantes linguæ, vel insolentes animi, vel manus violentæ inferre, patiamur: tamen cum illo [q] *Virgiliano* sene, tum sentiamus ipsi, tùm aliis consulamus, [q] *Æne: l. 5.*

Nate Deo, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur:

Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Sit illud solatium instar arcis inexpugnabilis adversus omnes malorum impetus, quòd nobis sumus conscii rectæ voluntatis; nec volumus, & non nitimur, sed nitimur ad optima, & optimis restat præmium. Agat altissimas in imis sensibus radices, quod [r] poëta cecinit, *hic murus aheneus esto; Nil conscire sibi*: quod dixit [s] orator, *nullum theatrum virtuti maius conscientiâ*: quod Philosophi docent, ne *Phalaridis* quidem tormentis succumbendum, vt ab officio recedamus: quod deniq; profani, solâ naturæ luce illustrati homines senserunt, & concelebrârunt, nunquã teterrimas carnificinas conscientiis, aut malis defuturas aut obfuturas bonis. Hoc autem fundamentum actionum omnium nostrarum si iecerimus;

[r] *Hor. ep. lib. 1, ep. 1.*
[s] *Cic. Tusc. quæst. li. 2.*

quod (vt confido) facimus, debemus quidem certè poteruntné tandem vlla maleficia (quum dico maleficia, vexationes cunctas dico) poteruntné igitur maledicentiæ spicula, aut irrisionis, imò ipsa fulmina violétiæ nos depellere, quo minus fastigium virtutum & doctrinarum ei superstruamus? Obtrectatorum, credo, verbis mouebimur vt stationem deseramus; quum ea philosophos (quibus Christianos inferiores esse pudeat) & vellicarint, nec inflexerint. *Socrates*, quàm scurriliter ab [t] *Aristophane* poeta, coram populo, in theatro perstrictus est? Quàm iniquis calumniis ab [u] *Anyto* & *Melito* vexatus apud iudices? vt futilis nugator, vt magister ineptiarum, corruptor iuventutis impietatis seminator. Qua maledicorum tamen petulantia non modò non est fractus; sed etiam eorum licétiam probavit: *quia*, [x] *si vera vitia nobis obiecerint, corrigemus*, inquit, *sin falsa, nihil ad nos*. Præclarè *Socrates*.

[t] *In comœd.* Νεφέλαις

[u] *Plat. apol. Socrat.*

[x] *Diog. Laert. in vita Socrat.*

Quanquam, si falsa dixerint de nobis; etiamsi nihil ad nos, ad alios tamé, idioq; non negligenda: ne mala de *Socrate* opinione concepta, *Socratis* doctrinam aversentur homines; atq; eveniat vt illis minus profit, quibus maximè

mè prodeſſe cum velit,tum debeat.Sed laudanda eſt ejus & patientia, & prudentia: qui dictis maledicorum,non movebatur falſis, veris etiam iuvabatur. Futilitas,ineptiæ, corruptela, impietas, acerbæ contumeliæ; præſertim innocenti. Quid ſi accedat eò, vt amentes eſſe,vt furere dicamur; vt in *Anticyras* amandemur, tanquam inſani? An hoc graviſſimo viro, *Democrito Abderitæ*, propter eximium probitatis & ſapientiæ ſtudium evenit: nobis nō idem evenire poterit? Illius ad *Hippocratem* (qui ſenatus populiq; *Abderitarum* rogatu venerat,ipſum curaturus) y extat epiſtola, ab his exorſa verbis, *Veniſti*, Hippocrates, *daturus nobis helleborum, tanquam inſanientibus; perſuaſus ab inſipientibus, qui virtutis laborem inſaniam eſſe arbitrantur*. Cui reſpondens Hippocrates, fatetur *ſe fuiſſe vocatum ad eum, tāquam inſanientem, belleboro purgandum. Poſtquam autem ipſius è colloquio congreſſuq; ſtudium perſpexiſſet, non amentiæ opus, ſed omni dignum laude & admiratione: iam Abderitas, quorū rogatu venerat, inſanos ſibi viſos; iiſq; helleboro potius opus eſſe.* Ergo *Democritus* conſtanti eſt animo, licet à civibus ſuis inſanus eſſe dicatur; à cuncto ſenatu populoq; *Abderita-*

y *Inter epiſt. Hippocrat.*

tarum. *Socrates* non solùm se carpi maledictis, verùm etiam petulantissimè irrideri præsens audit, neq; angitur. Nos, institutis cœlestibus informati, non parem constantiam (ne quid ampliùs requiram) ferendis patienter contumeliis exhibebimus? Cùm præsertim *Aristidis*, qui calumniis laceratus est, quum officium præstaret, quū autem in sceleribus conniveret, laudatus, exemplo doceamur, consuevisse vulgo bonos reprehendi, malos prædicari? Namq; *Phocionis* animum invictum commemorare tœdet; quem, existimantem (opinor) oportere liberas esse linguas in liberis civitatibus, adeò maledicta non offendebant, vt, inter dicendum in concione lacessitus, ne responso quidem ea dignaretur. Sed quid humilioris conditionis homines, aut insenescentes humanioribus literis, aut crebris ærumnis exercitatos & cicuratos recenseo? Aspicite magnum illum *Alexandrum*, regem florentissimum, elatum secundarum rerū successu, diuturnóq; vsu armorum efferatum.[a] Qui, quum amici, ditati spoliis orientis, quietemq; & otium (vt fit) labori præferentes, ita pertœsi essent rerum bellicarum, vt ei victorias

[a] *Plutarch. in v. Alex.*

quæ-

quærenti novas obtrectarent: leni malit animo, magnificentissimamq; sententiam subiecit; *regium est audire malè quum benè facias.* Videlicet *Homerum* assiduè pervolvebat, in quo videbat regem *Agamemnonem* verborum contumelias audire toleranter. Et quod magis miremini, [a] *Thersites*, homo omnium *Græcorum* fœdissimus, aliis quiescẽtibus, conviciatur *Agamemnoni*. *Græci* stomachantur. *Agamemnon* tacet. *Thersites* inpunè ferret, nisi tandem ab *Vlysse*, & verbis compressus, & sceptro castigatus esset. Iam, ne quis *Vlyssem*, non ferentem convicia *Thersitis* in *Agamemnonem*, prætexat suæ mollitiæ, si convieijs excandescat: scitote *Vlyssem* ipsum, petitum conviciis, non minus in suis, quàm in suis *Agamemnonem*, patientem fuisse. Quum enim mitteretur, ex oraculo *Chalcantis*, ad *Hectoris* filium *Astyanactem* ab *Andromacha* petendum, vt ipso occiso, quem vltorem metuebant, securiores abirent *Græci* [b] *Andromachæ* deprecanti respondit quod res erat;

[a] *Homer. Iliad. B.*

[b] *Sen. in Troad.*

Non hoc Vlysses, *sed negat* Chalcas *tibi.*

Verùm illa (vt homines, si quid, quod rogent, neges, facilè cùm suspicantur

pes-

pessima, tùm loquuntur,) ardens iracundia eum acerbissimis probris proscindit.

O machinator fraudis, ô scelerum artifex.
Virtute cuius bellicâ nemo occidit,
Dolis, & astu malefica mentis iacent.
Etiam Pelasgi: *vatem & insontes Deos.*
Prætendis?

Prætendi calumniatur id, tanquam falsum, quod ab *Vlysse* verè dicebatur. At quàm maledicè? quàm procaciter? quas intorquet cõtumelias? qua licétia debacchatur? Quasi quidvis liceret mulieri dolenti.

Hoc est pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem.
Iam solus audes aliquid, & claro die.

Sed quid *Vlysses* contrà? Num convicia rependit convicijs? Nihil minus, Non extinguitur ignis igni, sordes sordibus non eluuntur. Quid igiter respondet? Attendite prudentiam, modestiam, tolerantiam.

Virtus Vlyssis *nota Danais est satis,*
Nimisq; Phrygibus. Non vacat vanis diem
Conterere verbis: anchoras classis legit.

Quàm multa quàm paucis? quam graviter & moderatè? Calumnias refellere, nec opus esse, nec vacare: judicijs, & suorum, & hostium, se acquiescere: vana,

vana,quæ præter rem, institutum vrgendum esse. Nimirum fœminarum est neque earum laudatissimarum ,rixis contendere:virorum,nihil loqui præter decorum; si cõtrà quàm deceat rodantur,non moveri. Quod si tam excellam animi constantiam in calũnijs ferendis adhibeamus oportet,quarum maior tamen habenda est ratio, ne, si inurant notam infamiæ,virtutis detrahant opinionem,id est. autoritatem, non minimam bene gerendis rebus adjutricem: quanto minus ludibrijs, quibus sibi majus improbitatis dedecus atq;detrimentum important petulantes,quàm nobis ignominiæ, cõvenit commoveri? Non sum nescius homini liberaliter educato ea peracerba, duraque toleratu esse consuevisse: vt mihi non immeritò videatur ille,quicunq; fuit , apud *Menandrium*, voluisse potius cruciari, quam irrideri: cujus ipse rei hanc rationem reddit. *Hominem ingenuũ irrideri, turpissimũ, cruciari, humanum est.* Veruntamen quũ recogito præstantem animi firmitatẽ virtutibus exaggerati, non modò stimulos dolorum,sed tela etiam ac tormenta omnium humanorum casuum contemnentis: nõ possum facere quin

re-

reclamem [c] *Euripidis Medeæ*, quæ *Creontis* filiæ *Iasoni* desponsæ, nec ipsi solùm, sed propinquis, immò & suis liberis ex *Iasone*, susceptis, se interitum allaturam esse profitetur, quòd ab *Iasone* sponsa, *Creonte*, *ab hostibus irrideri, sit res non ferenda*. Irrisionem ferre non potest *Medea*, fugitiva, scelerata, venefica muliercula. At *Socrates* tulit; & tulit in publico civium suorũ, fortasse & Græcorum aliorum, consessu; nec ab hostibus modò se irrideri tulit, sed etiam à poëta quem hostes subornarunt, ab *Aristophane*, vti dixi, histrionibusque & spectatoribus comœdię. Videant, quorum animi, non viriles, vt *Socratis*; sed muliebres, vt *Medeæ*, tã indignè ferunt irrisiunculam, vt proptereà non dico, malum machinentur (sit id *Medeæ* proprium) sed vel à bono recedendum putent. Tanquam ex illa *gente* essent oriundi, *cui hæc vna fuisse causa* [d] *fertur vrbem suam transferendi, quia fragorem* Nili *cadentis ferre non posset*. Quod in eam partem tamen nolim accipi, quasi existimem condemnandos omnes quos moveant contumeliæ; (quem enim non movent?) sed vt doceam motus animi, quando existunt, ratione comprimendos: ne, si vehementiùs, ac par est, effervescant, ali-

[c] *In Medea*

[d] *Senec. Epist.* 57.

li-

liquid à nobis extorqueant quod non deceat. Nam quòd rex *Antigonus Theocritum* poëtam, pungentem dicto, repunxit gladio: impotentis fuit iræ. Quòd *Diogenis* discipulus risu acceptus magistrum dereliquit: verecundiæ vitiosæ. Quòd *Demosthenes* explosus ab *Atheniensibus*, ardentiùs se dedit studijs: generosi animi. Quòd autem Q. *Lollius* senex arator, quum à *Verris Apronio* iniquum posceretur, coactus contumelijs illudentium asseclarum, *Aproniiq;* cachinnantis, ad ipsius venit leges: iniuriam accipere, quàm ferre contumeliam maluit; humanum est. In quo liceret tamen conditionis nostræ miseriam lamentari, quibus assiduè perpetiendum est, quod *Siculis* sub *Verre* contigit: vt rideantur *Lollii*, *Apronii* cachinnentur; integritas vexetur, improbitas insolescat; illudatur viris bonis, nequissimis applaudatur. Quin optandum quidem esset, vt vltra *Lollios* atque *Apronios* calamitatis huius æstus non assurgeret. *Cic. in Ver. lib. 3.* Neque enim, si aut fures nepotesque irrideant, aut irrideantur aratores & opifices, tantoperè dolendum est: etsi hoc quoq; dolendũ. Verùm, vt ij, qui candidas *Musarum* ianuas frequentant, aliosq; tanquam sale sapientiæ debent condire, aut irride-

de-

deantur, aut irrideant: res & exempli eo magis pravi ac perniciosi, quo latius manat malum, & tabem à fontibus ad rivulos diffundit. Sed quoniam in ea tempora incidimus, inquibus vtrũque horum vulgo fit: armemus nos oportet animo *Catonis*, & *Ciceronis* stomacho, ne sub isto pondere quasi fatiscamus Atque hunc in finem, quis sit exitus stultitiæ eorum, qui irrident; quis offi ij nostri, qui irridemur, fructus, considerandum est. Quorum vtrumque laudatus ille mihi sæpenumero *Seneca*, philosophus quidem Stoicus, sed ad Epicureus nostræ ætatis

f *Epist.* 29. mores castigandos autor tanto aptior in suis ad *Lucilium* epistolis annotavit. Alterum, quum juvenem, magno ingenio, sed in pravum jam tendente, *Marcellinum*, ad meliora hortaturus, quem tamen sua monita risurum verebatur: *Si ridere* (inquit) *perseverabit, gaudeo, tanquam in malis, quòd illud genus insaniæ bilaræ contigerit. Sed non est illa hilaritas longa. Observa: videbis eosdem intra exiguum tempus acerrimè ridere, & acerrimè rudere.* Alterum, g quum exposita

g *Epist.* 77. atque reprehensa hominum perversitate concurrentium ad theatrum, ad tibicines, ad præcones, ad inepta spectacu-

ſtacula: *at in illo*, inquit, *loco, in quo vir bonus diſcitur, pauciſſimi ſedent; et hi pleriſq; videntur nihil boni negotii habere quod agant; inepti, & inertes vocantur. Mihi contingat iſte deriſus. Æquo animo audienda ſunt imperitorum convicia, et ad honeſta vadenti contemnendus eſt iſte contemtus.* Illis namque verbis, *ad honeſta vadenti*, ſignificat tantam eſſe virtutis dignitatem, vt omnium contemtuum & contumeliarum indignitatem abſorbeat. Sicut &[h] *Piſo* Peripateticus, appellans *quæ ſecundum naturam ſunt, bona*, fore tamen aſſerit, vt *ſi virtutis amplitudo quaſi in altera libræ lance pona'ur, terram ea lanx & maria deprimat.* Quare, ſi nobis operam in ſtudio virtutis collocantibus contingat irrideri, ſi inepti vocemur, atque inertes, & quicquid præterea cõminiſci poterit dicax imperitia: nullus nobis alius deriſus contingit quã quem optavit ſibi *Seneca*; nulla alia convicia, quam quæ pronuntiavit æquo animo audienda, quo fortius perſtandum, & contemnendum eſſe iſtum contemtum ad honeſta vadẽtibus, debemus meminiſſe. Niſi fortè Stoicos ac Paripateticos honorificentiùs ſentire de virtute, quàm Chriſtianos, patiemur; aut eam noſtro ſæculo minus

h *Cic. de fin bon. & mal lib. 5.*

con-

[a] *Enarrat in Psal. 1.*

contumelijs obnoxiam infestamque esse arbitrabimur, quàm suo *Ambrosius*, quum hanc querelam texuit; [a] *Quoties inter fabulas ebriorum, virtutes probro sunt, peccata laudi, honestas ludibrio, continentia risui, misericordia vanitati? Isti sunt morbi, qui mala sua in multos transferunt. A paucis corruptela pervenit ad omnes. Sedent in conciliis, derogantes sobriis ructantes crapulam. Sedent in tabernis, de ebrietate certantes. Verecundus si transeat, erubescet, à singulis carpitur; si flagitiosus, omnium ore laudatur, & tanquam morbus transit in animis singulorum.* Mihi verò tam germana videntur hęc esse eorum quę fiunt apud nos passim: vt, nisi querimoniam illam ab alio scirem olim habitam, ab aliquo è nostris nuper institutam suspicaturus sim. Itaque perinde hodiè, ac olim pręceptum est cognitu & observatu necessarium; ad virtutem, ad sapientiam, ad honesta vadentibus, optandum esse potiùs quàm metuendum derisum, & audienda æquo animo convicia, contumeliasq; omnes contemnendas. Iā, si verum est homines ingenuos & liberaliter educatos cruciari malle se, quā irrideri: non dubito, quin contumelijs ferendis assuefacti, juvenes ornatissimi, multo facilius vos ad perferendas inju-

injurias & incommoda sitis comparaturi. Scio quo in loco, & quibuscum agam. Alioqui subtimerem, ne mea miserabilis esse videretur ad rerum optimarum studium adhortatio, qui pro laudibus, calumnias; ludibria, pro dignitate; pro emolumentis, honoribus, voluptatibus, iniurias & incommoda subeunda commemorem. Quid aliud afferres, diceret homo rudis, si dehortareris? sed vobis qui (in [k] opere, quod [l] *Plinius* ediscendum, nō modò in manibus quotidiè habēdum monuit) *dubitasse* Herculem, *quum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utrā ingredi melius esset*, ab eius narrationis [m] autore hanc poni, *quòd eorum quæ bona præclaraq; sunt, nihil largiatur Deus hominibus sine labore, diligentia, contentione, & contrà perfacile sit ac periucundum otio, luxui, cupiditatibus indulgere.* Nam etsi voluptates istas vitiosorum excipiant fastidia & dolores maximi; bonorumq; vicissim labores ac ærumnas, incorruptę, solidę, perpetuę voluptates comitentur, & consequantur: tamen suis interim delicijs oblectantur improbi in præsens; & ad optima contendentibus, multa dictu gravia, perpessu aspera, occurrunt. Itaque si viam, quam cō-

men-

[k] *Libris Cicer. de offic.*

[l] *Histo. nat. præfat. ad Vespas.*

[m] *Prodico, apud Xeno. de dict. & fact. Soc. l. 2*

mendo vobis, laboriosam, impeditam, arduam, plenam molestijs, difficultatibusque esse negem, mentiar. Neque solùm tacitæ vestræ conscientiæ me coarguerent, sed etiam historiæ nationum omnium. Proferent enim Græci suum *Agamemnonem:* cui, magnis meritis illos complexo, *pro beneficentia pœnas reddidisse* * proverbio celebrantur. Vrgerent *Ephesii* suum *Hermodorum*, virû præstantissimum: quem, ne quis ex ipsis vnus excelleret è civitate expulerunt. *Romani* verò civium nobilissimorum exercitum objicerent: *Catones*, *Vticensem* inclusum in carcere, *Censorium* accusatum quater & quadragies nobiliumq; odijs semper agitatum; *Scipionē Africanum*, *Rutilium*, *Metellum*, in exilium ejectos; *Varronem*, *Ciceronem*, *Senecā*, *Papinianum*, innumerabiles alios, spoliatos vita; nonnullos exquisitissimis etiam supplicijs, crucibus, flammis, ferarum laniatu, mactatos ac discerptos. Dies me deficeret citius, quàm oratio, si velim singulis immorari. Vtti *Athenienses*, quibus nulli vnquam aut laudem virtutis magis concupiverūt, aut virtutem minus, tam multa dederunt ejusmodi exempla, vt cæteris vniversis palmam præripere in hac improbita-

* Ἀντ' εὐεργεσίας Ἀγαμέμνονα τῖς Ἀχαιοί.

tis

tis exuperãtia voluisse videantur. Nã, vt omittam quàm indignis modis quales & quantos viros tractarint, *Solonem Miltiadem, Themistoclem, Cimonem, Phocionem, Socratem*: legem de ostracismo, quo vocabulo ducto ab ostraco, id est, testula, significabant genus relegationis ei, quem nomine testulis inscripto notarunt, irrogatę, sed legem de ea relegatione, ad minuendas nimias civiũ potentium opes institutam, adversus eminentes virorum optimorum virtutes intorquebant; & honestum eo fræno coercebant, quo debebant tyrannidem. Quippe qui *Damonem, Periclis* magistrum idcirco relegarint, quòd prudentia excelleret: *Aristidem* verò; quòd æquitate, & bonitate; vsq; adeò vt iusti cognomento celebris inclytusq; esset. Ita vbiq; semper locum habuit illa [n] *Boetii* afflicti tristis ode, [n] *De consol. Philos. l.* 1.

Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, iustusq; tulit
Crimen iniqui.

Ac miretur quidem aliquis fortasse, qui fiat, vt, quum *nihil virtute amabilius* esse [o] dicatur, *nihil quod magis alliciat ad diligendum*: bonos tamen vulgo pleriq; mortalium habeant exosos; & tanquã inimicos generis humani exagitent, [o] *Cic de amicit.*

in-

insectentur. Sed istius rei causam aperuit *Atheniensis* cuiusdam, in *Aristide* cōdemnando, hominis illiterati rudisq; simplicitas. Is enim, quum populo ad exercendum ostracismi judicium coacto *Aristidem* (in quem sibi ignotum fortè incidit) oblatâ testulâ rogasset, vt ei *Aristidis* nomen inscriberet: mirante *Aristide* atq; sciscitante, ecquid ipsi mali fecisset *Aristides*, *minimè verò*, inquit, *n q; novi hominem, sed hoc me malè habet, quòd iustus passim appellatur*. Multorum sensus abditos vnius dictum patefecit Nam cæteros quoq; cives, qui se profitebantur *Aristidem* eijcere, quòd, ne dominatum occuparet, timerent, metum tyrannidis prætexuisse tantùm, reipsa dignitati & gloriç invidisse, à prudente historico observatum est. Neq; hoc illius sæculi fuit proprium Idem de suo conquestus est q *Cicero*, cuius & in nostrum nimis quadrat conquestio: *Est hæc huius sæculi labes quedam & macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis infringere*. Itaq; bonis pestem exoptant, & intentant homines: quòd eorum lucem, virtutem, præstantiam ægrè aspiciant. Verùm, sive eò impellãtur invidiâ, quòd laudes alienas suis luminibus officere ar-

Plu in vit. Aristid.

q *Pro Corn. Balb.*

arbitrentur; vt *Aristidis*, & *Damonis*, *Athenienses* sive iracundiâ, quòd se ab illis argui & admoneri molestè ferant; vnde in *Callisthenem* exarsit *Alexander*, *Dionysius* in *Platonem*, *Critias* in *Socratem*: sive formidine, quòd suis cupiditatibus obstructũ iri aditũ illorũ severitateme tuãt; vt nobiles *Romani*, quia tristẽ Cẽsuram à *Catone* expectabant, cum conabantur honore dejicere: sive odio cõcepto ex dissimilitudine studiorum & voluntatum. quo fit, vt aversentur integros iniqui, religiosos impij, libidinosi castos, probos ambitiosi, avari, dissoluti; præsertim quos honoribus, commodis, voluptatibus suis obstare, aut sciunt, aut suspicantur: sed quãcũque demum provocentur causa, illud manifestum est, virtute, quâ nihil amabilius esse debuit, nihil esse invisius; nihil, quod magis exacuat ad insectandum, inimicitiasque & calamitates, vt magnes ferrum, attrahat. Id experimentis multis, & magnis comprobavit olim *Romana* respublica: vt vos, a dolescẽtes, ex *Ciceronis* vestri, cûm philosophicis scriptis, tûm orationibus, pro *Sexto Roscio Amerino*, pro *Flacco*, pro *Milone*, atque inprimis pro *Sextio*, didicistis, Vbi quiritatur, *eos, qui rempublicã* Liu. l. 39.

af-

afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de civitate, de fortunis, de liberis, dimicare: eos autem, qui omnia divina, & humana, violarint, vexarint, perturbarint, everterint, non solùm alacres, lætosq; volitare, sed etiam voluntarios fortissimis atq; optimis civibus periculum moliri. Nihil necesse est exempla recentia antiquis attexere, domestica externis. Cæterùm, quàm occurrant crebra in communi & quotidiana vita, vobiscum ipsi facilè potestis recordari. Atque hinc extitit illa nostrorum temporum calamitas, quòd plerique deserunt meliores partes, viliores fovent; florentemque improbitatem afflictæ præferunt virtuti; & languere cum dignitate, quàm cum periculo laborare malunt. Immeritò, quis neget? Sed homines humana movent, *Quoniam enim quisq; est*, inquit, [r] Cicero *qui bene in republica sectam sequatur*; (bonorum dicit studium. & institutum vitæ.) *quum illam* (improborum) *viam sibi videant expeditiorem ad honores, & ad omnia, quæ concupiverunt?* In *Cæsarem* Dictatorem, de *Gallis, Ægyptiis* regibusq; *Ponti & Mauritaniæ* triomphantem, cecinisse traduuntur milites: *Si bene feceris, punieris; sin malè, regnabis.*

[r] *Pro Flac.*

Quo

Quo dicto [f] putantur hoc significasse, *Cæsarem*, si libertatem redderet reipublicæ, vt virum bonum decebat; supplicio affectum iri, quòd violasset leges: sin autem dominatum, quem habebat, retineret, ac in malo perseveraret, pręfuturum rebus *Romanis* vt Principem, & Imperatorem. Fortasse & illud innuere voluerunt, si quis bonā causam tuendam susceperit, vt *Pompeius*, cæteriq; pœnas, quales illi dederant, daturum: sin malum, vt *Cæsar*, consequuturū præmia, nec triumpho solùm sed etiā regno potiturum. Certè, reliqui militaris joci, jacti in *Cæsarem*, eos de ipsius rebus secundis ita sensisse arguunt: & [t] Satyricus poëta, qui iniquitatem tēporum perstrinxit pari libertate, spectavit idem, hoc præcepto;

[f] Dio hist. Rom. l. 43.

[t] Iuvenal. Satyr. 1.

Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis esse aliquis. Probitas laudatur, & alget.

Quid igitur? Num idcirco probitatis studium, quoniam, vtcunque laudetur, tamen alget, atque adeò congelat, cōglaciatque, deseremus? Aut cupiditatibus fræna laxabimus, quia pœna sæpe proponitur benefactis, malefactis regnum? Immò verò tanti est virtus, tan-

ti,vt quamvis vniversus' orbis terrarū in nostrum exitium præsentissimum conspiret, cruciamentaque intentet tætriora quàm vllus vnquam *Phalerus* tamen *vinci cum Pompeio, quàm cum Cæsar e vincere*, id est, cum bonis opprimi, quam dominari cum improbis, *malle* debeamus. Nam quamvis sententiam eam retractasse videatur [a] *M. Tullius*: nō retractavit. Quin eandem sibi semper esse mentem ostendit, quoad vixit, fovendis, juvandis partibus optimatū: & in ipsa morte, quam propterea pertulit, ita se gessit, tanquam illud menti insculpsisset penitus, quod manu [x] prius scripserat, *Nō ego dolorem* [']*dolorem esse nego: cur enim fortitudo desideraretur? Sed eum opprimi dico patientia, si modò est aliqua patientia: sin nulla est, quid exornamus philosophiam? Aut quid ejus nomine gloriosi sumus? Pungit dolor; vel fodiat sanè. Si nudus es, da jugulum: sin tectus Vulcaniis armis, id est fortitudine: resiste.* Cujus eximię magnanimitatis si ille tam illustre specimen exhibuit, cui naturæ solùm lumen præluxit, quo nos tandem animo esse oportet quibus longè clarior lux affulsit gratiæ? quanto magis ad heroicam animi celsitatem iisdem facibus inflammari? Non ego dolorem è con-

[a] Epist. ad Att. l. 8, ep. 7.

[x] Tuscul. quest. l. 3.

convicijs, contumelijs, injurijs acceptum dolorem esse nego: cur enim patientia desideraretur? Sed eum oppimi dico pietate, si modò est aliqua pietas in nobis: sin nulla est, quid profitemur religionem? aut quid Christianorum nomine gloriamur? Pungit dolor; vel fodiat sane. Si inermis es; cede, manũ tolle: sin armaturâ cœlesti communitus, id est, Christi verbo, & fide; resiste. Atq; hæc & alia hoc genus monita, quæ à divinis veræ sanctitatis & sapientię magistris ad perseverantiam virtutis accendendam adhibere solenne, debent esse nobis in intimos sensus, quasi adamantino stylo, incisa: vt eorum fructus vita proferamus, non modo flores lingua; nec philosophari, & scire tantum fortia, sed etiam in aciem descendere. & facere, nervis omnibus enitamur. Quid enim indignius quàm profanum vulgus homines *Ethnicos*, imò *Ethnicorum* pænè mollissimos, nõ fortissimos quidem certè, poetas, ita fuisse affectos, vt [y] *sitim, serpentes, ardores arenæ Lybicæ, dulcia virtuli esse* iudicaret, [z] *iustumq; & tenacem propositi virũ, etiamsi fractus illaberetur orbis, impavidum* statuerent & [a] *fortem animum* eum definirent, *qui sævos labores ærumnasq; Her-*

y Lucã, l. 6.
z Hora. Car lib 3. od. 3.
a Iuvenal. Satyr. 10.

culis potiores duceret Sardanapali venere, & cenis, & plumis: nos autem qui ad sacra sanctissimæ religionis mysteria admissi, & in augustissima Dei tanquã adyta introducti sumus, tanto infirmius (sinite quæso, fratres, vt dicam quæ sentio, non exulcerandi cuiusquam vestrum causa, sed mei vnà vobiscum ad officium excitandi) tanto inquam lentius atq; infirmius animatos esse, vt ipsa mihi virtus, si, quemadmodum *Herculem* alloquuta fingitur, nos affari posset, eorum autoritate nostrum languorum castigatura videatur. Vosne, juvenes, quum tam invictam animi constantiam, patientiam, fortitudinem, ab *Ethnicis*, non philosophis modò, sed & poetis, quos [b] *Plato* eduxit ex ea civitate quam optimis moribus imbui volebat, laudari, præscribi, præcipi, edocti sitis: ita enervati & excordes eritis, vt, si fortè dicto aut facto attingamini, muliebri more ingemiscatis? Non viriliter tolerabitis? Non sedatè perferetis? Acerbum est probris & maledictis figi, rideri, scurriliter, injuriosè vexari. Audio. *Achilles* [c] *Homericus* præsentem mortem non recusat, modò trucidatum amicum vlcisaectur. *Æneas* [d] *Virgilianus* nullis exilijs, nau-

fra-

[b] *De rep. l. 3.*

[c] *Illiad. 6.*

[d] *Æne. l. 1.*

fragijs, bellis, ne inferorum quidem conspectu perterretur, dum sedes quęrit in Latio. Quid de pervagata ambitione hominum, de avaritia, de luxuria, de potentiæ dignitatis, deliciarum opum, quarumvis deniq; rerum vtilium, & iucundarum, cupiditatibus cõmemorem? Quæ flamma est, per quam non currant, vt suam in istis expleant libidinem? Vt nescio quid lucelli faciant, pascanturvè fumo inanis gloriolæ, aut citò pœnitendam voluptatulam liguriant? Vos, vt honesta, perennia, solida, summa bona consequamini; vt animos excolatis virtute, & sa-r[illegible] omnes illecebræ, honores, divitiæ, commoditates, suavitates omnes si comparentur, nugæ, fæces, sordes sunt existimandę: levissimũ æstum ad tempus exiguum ferre gravabimini? Aut si non levissima vobis videbuntur quæ ferenda erunt, si ne levia quidem, si planè gravia, & dura: tamenne præclarissima illa divinaque ornamenta, firmamenta, ad felicitatẽ per res secundas & adversas certò perducentia, indigna judicabitis, quæ, non dico tanti, sed vel longe pluris, non sudore, sed sanguine, & vita ematis? Non recordamini magnificum fœmi-

minæ responsum in [e] tragœdia.

Non est ad astra mollis è terris via?

Non servi è [f] comœdia hominis nequam, & ad causam ipso dignam accommodatum, sed verè dictum reminiscemini:

Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile?

Non abiectissimorum è vulgo firmitudinem, qui se torqueri sinunt, & aduri, & secari, vt corpus ipsis sanum sit, considerabitis? Non ob oculos habebitis generositatem & robur monocerotis: quem interimi posse, capi non [illegible] nihil vos artium optimarum studia, quæ in [illegible], nihil eminentium scriptorum præcepta, nihil exempla illustrium herôû nihil splendor præmiorum, nihil fructuum magnitudo, nihil ærumnarum, si minus levitas, saltem brevitas, nihil instituta cunctorum mortalium, nihil impetus ferarum, & pecudum excitabunt? Magisne monocerotem libertatis amor, quam vos honestatis, vulgus sanitas corporum, quàm vos animorũ; *Achillem* iracundia; quàm vos disciplina; *Æneam* spes terreni, quàm vos cœlestis, regni; quascunq; demum animãtes aut natura, aut ratio, quàm vos e-men.

[e] *Sen. Her. furent.*

[f] *Terrens. Heautont.*

[illegible] *Nat. l.8 c. 21. Solin. polibist. cap.65.*

mendatrix naturæ doctrina, rationi[s] religio; vt dolorem, vt ægritudinem, atq; adeo vt mortem ipsam despiciant, movebit? Ecce convicia, calumniasq; verborum, quæ cor ingenuum lacerant; ecce contumelias, non dictorum modò, sed etiam factorum, quæ fodicantibus vrunt stimulis; ecce cruciatus, tormenta, carnifices. *Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo.* Nihil præclarum non idem arduum. Messis agricolis proposita est pro mercede; sed ita, si prius severint: corona certantibus; sed vbi vicerint adversarios: triumphus militib⁹, sed postquam hostes debellarint. Quæ meditamini diligēter, obsecro, dies noctésq;, juvenes lectissimi: vt semente facta bonitatis, metatis messem; decursoq; stadio industriæ, coronemini; & triumphetis, profligatis hostibus; id est, vt confecto nobilissimorum studiorum curriculo, nullis aut supplantantium aut manu depellentium conatibus impediti, scientia sapientes, integritate sancti, cōstantia fortes & invicti, in æternæ beatitudinis portum appellatis. *Dixi.*

ORATIO FV-
NEBRIS HABI-
ta in Templo beatæ
Mariæ Oxon.

Ab ISAACO WAKE,

PVBLICO ACADE-
miæ Oratore, *Maij* 25. *An.*
1607. quum mœsti
*Oxonienses, pijs mani-
bus* IOHANNIS
RAINOLDI
parentarent.



OXONIÆ,

Excudebat Iosephus
Barnesius. 1614

ORATIO FVNEBRIS



Vàm fragilis sit, & incerta humanæ vitæ conditio, quam somno aut fabulæ similis, vtinã (Viri Ornatissimi & mœsti vndequaq; Academici) modo superi voluissent, aliunde potius, quàm ex præsenti spectaculo disceremus. Scilicet senescêtis quidem mundi, & ad occasum jam præcipitantis, satis multa superq; vidimus indicia, Intemperiem cœli, malignitatem stellarum, ventorum turbines, nubium Cataclysmos, maris furores non ante cognitos, quæ dira omnia, pias mentes, horrore ruentis cœli, & expirantis Naturę perterrefaciunt. At *Musas* tamen æternas, & reliquis labentibus omnibus, *Artes* immortales fore, nescio quomodo nobis ipsis adblandientes, facilè credidimus, donec magnus hic literarum Atlas, quocum literæ ipsæ sanctiores nũtare certè videntur, si non occumbere, suo nos fato docuit, spem etiam illam vanam & inanem esse. Cujus sortem beatam, pietate & moribus dignam suavissimis, ab sit,

sit, vt flebilibus quisquā deploret nenijs, cum nihil sit quod illi vlterius optare vel avidissimus possit, nisi illā *Virginii Rufi* fœlicitatem, cui, tanquam cumulus accessit in funere laudator *Cornelius Tacitus*. Mihi vero (*Academici*) vestram hanc intuenti, aliàs gratam & jucundam, nunc autem, pro occasionis ratione, flebilem & tristem frequentiam, ita in mentem veniunt illæ Regiæ *Xerxis* lacrymæ, quas ad conspectum exercitus numerosi fudit, vt non possim quin intimis suspirem præcordijs, cum in præsenti speculo, mortalitatis etiam vestræ videam imaginem. Quis enim est qui doctrinæ, sapientiæ, virtutis fiduciā, spem vitæ in longinquū extendere ausit, cum difficiles Parcæ, & non exoranda numina, hunc tantū Orthodoxæ fidei Herculem, & Christianę religionis Propugnatorem, nec matris *Academiæ* lacrymis, nec lugentis *Ecclesiæ* importunis precibus voluerint condonare? Certè si inæstimabiles illæ mentis opes & non interituræ animi divitiæ ad Corporis etiam firmitatem & vigorem aliquid facere, aut quomodocūq; derivari potuissent vixisses *Rainolde*, nec tam ex voto tuo, qui cœlum voluisti, quàm ex nostro,

qui

qui te; vixisses ita, vt nunquam morereris, senesceres, ægrotares. Atqui magno humani generis dispendio, cõtrariã ferè ratione vsu venire solet, vt quò magnificentiùs qu s, & illustriùs divinis literarum & sapientiæ ornamentis animum excoluerit eò citiùs, adeóq; etiam festinantiùs, & mens ipsa terrestris pertęsa domicilij sublimiora cogitet, & corpus itidem, omni iã spiritu in nobili illo, sed tamen laborioso studiorum opere, exhausto planè & absumpto satiscat, ac deficiat. Quæ nimirum res in causa fuit, vt tu, *Rainolde*, tot secundis prelijs literarum omnium victor & triumphator, accisis tamen corporeis viribus, exhalares gloriosam animam, nosq; in luctu & orbitate mœrore confectos destitueres. Quid autem? Non te labentem tua plurima pietas, non virtus, non sanctitas, & eruditio ad miraculum ingens servare potuit? Scilicet an quia nihil erat quod vltra disceres, ideò vlteriùs ne vivere voluisti? An non dignus inter cæteros *Ficinus*, quem aliquando evolueres, qui de sanitate tuenda, & vitã in æternum proroganda disseruit? Satis vixisti tibi ipsi; esto: satis gloriæ tuæ, cui tamen supervivere non potuisses:

isses: At non Reipub. satis, quæ probitatis & virtutum omnium exemplar in te positum desiderat; Non Acodemiæ, quæ eruditionis jam extinctum requirit lumen; Non deniq; communi Religionis causæ, quæ te orbata Duce, in medio procellosi maris non sine naufragii periculo fluctuat. Equidem quòd alter fortiorq; *Cocles* ingruentes hostium insensissimorum catervas princeps repulisti, quòd exciso, cui institeras, ponte sublicio; tamen saluo scuto desiluisti, rem abs te præclarissimè gestam nemo negaverit; rejecisti siquidem perduelles; at verò nondum soluta est obsidio, esto enim quòd Romanam *Idolomaniam* detractâ larvâ, Dei hominumq; odio exposuisti; quòd jugulum *Antichristiani* mõstri incepisti petere; quòd per *Harti* latera ipsum *Cor* Papismi transfixisti. At *Sanderus* tamen adhuc intactus, nisi quòd Dei vindicem dextram, in montibus Hibernicis erro profugus expertus est. *Bellarminus* non satis fractus; *Baronii* nec omnes detectæ fraudes; vt taceam nova, quæ huic Hydræ quotidie repullulant capita; His tantis in negotiis quomodo vacabat tibi mori? Cum tam ingens messis & operarii sint tam

pauci

pauci? Tui similes tam nulli? Cum vndiq; superstitio instar maris nostri *Virgivii* novis exundet fluctibus?

Est ista lamentantis *Ecclesiæ* lugubris vox, quam ex acerbissimi doloris sensu tam flebiliter sonat, ac si ipsa etiam cum *Rainoldo* animam egisse videretur. At matris *Academiæ* mœstiorem adhuc vultum, & tristiorem faciem (si tristior cogitari possit) quis demum *Timanthes* exprimendo erit?

Huc veniunt lacrymæ, Niobe quibus obruta mater.

Nihil hæc nisi *Rainoldum* cogitat, *Rainoldum* videt, *Rainoldum* vanis imaginibus audit, alloquitur, tenet. Et certè (*Academici*) licet felicissimæ huic nostræ parenti tanta sit præsenti hoc seculo, tamq; numerosa doctissimorum virorum soboles, vt suam sibi potiùs gratulari fæcunditatem, quàm præsentem debuerit orbitatem lugere, eamq; Matris *Brasidæ* vocem nunc certè, si vnquam, vsurpare, *vir bonus est Brasidas & fortis, sed habet multos Sparta similes*: non possum tamen, quin eiusdem piis lacrymis, & justo huic dolori veniam facilem concedam, cum cogitem *Rainoldum* amisisse, qui (absit dicto invidia) reliquis suis filiis tantùm præluxit, lin-

singuarum diversissimarum excellenti peritiâ, & artium scientiarumq; omnium perfectâ panopliâ, vt supra humani ingenii fastigium positus videretur, natusq; in quo omnes Musæ suos omnes vires experirentur. Nemini (*Auditores*) detraho, dum debita *Rainoldo* persoluo; nec huius iustis, scio, laudibus inuidebunt vel patres reverendi, qui domum hanc nostram Oxoniam suâ exornant gravitate, doctrinâ, pietate; vel illustrissimi illi pietatis & literarum *Antistites*, qui ad clavum Ecclesiæ adsidentes, prudentiæ, sanctitatis, & crudnionis stupenda specimina vniverso orbi exhibent Christiano. Quibus maximis *Academiæ* & *Ecclesiæ* luminibus, si quis *Rainoldum* hunc nostrum tantò meritis minorem judicet, quantò publicâ dignitate, & torenti minus resplenduit fulgore, recognoscat is velim illud *Augustini*, Episcoporum maximi de *Divo Hieronymo* eulogium. *Quantumvis Episcopus Presbytero superior, at Hieronymus tamen Presbyter etiam Augustino Episcopo maior*: & vt vt alij in hoc nostro mirentur scientiam, humilitatem, abstinentiam incredibilem, quæ omnia in illo (fides numinum!) plus quam mira fuerunt: ego tamen

hoc

hoc vnum stupeo, miraborq; semper, gloriam illum & honorem calcare potuisse De quo tametsi illud non dixero, quod de *Luthero Illiricus* & *Wigandus*, quem *Germanicum Prophetam* appellarunt: tamen cum nihil sit vel in *Lutheri*, vel *Calvini*, vel *Bezæ*, aut *Woitzkeri* laudibus, quod non suo merito sibi ipsi *Rainoldus* vendicet; gratulabor ego quidem huic nostræ Patriæ quòd eduxerit, matri *Academiæ* quod educaverit, & feracissimo illi bonorum ingeniorum *Collegio*, quòd lactaverit *Rainoldum*, quem (vt cum domesticis suis illum comparem) virtutis, pietatis, & eruditionis commendatio supra ipsum *Iuellum*, *Wottonem*, *Cævem*, *Hookerum* elevavit, supraq; *Polum*.

Eat autem [a] *Westonus* impurus & impudicus rabula; eructet quæ volet cóvitia; dicat ingenij tarditatem; dicat simulatos *Rainoldi* morbos: plumbei sci licet fuimus (*Academici*) qui tam habetis ingenium suspeximus: deliri, qui ægrotasse credidimus, quem (proh dolor) mortuum videmus. Quanquã nec *Westonus* ipse [b] *Patrui* sui, quem ita iactat, & [c] morum, & fugæ turpitudine similis, cum Principes Academię nostrę ita lacesseret, vt etiam qui matrimonium

[a] Westonus incurrit in *præfatione ad libros de Triplici hominis officio.*

[b] Doctor *Westonus* qui è Collegio hic nostro Lincoln. propter infamem libidinem expulsus.

[c] Nam & eiusdem nefandi flagitij *Duacensis* hic etiam *Professor* reus, (vt fama mendax) deprehenditur.

nium contraxissent, quasi sceleratos homines nominatim perstringeret, habuit vel vnum aliquod factū, quod in omni vita sanctissimi hujus viri reprehenderet.

At ille longiùs aberat quid qui steterunt propiùs? Amârunt omnes hominem, amârunt mores & integritatē. Quòd si obstinata severitas, & invictus adversus gratiam animus, ei vitio verti poterant; aut si quid aliud (quid autem potuit?) sed si quid potuisset in eo improbari nę crimen illud honestū citiùs, quàm *Rainoldus* turpis efficeretur. Sed ille nunc feliciter agit inter Angelos: nos verò qui magnos optimi sapientissimiq; viri manes veneramur, beatam tum demum *Oxoniā* pronuntiare non dubitabimus, quando parem similemq; in hujus locum surrogaverit, Habeamus enim, quos summa eloquentia, infinita lectio, sublimitas ingenii, judicii gravitas, virtus, humanitas, candor, eaq; omnia scriptis egregiè monumentis, quam maximè commendent, *Rainoldum* certè non habebimus. At quid ipsum loquor? Cujus tanti viri, jam nunc sepulchrum, heu tantillis inhiat reliquiis, quas hodie postremùm cernimus, salutamus,

va-

valere jubemus,

Postremumum(inquam) *& postea non-*
unquam amplius,

Mihi verò vt(quod vnicum restat) efferri jubeam,

-- Non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox, nec verba se-
quuntur.

Itaque; Sophoclea mutuabor

--- agesis, quisquis amicus
Ades hic præsens, propera, curre,
Impende viro summo officium.
Ac nemo quidem, queis loquor, horum
Rainoldo fuit melior vir.

FINIS.







ORATIO POST FESTVM *PASCHATIS.*

1574.



Ythagorã ferunt Epimetheum in fabulis præposuisse Prometheo, cuius consilium minus probabat, quòd homini rationem largitus esset: cum eâ, tanquam flammâ, ad exitiũ, vt incẽdium, homines abutentes, tanto miseriorem in terris vitam agant, quanto paratiorem ad mala mẽtem habent. Inconsultè Pythagoras! Nam si, quòd rationem non ad exercen-

dam virtutē adhibemus, ſed ad comparandam nobis prauitatē, alijs pernitiem, reprehendendū fuit: non illum, Prometheum, id eſt, Deum, qui conceſſit, ſed nos Epimetheos, id eſt, homines, qui abutimur, improbare debuit. Eſt enim profectò illius Academici apud Ciceronem, in Deum periniqua, vel impia potiùs, in homines peracerba, ſed vera oratio; quâ ſeverè conqueritur cum ratione rectè facere, ratione peccare liceat; alterum & à paucis, & rarò, alterum & ſæpè & à pluribus ſolere fieri. Cujus mali radix cùm è depravata natura noſtra germinans, corruptis humanæ vitæ inſtitutis alatur & adoleſcat; eos continuò fructus effundit, cùm morum improborū, tùm inanium opinionum, vt venenatis ſcelerum & errorū morbis tetram mortalibus peſtem machinetur. Quæſita eſt igitur

his morbis medicina; quæ vanis opinionibus veritate compressis & impuris moribus virtute refrænatis, si minùs omnes malorum fibras, at saltèm fructus resecaret. Sed majus erat opus, quã quod ab homine posset confici; *Deum* res illa *medicum* poscebat. *Philosophi* quidem animorum medici & esse volebant, & solebant dici. Quanquam autẽ eorum aliqui tales erant medici quales *Clodiani*, quibus ad necẽ, non salutem hominum, *Clodius* vtebatur: tamen certè præstantissimi conatu satis acri sed impari successu sanandis pestibus animorum suam operam navârunt. Itaq; cum mentem fontem esse actionum viderent, quæ bonos purgata, depravata malos mores effingeret; omnem suam operam ad veritatis eruendę studium contulerunt, quæ mentem corruptelis errorum liberaret.

Hinc, vt omittam alia laudanda Græcorum philoſophorum inſtituta, diſputandi ratio primū emerſit; vt quæ ſinguli minùs accuratè perveſtigare poterant, aliorum operâ conjunctis viribus faciliùs invenirent. Nam iſtam fuiſſe, vt ratione præſtantiſſimā, ſic antiquiſſimam vetuſtate diſputandi cauſam, demonſtrat *Socrates* apud *Platonem*; qui verbis vltrò citróque habitis, noli, inquit, *Protagora*, exiſtimare me tecum diſputationem ob aliam rem inſtituere, quàm vt ea diſcutiam, quæ mihi dubitationem afferunt. Scitè enim illud *Homerum* dixiſſe arbitror, ſi duo ſimul eant alterum altero faciliùs perſpecturum, quid facto ſit opus; vnus ſolus ſi cogitaverit, & animo ſegniore & minore conſilio ſine dubio futurum. Ceterùm vt humani ſenſus perverſitas libenter à melioribus ad pejora degene-

ne-

nerat,& insitâ pravitate,quâ pe-
stilentèr inficitur,rebus integer-
rimis aspergit labem:quod inve-
stigandæ studio veritatis primò
susceptum est,id ambitiosæ stu-
dio victoriæ sensim corruptum
est,cùm magis vt seipsos osten-
tarent,quàm veritatem ostende-
rent,à multis disceptaretur.Lau
dabiles Philosophorum cona-
tus, Sophistarum cupiditas de-
pravavit.Itaq; neglecto literarũ
fructu, qui summus ad animos
virtutibus imbuendos erat re-
dundaturus è cognitione veri,
abjecti animi partim pecuniæ,
partim gloriæ cupiditate rapti,
magis vt ipsi viderentur doctissi-
mi,quàm vt alios rebus optimis
instruerent,laborantes; conten-
tionum fovendarum libidine
syncerum veritatis studium op-
presserunt. Commovit se quidẽ
adversus arrogantes istos sophi-
stas in primis *Socrates*,& promo

vit aliquantùm, excitatis præstantibus ad eorum insolentiam minuẽdam ingenijs: sed erat infirmior medicina morbo, (quid enim aliud est existimandum?) cùm adeò pręsertim post tot annorum secula vis ejus exarserit, vt non Ethnicas *Athenas*, sed Christianas *Academias* polluerit. Est enim quorundam, non in privatis latebris expressa leviter sed defensa pertinaciter in scholis publicis opinio, non esse cõsumendas in studio vel propugnandi, vel eruendi veri disputationes, sed in *Aristotelis* opinionibus quibuscunq; etiam absurdis & impiis defendendis. Quã sententiam impurissimam, prodigiosam dictu, pernitiosam vitæ, judicio pestilẽtem, fuisse qui protulerit miror; non deesse qui probent, doleo; probandam esse nemini scio. Vobis quidem omnibus, *Adolescentes ornatissimi*, qui

qui rectâ rationis normâ, non prava consuetudinis regula conformãdum esse vitę cursum cognoscitis, & detestabilem videri spero, & vt perpetuò videatur, opto. Omninò perdifficilis est illa *Xenophontei Herculis* deliberatio; vt vobis deligatis, quam vivendi viam ingressuri sitis. Sed quoniam ineunte jam adolescẽtiâ pubertatis annos pridem attigistis; vt, quod egregiè monet *Cicero*, genus ætatis degendæ constituere, vel constituisse potiùs, & constitutum modò persequi debeatis: oportet id vobis serio sit meditatum maturo cõsilio de re gravissima, quod vobiscum vitæ genus sequi decreveritis. Vt *Herculi*, sic vobis voluptas & virt9 in bivio sunt propositæ: virtutem quin optetis nõ dubito, sed virtutis multa * studia, & quid è multis anceps consultatio. Equidem si me autore

* Stadia fortasse legendum.

 tore

tore vtamini, suadeam & carissimis, quod mihi est carissimum, & optimis ingeniis, quod scio esse optimum; vt humanæ sortis memores, miseris mortalibus ab iniquitate ad justitiam, ad sapientiam, ab ignorantia deflectēdis, Deo quàm simillimi, quoad potestis, efficiamini. Sed sive ista sive alia sunt vobis deliberata, siquidem ad finem cum fructu tenditis: (tenditis quidem certè nisi prorsus insanitis:) quemadmodum sagittarii semper ad scopum tela collimant, & navicularii semper ad portum vela intendunt, similiter vobis semper ad finem studia sunt dirigenda, vt ea discatis, dum adolescitis, quæ, cùm maturueritis, vobis sint vsui. Quæ non proseminantur, dum veretatis viget, sine dubio non metentur, cum autumnus advenerit. Qualem facis sementem talem messem expecta.

Quid

Quid autem impedit, cum idem labor ſit inſumendus in bonis & malis frugibus ſeminandis, quin ſolo fœcundo fruges vtiliſſimas ſpe certa proventus vberrimi committamus. An quiſquam ita demens eſſe poteſt, vt malit cum *Vlyſſe* furorem ſimulante ſalem ſerere, quàm cum *Laërte* ſemen ſpargere? Quid aliud porrò faciunt, qui neſcio cuius *Vlyſſis* exemplo, errorem, quaſi ſalem, ſed inſulſum, adoleſcentibus, primis annis, aſpergi volunt, veritatem quaſi ſemen poſterioribus annis reſervant. Quaſi verò juvenem quem adhuc flexibilem erroribus pertinacitèr tenendis & tuendis aſſuefieri coëgeris, eum iam induratum, ad contrarium credendi quaſi creſcendi rationem contorquere poſſis; Cum hoc ne agricolæ quidem ignorent, arbores niſi maturè grandeſcant, intereà dum ſunt tene-

ræ, vix vnquam ad aliquam proceritatem pervenire. Qui non fert vitulum juvenis, non feret bovem senex. Ac mihi sanè videtur aptissimè in illos cadere, quod sensit *Cæsar*, qui cùm peregrinos *Romæ* quosdam divites vidisset ferentes in gremiis ac in delitiis habentes, simiarum catulos, rogavit an mulieres in illorum regionibus pueros non procrearent; perstringens eos graviter qui hominibus erga homines insitum amorem in bestias profunderent. Nonnè graviorem reprehensionem multò merentur, qui, cum ipsis, sciendi studium & loquendi facultātem Deus ingenerarit, prætermissis optimis ad errores & ineptias discendas & defendēdas vtrâq; abutuntur. Quos si quis roget quorsum id faciant; ita dico, quorsum; (nam id præcipuè spectandum est, quem finem propo-

ponant laborioſo ſtudio, quem fructum laboris infructuoſi quę-rant) ſine controverſia non poterunt inficiari, vel nullum ab illis bonū finem reſpici, quod eſt improbitatis, vel ad finem quem reſpiciunt, perverſâ viâ tendi, quod eſt imprudentiæ. Cum *Pyrrhus* in Italiā ex Epyro, pro Tarentinis cōtra Romanos bellum ſuſcipiens, profecturus eſſet Cyneas Theſſalus orator diſertiſſimus, qui plures dicēdo, quā *Pyrrhus* dimicando ſubegit vrbes, cum ab incœpto ſpecie generoſo, reipſâ temerario vehementer eſt dehortatus; & Bellicoſi quidem, inquit, ô *Pyrrhe* ſunt Romani, multisq; validis gentibus dominantur: quod ſi Deus nobis victoriam concedat, quid faciemus victoriâ? Romanos, inquit *Pyrrhus*, cum domuerimus, nulla nobis civitas neq; Græca, neq; Barbara poterit

rit resistere, quin vniversam statim Italiã debellemus; tum Cyneas Italiam, inquit, porrhò cũ redegerimus in potestatẽ, quid tum agemus *Pyrrhe*? hìc ille, in propinquo est, inquit, Insula Sicilia, divitijs locuples, incolis abundans & dissidijs valdè fervens; nec præsidijs satis valens; bene narras, inquit Cyneas, sed hiccinè finis erit nobis militiæ Siciliam occupare? Quid tum agemus *Pyrrhe*? Largiatur nobis deus successum prosperum, inquit *Pyrrhus*, & istis ad majora quasi præludijs vtemur; quis enim ab *Africa*, quis à *Carthagine* sibi temperet? Quam *Agathocles* Syracusis clam profugiens, paucis navibus pœnè cœpit planè domuit. Iam his demùm omnibus subjugum redactis, neminem hostiũ nostris armis obviã iturum quid opus est referre? Non est opus, inquit Cyneas; nã

tanta

tantâ potentiâ recuperare Macedoniam & obtinere Grȩciam, & occupare Thraciam, & Achaiam debellare sine dubio poterimus, sed vniversa cum tenuerimus quid tũ agemus *Pyrrhe*? Hic ille paulùm insistens & subridens. Quid tũ agemus Cynea? Hilaritati nos trademus & jucundis convivijs, & facetis colloquijs nos ipsos oblectabim⁹. Quæ cum dixisset *Pyrrhus*; quȩso quid impedit inquit Cineas, quin omissa Italia, & Sicilia, & Africa; quæ sine multo sanguine comparari nequeunt, nec sanè magna commoda cum parãtur, afferunt, hilaritati statim & lætitiæ nos tradamus; convivia & colloquia quibus sine molestia perfrui possumus, cur infinitis *Pyrrhe* periculis aucupamur? Quanquam ego Cyneæ par esse nõ possũ eloquentiâ, tamen vos prudentiâ regem *Pyrrhum* ante-

teceditis. Ceterùm vt *Pyrrhus* in Epyro jucundum otium se cōcupiscere verbis est professus, cū calamitosum sibi negotiū factis accerseret: Ita multi in Academia velle doctrinâ & pietate imbui, dictis præ se ferunt; cùm & literarum & morum corruptelas studijs persequātur. Quos si posset aliquis Cyneas examinare, quid essent tum facturi; & quid tum facturi; quoad finem destinatum animo consequerentur, quid factitare solēt video; quid responsuri fuerint nescio; nisi quod ex factis auguror eos parisiensem quendā sequuturos, qui cùm artibus studeret, cupiditate flagrans glorię, vt *horribilis Sophistæ*, tanquam *Scipio Africani*, cognomen nanscisceretur, quod vehemēter ambibat; poetas, & historicos, & philosophos, & politissimos quasi nugas non attingens; de logicis, sub-

subtilissimas Nominalium, & Realium, & vniversalium, & prędicabilium & prædicamentorum & demõstrationum argutias: de Ethicis, felicitates simplices & aggregatas; divinas & humanas; activas & contemplativas: de Physicis, motus substantes & inhærentes, & primi mobilis, & vniformes; æternitates mundi, & infinitates rerum, & admiranda quædam de animę potentijs, nõ ex *Aristotele*, quem Græcè loquentem non intelligebat; sed ex eo, quòd *Arist.* dicere somniabat, lateribus Milonis, clamore Stẽtoris; æneâ fronte, ferreâ voce, plumbeâ mente, ligneis distinctionib⁹, in scholis publicis tanquam *Athleta*, verbis & pugnis cum esset opus defendebat. Si Thessalo Cynee cũ isto Parisiensi negotium esset; haud scio, an auderet eum interrogare, postquam Logica, & Ethica

&

& Physica sic divexasset; quid tũ factus esset. Horribilem sophistã nescire quid agat putas? Vide quid dicas; periculosum est lacessere & iratum & armatum; verùm si mihi id ipsum à nostris horribilis sophistæ longè dissimilibus, nonnihil tamen consuetudinis errore labentibus, sciscitari liberet; responderet credo se tum demùm rectas opiniones, & vtilitatem artium & veritatem rerum, relicta quam sequebantur scholarum consuetudine, quæsituros ac defensuros; quò disciplinis gravioribus melius vacare possint. Quid igitur, inquam, quæso, tandem impedit, quin omissis istis subtilitatũ nugis, & erroribus opinionum in tradenda dialectica, & vtraq; philosophiâ; quæ si rectè discãtur, maximum adjumentum; si secùs, detrimentum ad res majores afferre solent, sola quæ vera

ra sunt ac vtilia, quæ & doctrinā augent & probitatem, cùm animis percipere tùm linguis defendere continuò meditemur. Veritatem & virtutem, quas sine perversitatibus sequi statim possumus, cur post immensas demū ineptias aucupamur? Ista si dicerem fortassis illis non persuaderem. Ne *Cyneas* quidem, qui tamen benè suasit, persuasit *Pyrrho*. Sed expendite nihilominùs quid sit consequutum. *Pyrrhus Italia* & *Sicilia* & *Africa* frustratus, *Argis* mulierculæ manu cōfectus, jucundum otium, quod appetivit, nunquam attigit. Detestaris exitum? ne sequaris exemplū. Si tendis ad optima, quin statim eniteris. Si putas vitiosa, cur tandem aggredieris? Omnis in bonis inepta est procrastinatio. In alijs rebus *sat citò*, *si sat benè*; in istis sine dubio sat benè, si sat citò. Morbos corporum è
 ve-

veſtigio curamus; morbos animorum in annum differimus? At enim, inquis, in cócione diſſerens, cum ero Theologus, veritatem propugnabo; adoleſcẽs philoſophans errores in Schola philoſophorum defendam. Quis tu es hominum, homo ſtolidiſſime, qui præſcribis Deo, quando piè ſis loquuturus? Craſtinum potes tibi polliceri? Qui ſcis an in medio curſu pręcidaris? Numquid habes diploma diuturnitatis vitæ?

Sera nimis vita eſt craſtina, viv' hodiè.
Qui non eſt hodiè, cràs minùs aptus erit.

In craſtinum differs ſeria; quid ſi pereas ante craſtinum? *Archias* quidam *Thebanorum* Tyrannus, vt eſt apud *Plutarchũ*, cùm illi compararentur ab adverſarijs inſidiæ, déq; eo ipſo inter cœnandum literas accepiſſet, quas

quas à nuntio rogabatur, vt cō-
festim legeret, vino se proluens, In crastinum, inquit, seria, & acceptas literas pulvinari subjecit; eâdem nocte mactatus est. *Julius Cæsar*, cùm in Senatum ingrederetur ad conjuratos, libellum à quodam conspirationis indicem accepit, sed non aperuit, in vesperam distulit: eodem die confectus est. Avertat Deus omen! Sed est incertum, quid vesper serus vehat; & quis spondebit non eventurum nobis quod illi evenit? Humanus animus est ferrum: dùm in igni est, feri. Prudenter *Alexander*, qui rogatus quo modo potitus esset *Græciâ*, nihil, inquit, procrastinans. Ceterùm fingamus non posse cuiquam contingere, quod *Cæsari*, quod *Archiæ* contigit. Persuadeamus nobis, tanquam *Sybillā* in fabulis cum *Apolline*, ita nostros reipsâ cum Deo pactos esse
de

de vitâ ad feram senectutem pro trahendâ: num idcircò defendendis falsis opinionibus juvenes assuescemus; vt defendendis veris pravam consuetudinem senes corrigamus? Contrahenda est, opinor, ęgritudo corporibus vt sanentur, oculis lippitudo, vt depellatur, maculæ vestimentis, vt abluantur; auro scoria, frugi lolium, flamma tectis, error animis, vt emundes, evellas, extinguas, expurges, quod infeceris, insceveris, inflãmâris, pollueris. Instituis musicum? Absurdè canat; concinnè, cum in templo fuerit, moduletur. Informas Grãmaticum? Loquatur barbarè; cũ ad vsum loquẽdi venerit, dediscet. Oratorem erudis? Solœcissmis quasi gemmis, in schola, quæ dicet, ornet; politè dicat cũ in foro causas agat. Quid? tunc teneris ingeniis tam intolerandam inuris arrogantiam, vt ado-
les-

lescentuli cum viris, latina cum Grammaticis, discrta cum oratoribus, vera cum Theologis vsurpare audeant? Quid hoc est aliud quàm artes cōfundere, prophanare scientias, Academiam excindere; quod nisi maturè seueris magistratuum edictis coerceatur, actum est de philosophia. Dic sodes. An est opus veritatem in Scholis defendi, cùm Euangelium annos quindecim fuerit prædicatum? Quid philosophis cum Theologia? Quid juvenibus cum veritate? Licebit quidem olim, cum in suggestu erimus veritatem liberâ voce defendere. Nam in scholis profectò, sacramento obstringimur ad propugnandos *Aristotelis* Philosophorum principis etiam errores, præsertim maiorum cōsuetudine stipatos. ô fulmina rationum! & erit quisquam tā impudens, qui tam validis argumētis,

tis, tam perfidus, qui ſacramento, tam arrogans, qui maioribus tam perverſus, qui cõſuetudine, veritatis neſcio cuius gratiâ reſiſtit? Quid philoſophis cũ Theologia? quid iuvẽibus cum veritate? id eſt, quid ægrotis cum medicina? quid famelicis cum annona? ô nos ſeditioſos! qui vel illos ſanari vel iſtos paſci volumus! at obſtringimur ſacramento; ſic enim gloriantur; ſi ad mala obſtringimur, eſt factu nefarium; ſcelerate promittitur, ſceleratius præſtatur. *Quãto tolerabilius*, inquit *Ambroſius*, *tali fuiſſet periurium ſacramento*. Verùm non obſtringimur. Eáque propter cùm iſta jactant, nõ nobis perfidiæ, ſed ſibi impudẽtiæ labem aſpergunt. Meritò id quidem Quid enim mirum eos mẽtiri, qui defendunt veritatem, non eſſe defendendam. At imitandi ſunt maiores! veriſſimè dicis,

cis; & id affirmat *Cicero*. Sed quid adiungit, quæso? *id*, inquit, *primum excipiendum ne vitia sint imitanda*. At disputandi gratiâ tueri falsa, leue est! quid exilius phalangio? & tamen quoscunq; vel attingit modò, tum dolore cruciat, tum dementes facit. At ioco tantùm dicunt, quod defẽdunt. Cavendum igitur, ne quẽadmodum apud *Plutarchũ* pueri ioco ranas feriunt, ranæ seriò mortem obeunt; sic ipsi ioco errores defendant, errores seriò aliis inhæreant. At fieri solet; at non debet. Viuitur legibus, non exemplis. At multi faciunt; at malè faciũt. Nullum caruit exẽplo nefas. At iubet authoritas! primum non credo, deinde si iubet, peccat. At parendum magistratui! parẽdum, quis negat? sed videndum quatenùs. *Faveo Curioni*, inquit *M. Tull. us*, *Cæsari honestissimè cupio; pro Pompeio e-*

mori

mori possum. sed tamen ipsa repub. nihil mihi est charius. Ita maioribus nostris favemus; consuetudinem magni æstimamus; authoritati summo studio paremus: sed tamē ipsa veritate nihil est nobis charius; vt cum multum consuetudini, plus authoritati, tum veritati plurimum, vel omnia potius tribuenda iudicemus. Etenim vt *Cato* ille *Vticensis* cuidam roganti, quem maximè amaret, respondit, fratrem; quem deinceps, fratrem; quem tertiò, fratrem; nec quicquam aliud respondit, quàm fratrem: in eundem modum, si quis ex me rogaret, quid imprimis putem esse defendēdum, veritati & primas & secundas, & tertias deferre non vererer. Objiciat aliquis rectum id quidem esse & optandū, sed obtineri per obstinatam multorum dissentientium pertinaciam non posse. Respondeat *Cicero*,

ro, fortasse posse; quòd si non possit, vi opprimi in bona causa melius esse, quàm malè cedere. An potest dubitari, quin bona causa sit, quâ nihil agitur nisi vt vos quàm optimi, & quàm doctissimi, quàm primùm evadatis? Quid enim virtuti magis adversarium, quàm aut pertinax falsi tuendi cupiditas, aut impudens cordis & linguæ dissidium? quid porrò doctrinæ magis pernicio-sum, quàm aut falsas de rebus opiniones concipere, aut in discendis, quæ dediscas, ætatem optimam consumere? Nihil addo de meo. Confitentur illi quęstiones illas putidas, de quibus controversamur, quarum defensione meditanda, vim memorię, florem ætatis, aciem ingenii solent conterere, cùm ad maturiores annos pervenerint, non solùm non habendas pro veris, verùm etiam vt falsas repudiandas.

Quod cùm concedant, velim mihi respondeant, primum an ista non sit pœna *Sisyphi*, immane saxum ad montis fastigium sudando volvere, quod statim revolvatur. Deinde, si pœnam fortassis esse negent; annon sit labor *Penelopes* per totos dies magno studio telam texere; quã noctibus retexas. Postremò; vt non sit labor, quæro an possint, si maximè velint, ea quæ sibi tot cuneis infixerunt, vel omninò evellere, vel evellenda credere. *Themistocles* quidem, cum ei *Simonides* artem *memoriæ* polliceretur, artem *oblivionis* se malle dicebat; nam meminerat, quę nollet. Nostri nihil habent sanè quod discant, quærenda est illis ars dediscendi; nam discunt, quę non debent. Et hìc fortassè erro, sed habeo persuasum; quantò difficilius fuit *Themistocli*, quæ displicerent, oblivisci, quàm memi-

minisse quæ liberet; tantò difficilius futurum nostris dediscere vitiosa, quàm discere probata. Raro eluuntur prorsus inusta; semel putrefacta serò condiuntur. Oraculũ puta, si me audis, quod ait Iuvenis apud *Terentium*, *tu quod cavere possis, stultum est admittere*. Nam invenies esse verissimum, quod ait senex apud Senecam, *dediscit animus serò quod didicit diu*. Si vos putarem eorũ esse similes, qui potiùs autoritate quàm ratione commoventur, hominis lucerna quàm luce veritatis, afferrem vobis non *Theologos*, quos isti spernunt, vt nimis Christianos dicam an severos? sed afferrem vobis tres summos Philosophos, *Platonem*, *Aristotelem*, *Plutarchum* vnâ voce consentientes, pueros rectis tantum opinionibus & institutis bonis statim à teneris assuefaciendos. Quòd si *Aristoteles* ver-

borum obſcœnitatem, ad vitæ turpitudinem viam eſſe confirmet in extremo 7. lib. de repub. ideoq; ſcribat cum vniverſæ civitati, tum inprimis adoleſcentulis cavendum eſſe maximè, ne quid vnquã obſcœnum aut dicant, aut ſpectent, aut audiant, aut agant: quid cum de ſententiis, non dico impiis, quas ipſa ſcholarum ſaxa, ſi loqui poſſent, reiicerent, ſed à vero alienis, nō defendendis tantùm, ſed vel dicendis modò judicaturum fuiſſe arbitramur? viderint quid *Ariſtoteli* ſuo reſpondeant, quẽ verbo defendunt, reverâ deſerunt, cum exemplo faciunt quod ipſe, ne fiat, prohibet. Sed mitto *Philoſophos*; audiant *Rhetorem*; aut ſi Rhetorem contemnant, audiant veritatem expreſſam à ſummo *Rhetore*, qui ſenſit eſſe *optimũ optimis primùm imbui*, quòd maxima in eluendis, quæ ſemel in-

insederint, vitiis sit difficultas; cum onus dedocendi sit gravius quàm docendi. An hoc in lingua præceptis eloquentiæ formanda verum est, in animo, qui formatur longè est difficilior, sapientiæ perceptis instruendo, falsum? Laudatur ab *Aristotele* & meritò illud *Theodori* cuiusdam Histrionis, qui nullum vnquam histrionem, ne contemptum quidem, ante se prodire in theatrum passus est. Quamobrem tandem? nimirùm propterea quòd existimaret, aures spectatorum iis, quæ prima audiunt, captas occupati. Quod ipsum quandoquidē in aliis rebus vsu venit, vt quæ prima sunt oblata, sint nobis omnia probatissima, ob eam causam, inquit *Aristoteles*, (quem sæpiùs cito, vt nobis qui nó credunt, credant saltem suis,) curandum est sedulò, vt adolescētibus quicquid est malum & vi-

riosum, id omne sit incognitum, & peregrinum; inprimis autem ea, quibus inest vel turpitudo, vel animi offensio. Ista ex *Aristotele* fuerant observanda, & prædicanda laudibus, non cum araneis, si quid inest mali è floribus excerpendum, & publicè propugnandum. Quod vtinam pravas opiniones deponere tam esset proclivè, quam ipsi arbitrantur: sperarem eos qui tam præclarum institutum pervicaciter oppugnant, de suo faciliùs errore discessuros. Sed non est ita nobis liberum arbitrium, vt possimus opiniones, tanquam calceamēta exuere cū velimus, & cū velimus induere.

facilis descensus Averni,
Sed revocare gradum, superasq; evadere ad auras,
Hoc opus hic labor est.

Non est datum cuivis, vt animū quasi ceram ab erroribus ad veri-

ritatem, ad probitatem à flagitiis inflectat cum libeat.

Pauci quos æquus amavit
Iupiter, atq; ardens evexit ad
æthera virtus,
Diis geniti potuêre.

An verò præstantissimi doctores *Ecclesiæ*, sacrarum scientiâ literarum instructissimi, varios errores è scriptis *Philosophorum*, semel perceptos, nunquam ex animis eximere potuerunt; de *genijs, animis, & intelligentijs*, ex *Platone*; de *libero arbitrio* & *operibus* ex *Aristotele*, quæ legendo tantùm tanquam in transcursu leviter degustaverant; rudes & imperitos rerum adolescentulos cum illis ne minimâ quidem parte conferendos, opiniones pravas, quas ex *Aristotele* non degustant, sed ingurgitant, non legendo, sed defendendo, non negligenter, sed summo studio, non quasi falsas, sed vt verissi-

 mas

mas saltem lumine rationis, ab ipsa Philosophia confirmatas, à *Deo Philosophorum* expressas, in imis visceribus infixas, extirpare cum voluerint, vel potiùs noluerint, (cur enim volent cum imbiberint?) posse judicabimus? Quod non potuit *Origenes*, *Chrysostomus* non potuit, id poterunt infantes, quivis è vulgo poterit? optare id quidem Christianum, sperare arduum, polliceri temerarium. Cum regina *Cleopatra* sibi aspidem admovisset, cujus veneno consopita concidit, *Augustus Cæsar*, vt eam sanaret, statim & pharmaca, & *psyllos*, genus hominum, qui venena serpentium incolumes exugunt, corpori adhibuit. Serò! venenū, corde jam occupato, vitalem illi calorem extinxerat. Venenum aspidis, est prava opinio, quæ si semel animum hominis infecerit, fortassis ad virus vel enervā-
dum

dum pharmaca, vel exugendum *psylli* poterunt adhiberi; vtinam ne serò! Sed qui videt quid vsu veniat, is secum ipse, si sapit sentiat, hoc periculum in me fieri grave est. At non est periculum, dicet aliquis. Fortassè tibi sic videtur. Platoni secùs. Apud quem (*in Amatoribus*) *Socrates* adolescentem admonens, valdè admodum cavendum, quibus disciplinis, & artibus imbuatur, affirmat magnum esse periculum, in comparandis disciplinis, propereà quia non, vt cibos corporis vasis aliis auferre licet, & cum peritis capere consilium, noxij sint, an salubres, antequam vescamur; sic escas animi i. disciplinas vasis aliis auferre licet, vt priùs exploremus, quàm accipiamus, quòd alio vase, quàm animo non capiantur: vt sive prosint sive noceant, postquam acceperis, eo sint retinendæ. Sed

quid *Platonem* dico? si nihil est periculi, cur POLUS *Cardinalis* in illis legibus, quas *Academiæ* nostræ præscripsit, commisit magistratibus inquirendum, *an aliqui in lectionibus, vel disputationibus, vel etiam quibuscunq; privatis colloquijs, verba effutirent, quæ hæresin directè vel indirectè saperent*, (ipsius verbis vtor) *aut in contemptum Ecclesiæ vel ministrorũ eius cederent; aut quovis demũ modo pias aures offenderent?* Cur delecti *Cardinales* in *Nicæno* Conventu, *perniciosum abusum* vocant, quòd in publicis Gymnasijs non omnes quæstiones ad excindẽdos *Philosophorum* errores, ad promovendam pietatẽ dirigantur? Cur totius *Concilij Lateranensis* consensu *detestandi & abominandi non modò hæretici*, verum etiam *infideles* pronuntiantur, *quicũq; diffidentes à fide Christiana quæsti-*

ſtiones vel ſecundum philoſophiã eſſe veras aſſerunt? Cur iſta, cur alia, quæ ſunt in medium prolata, veritatis ipſius teſtimonia, rationum clariſſimarum firmamẽta, *Hieronymi* & *Auguſtini*, & aliorum inſigniſſimorum hominum judicia, non refelluntur, ſi ſunt inepta; ſi *nihil ſit periculi?* An, quod de *philoſophis* ait *Lactantius*, nõ audent vel cognoſcere, vel congredi, quia ſe facilè ſciunt ſuperari? An conſcientijs teſtibus premuntur, ſe deteriora melioribus anteferre? An vt *Romanus cedendo* vicit, ſic ipſi *tacẽdo* ſe victuros ſperant? Profectò malæ cauſæ, quaſi noctuæ, lucẽ fugiunt; opiniones rectæ tanquam aquilæ, ſolem intuentur. Nam ſi cauſa bona eſt; cur tergiverſantur? Etiam atq; etiam inſtamus, & vrgemus, vt ea quæ dicuntur, vel convincant, ſi falſa, vel ſi vera, concedant. Quid

eſt

eſt cur nolint, opinione pravâ, vel liberari, ſi falluntur ipſi, vel liberare, ſi nos hallucinamur? Iuvenes ingenio judicióq; præſtantes nupèr in publicis diſputationibus hæc eadem defenderunt. Ecquid à quoquam contrà eſt allatum, quod non centies ſit convulſum; quod non à pueris refelli poſſit? Nihil reprehendimus quod *Vives* vir doctiſſimus in explicandis *cauſis corruptarũ artium* non admodùm vitioſum eſſe comprobârit. Cur tot annos à tot adverſarijs liber tantulus non refutatur? Cur nos qui dicimus, quæ neq; poſſunt refutari, neq; debent, contumelijs conſcindimur? Ita nimirum eſt hominum conditio! *Mercurius* apud Comicum impunè mentitur: *Soſia* quia verum dicit, exagitatur. Conceditur alijs pro luce tenebras, pro ſcientijs errores, vitia pro virtutibus,

Proq; viro nebulam, & ventos obtendere inanes;
Nos aliquid Rutulos contra iuvisse, nefandum est.

Malitiosa scilicet nobis cum illis non rerum, de quibus agitur, sed hominum studio suscepta est contentio. Nos videlicet *Ramo* favemus; illi *Aristoteli*. Immò verò illi errori favent, nos veritati. Illi adolescentibus Circæa pocula propinari student, nos profligari cupimus. An hoc negare possunt, qui modis omnib⁹ machinãtur, vt *Aristoteles* propugnetur etiam cum errat; veritas ab *Aristotele* dissentiens supprimatur? Et tum, cum ipsi debeant reprehendi, qui studio potiùs ducuntur hominis quàm sapientiæ, nos in odium vt trahant, prisco instituto, novo vocabulo, *Ramistas* nuncupant. Eodẽ planè modo (liceat enim sacra cum profanis comparare) quo

quo puriorem religionem profitentes initio *Calvinistas* vocabant. Est enim vt religioni, sic Philosophiæ suus quidam *Papismus*; vterq; à *Sorbonistis* partim ortus, partim auctus. Nam cogitate mihi, quæso, quã similes vtriusq; sint progressus. In sacris, *maiorũ*; in profanis, *multorum*; in neutris, *optimorum* cõsuetudinem prætendunt. In sacris, *ecclesiæ*; in profanis, *Academiæ*; in neutris, *veritatis* autoritatem afferunt. Istas ratiunculas consuetudinis & autoritatis, si qui nõ probent; vt illi, in Sacris, *Calvini*, sic nostri in profanis, *Rami* nomine suspectos faciunt; quasi novis sectarum autoribus sint devoti, cum reipsâ veritati, non hominbus, sint addicti. Nã eorum quidem etsi vtrũq; pium & eruditum fuisse arbitror; omninò tamen omnium hominum autoritates *Augustini* regulâ me-

metiendas judico. Qui cum firmis rationibus, quod instituerat, probasset, adjiciens *Ambrosij* testimonium, *Hac*, inquit, *si probas, tene mecum Ambrosij viri sancti sententiam, iam non eius autoritate, sed ipsa veritate firmatam. Nec enim vel mihi quidē propterea placet, quia illius potissimùm ministerio me Dominus ab errore liberavit, tanquam plantatori ac rigatori meo nimiùm faveam; sed quoniam & ipse hac de re dixit, quod piè cogitanti ac rectè intelligēti loquitur etiam ille, qui incrementum dat, Deus.* Quod *Augustinus* de *Ambrosio*, id mihi de omnibus dictum volo. Nec enim cum aut hujus aut illius sententiam sequor, idcircò sequor, quòd *ipse dicat*, tanquam *Pythagoras*; sed quia quantum ego judicare possum, idipsum dicat, quod dicit ratio, quod veritas dicit. Tantum aut abest, vt a-
licu-

licujus ad contumeliam cōficti nominis calumniâ movear, vt ingenuè profitear malle me cum infimis vera sentire, quàm cum præstantissimis Heroibus errare. A Deo est, quod verũ est: Quod falsum est, à Malo est. Alterum in omnibus etiam Ethnicis amplector: alterum in ipsis etiam Christianis aversor. Non debemus in philosophia *Papismum* imitari, vt autoritatem & consuetudinem præferamus veritati: Studeamus *Christianam philosophiam* profiteri, vt veritatem rebus omnibus antiquiorem habeamus. Ita, quod dicit *Moses de Israele*, *Quanto magis opprimebatur, tanto magis propagabatur*; id vsu veritati venturum nō diffidam, vt eò crescat vberiùs, quanto premitur insolentius. Sint reges *Pharaones*, qui affligant; est major *Pharaone*, qui confirmet. Iubebantur obstetri-
ces

ces servare fœminas, mactare mares; sed obstetrices non fecerunt quia Deum verebãtur; eóq; Deus illis benefecit. Obstetricibus eos qui docent, quasi qui fœtus animorum forment, comparat *Plato*. Si cõtrucident prolem masculam, id est, virilem veritatem, nec faciunt quod debent, & expectent quod noluit. Non quasi nobis metuam; (habemus enim, spero, domesticum *Mosen*, qui vt summo studio superstitionis fæces purgavit, sic omnia libenter ad pietatis studium promovẽdum facet;) sed quod velim singulos idem moliri, vt tanquam *Apelles*, etsi levis macula notetur in pictura, eam nihilominus vel sutoris monitu corrigere ne graventur. Quod si profanus scriptor *M. Tullius*, vt ipse fatetur, *nec illis delectabatur nec vtebatur omnino literis, quæ animum à religione*

ne deterrerent vel avocarent; homines Christiani in cõventibus publicis propugnanda putabimus, quæ cujusquam animum à vera pietate retardare valeant? Velim viri boni sic hoc accipiant, vt à me dicitur. Dicam quidem certè quod sentio. Contra veritatem errores defendere, propter vllius vel hominis authoritatem, vel loci consuetudinem indignum est hominibus, absurdum philosophis, Christianis nefarium. Præclarè *Socrates* in *Phœdro Platonis* affirmat, hominem esse persimilẽ alato currui & aurigæ; vt curru notetur corpus, aurigâ ratio, geminis alis gemina cupiditas, altera veri videndi in intellectu, altera boni agendi in appetitu: vtraq; à Deo nobis infixa, vt ad cœlum evolemus. Quantò verò magis istas alas neglexerimus, vt aut mentes inquinentur à falso, aut mo-

mores à malo polluantur, tantò citiùs evenire, vt alæ defluant, itaq; , tanquam *Icari*, turbulentis humanæ vitæ fluctibus mergamur. Quod quia nobis vniversis accidit, nihil magis enitē-dum, quàm vt alæ renascantur. Id autem futurum, si virtute & veritate, quod est ipsius pabulū, anima nutriatur: vt quicunq; cupiunt alas renasci, quibus ad cœlum evolent; veritatis & virtutis persequendæ studium remittere nunquam debeant. Intertexit ibi *Socrates* quædā improbanda, sed ad exuremū quod notatu est dignissimū, eū nimirū qui summo studio laborat vt has acquirat alas, à multis reprehēdi tanquam insanum, sed istam insaniam ad comparandam beatitudinem esse divinitùs nobis im missam. Quo nihil insignius dici potuit. Pergatis igitur vt facitis, *Adolescentes charissimi*, ad haurien-

riendam hanc insaniam, insaniã opinione furentium, sapientiam judicio sanorum: studeatis ardenti animo furere furorem istũ, furorem sed felicissimum, amentiam, sed prudentissimam, stultitiam, sed omni philosophorum scientiâ sapientiorem. Non vt *Alcibiades omnium horarum homo, Syracusis* industrius, *Athenis* dissolutus, *Lacedamone* severus, inter *Thraces* ebriosus, inter *Persas* effœminatus fuisse perhibetur; ita vos omnium colorum chamæleontes animo synceri, verbis impuri, in Templis religiosi, in Scholis profani, in ædibus *Epicurei* videri velle debetis. Sed vt *Socrates* eodem semper vultu, & exibat domo, & revertebatur; vt *Atticus Pomponius* eodem semper victu vtebatur in rebus amplis, & angustis, quòd ipsius mentis, quę format actiones in vtroq; constantissi-

tiſſimè nulla fieret mutatio; ita vos, *Fratres*, eodem ſemper ſenſu, quæ ſunt recta cogitate, eâdem ſemper voce, quæ cogitatis, dicite, eâdem ſemper vitâ, quæ dicitis, exprimite, vt omnia veſtra facta, dicta, cogitata *Chriſtianam* pietatem ſpirare videantur.

ORA-





ORATIO
POST FESTVM
*Nat.Chr.*1575.*Quibus de rebus disputandum.*



Icero cum ab *Attico* ſuo rogaretur, vt hiſtoriam Romanam ſcriberet, negavit ſe facturum, quòd ea nec inſtitui niſi præparato otio, nec exiguo tempore abſolvi poſſet: & ego, inquit, animi pendere ſoleo, cum ſemel quid orſus traducor aliò, neq; tam facilè interrupta contexo, quàm ab-

absolvo instituta. Verum quod *Ciceroni* non permisit judicium vt faceret voluntariò, id ipsum mihi non remittit officium quin persequar necessariò: vt cùm susceperim verba facienda de ratione disputandi, quod semel institutum non poteram absolvere, id saltem interruptum aggrediar pertexere. Quamobrem vt lupus reliquias prædæ suæ fertur in terram fodere; donec iterum esuriat, fame verò pressus ad reliquias reverti quas in terram defoderat; ita mihi visum est susceptæ causæ reliquias quasi ad tempus seponere, donec iterum præfarer, vt ad eas digustandas post diuturnam famem avidius reverterer. Ac tradiderunt quidē literis qui descripserunt terrarum situs, permultos fluvios subire terras, rursúsq; reddi; Lycum in Ionia, Erasinum in Argolica, Alphæum in Elide, in Italia Tima-

mavum , in Mesopotamia Tygrim: cum igitur oratio dicatur à Rhetoribus fluere tanquam amnis, aliquando puriùs, aliquādo turbidiùs, aliquando tenuiùs copiosiùs aliquando, sed tamen fluere tanquam amnis, quid tādem impedit quin etsi latuerit orationis cursus absorptus tempore, quasi terrâ, tamen iterùm reddatur; & quemadmodū quod Athenis in Æsculapii fonte mergitur emergit in Phalerico, ita quæ temporis angustiis effectū est, vt differrentur priùs, in præsentia referantur. Meministis, spero, totam rei propositæ tractationem, in tria membra fuisse distributam, quorum vno, quem in finem, altero, quibus de reb⁹, tertio quem in modum differendum esset, complecti volui. Ac primum illud membrum istorum trium, disputandi finem esse veritatem, si tam expeditum esset

per-

persuasu, quàm est observatu sin gulis necessarium; minùs è studiis nostris Academia, minùs ex ineptiis nostra studia laboraret. verùm, nimis verum est illud Platonis, veritas quidem est optima sed non est facilis persuasu. Vocârit eam *Pindarus* filiam Iovis, vocârit *Socrates* incolam cœli; tribuerit eius studium *Cicero* prudentiæ; *Seneca* disputando nihil aliud vestigârit; affirmârit *Aristoteles* mentem hominis ab ea perfici, nihil turpius errore, veritate nihil clarius; cuncti philosophi, quicquid facultatis, quicquid temporis habebant, ad eam ex inscitiæ latebris eruendam, ingenio, memoriâ, diligentiâ contulerint: emergent nihilominùs plebeij Philosophi, (si tamen philosophi, qui student sectis non sapientiæ, sunt appellandi) qui longè pluris æstimant plumbeam consuetudinem, quã

auream veritatem; vt in nobis illa prisca *Lactantij* querela renovari possit, viros summo ingenio veritatem propemodùm tenuisse nisi consuetudo fucata pravis opinionibus eos retrorsum rapuisset. *Quàm metui ne quid Libyæ tibi regna nocerent*. An potest quicquam esse Libyæ similius quàm prava consuetudo, quæ multo pestilentius, quàm Africana Libya semper aliquid parit monstri? quòd nisi *Iovis* iussu, *Mercurij* monitu, id est, ex præscripto cum divinæ vocis, tum rectæ rationis eam reliquerimus, non sine causa dicat sapiens *Anchises* etiam *Æneæ*, *Quàm metui nequid Libyæ tibi regna nocerent*. Nisi fortè judicabimus Didonis blanditias *Æneæ* noxias, quem avocant ab Italia, Carthagine demorantur, errorum illecebras nobis innoxias, quos à virtute retrahunt, impellunt ad ne-

nequitiam. Sunt enim philoſophi meo quidem judicio, ſine ſtudio veritatis, ſanè quàm ſimillimi Syrorum venalium apud *Ciceronem*, quanto doctiores, tanto nequiores. *Nihil ſentire vita iucundiſſima*; ſic Aiax Sophocleus, ſed inſanus. Profectò melius eſt nihil ſentire quā pravè ſentire; ſic *M. Tullius*, & prudenter. Nimirum obſervaverat apud *Platonem* ſuum, quem Deum philoſophorum nuncupare ſolebat, nihil magis in homine ſapientiæ ſtudioſo vel requiri vel prædicari, quàm ſtudium veritatis; nihil vehementiùs aut improbari aut perſtringi, quàm errores opinionum. Nam *Socrates* l. 5 & 6. de rep. (quos ipſi legite, quæſo, cum erit otium, vt quis ſit reapſe philoſophus intelligatis, ne vulgi perverſo fluctuetis judicio, quod nugatores peritos pro philoſophis admiratur) ſed

Platonis Socrates cùm informat philosophum, negat esse philosophum, qui non sit amantissimus & virtutis & veritatis ; dici philosophum amantem sapientiæ; amantem sapientiæ flagrare studio veritatis ; veritate præeunte malorum comitatum penitùs excludi, mendacium profligari, declinari flagitium. Quicunq; demùm opiniones hominum non veritatem persequantur, non esse φιλοσόφους sed φιλοδόξους. Quasi divinaret futuros aliquando, qui præstantium virorum sententiis addicti, maiorem opinionis, *Aristotelis* verbi gratiâ, quàm ipsius veritatis i. sapientiæ rationem habendam esset asserturi. Hic mihi fortasse quispiam laudabit philosophiã; quasi verò non ego & possim id facere & perlibenter faciam. Ita Q. *Calenus* laudabat pacem, cum *Cicero* bellum suaderet in *An-*

tonium. Quid tu, *Calene*, inquit *Cicero*, servitutem pacem vocas? Mihi quoq; perinde liceat sciscitari; errores, philosophiam appellas? At adjicit *Calenus* cum se esse, qui semper omnes cives salvos esse voluerit. *Honesta oratio*, inquit *Cicero*, *sed ita si bonos & vtiles reipub. cives: Sin eos qui naturâ cives, voluntate hostes sunt, salvos esse velis, quid tandē interfit inter te & illos?* Date veniam vt similiter *Calenis* nostris respondeam, qui cunctas *Aristotelis* summi philosophi sententias defendi volunt. Præclara oratio, sed ita si rectas & veritati consonantes sententias; sin eas quæ verbo præferant veritatem, reipsâ proferant errorem, vt errores hic etiam errantium judicium aversamur. Nam cum omnis disputatio sit aut militaris, vt ita dicam, aut vmbratilis; militaris, quæ seriò de quæstione, quæ vo-

catur in controversiam digladiatur; vmbratilis , quæ solet in Scholis adhiberi, quo magis excolatur & ratio & oratio. Quæ seriò disceptat, collisu rationum vult, aut velle debet, elicere veritatem causæ controversæ: quæ contendit in ludo, partim instituitur vt ad veram pugnam armet, quò semper in acie pro veritate stemus, partim vt auditoribus magis inhæreant artiũ præcepta; præcepta credo vera, non falsa, non inepta sed vtilia. Itaq; ex his duobus disputandi generibus, neutrum errorẽ, vtrumq; scientiam, neutrum victoriam, vtrumq; veritatem aucupari debet: vt eam vel ignotam eruant è caligine, vel animis audientium cognitam infigant. Quòd si veritas est docenda, & disputamus, vt doceamur, quis negat disputandum , vt veritas illustretur? Atqui & veritatem esse docendã

monent ſapientes , & niſi diſputemus vt diſcamus inſanimus: ergò veritatem diſputationibus & inquirendam & defendendã non videre, eſt ignorantiæ, non fateri, eſt impudentiæ. Cùm porrò ſit clariſſimum, effectum eſſe labe mortalitatis humanæ, vt rationis lumen tenebris , robur morbo, vires vulnere, ſanitas ægritudine graviter enervetur : ſi quis dubitet, an vera doceri diſcíq; debeant, idem dubitet an duces ſunt adhibendi cœcis, ægrotis medicamina, morboſis remedia , famelicis alimenta, pharmaca ſauciatis. Sed actum quorſum agam? cùm ea quæ ſuperiùs de fine diſſerui probârint vobis, ſpero, diſputationis eſſe finem, veritatem: quod evincunt neceſſariò & nominis notatio, & rei inſtitutio, & ratio philoſophiæ, & eventuum obſervatio, & optimorum cõſuetudo, & teſti-

moniũ virorũ, si spectes ingeniũ, acutissimorũ, si doctrinã, scientissimorum, si vetustatem, antiquissimorum, gravissimorum, si autoritatem, si cognitionẽ, prudentissimorum: vt, quod *Aristoteles* de Reipublicę gubernatione, id ego paulò secus de disputatione dici posse putem; In disputando sequi, tueri, venerari qui jubet homuncionem, jubet feram, qui jubet veritatem, jubet Deam. Benè habet; jacta sunt fundamenta disputationis. Nam vtcunq; de materia & forma sentiatur, de quibus rebus, quoque modo videatur disputandum; constat ad veritatem tanquam ad scopum omnia referenda. Quo constituto, faciliùs vitia, siqua insidebunt, vel in rebus tractandis, vel in modo tractandi, poterunt aboleri. Sed aliàs de forma, hodiè de materia consequens est vt dicamus. Ac pri-

primùm, vt illis orationem meã cãcellis quasi comprimam, quibus contineantur quæ vestram inprimis vtilitatem spectant, quanquam vt omnia tractari facultate differendi possunt, ita peti potest ex omnibus artibus materia disputandi; tamen versabor in illis tantummodò quæ vulgò disputando solent agitari; vt eandem quæstionum, quam facit *Aristoteles*, divisionem persequar, cùm eas tripartitò, partim ad disciplinam moralem, partim ad naturæ obscuritatem, partim ad differendi rationem pertinere statuit. Quid sentiam de ceteris, ex istis elucebit. *Leonem ex vnguibus. Ab vno disce omnes.* Cum autem duplex, vti dixi, videatur esse disputatio, *altera* militaris, & planè *seria*, cujus vsus in commerciis vitæ conspicitur; *altera* umbratilis, & quasi *ludicera*, cuius in scholis habetur ex-

ercitatio; dicantur quædam necesse est, quæ pertineant ad vtramq; , sed ad istam scholasticam potissimùm me convertam, quod etiam *Aristotelem* in *Topicis* fecisse video. Quamobrem ejus insistam vestigiis, cujus in hac parte judicium valdè probo, vt & in priore maximam quidē partem, summam illius sententię quam sequor, è verbis *Aristotelis* expressis mutuabor. Is igitur post explicatam quæstionem dialecticam, (nôstis locū in *Topicis*) *Neq; verò*, inquit, *omne propositum, aut omnem quæstionem, nobis ad disputandum proponere debemus, sed de qua dubitet aliquis eorum qui rationem desyderent, non pœnam mereantur, aut sensu careant.* Observate mihi, quæso, diligenter hanc sententiam: est enim maximum in ea momentum ad id probandum, quod instituo. Cùm dixisset *Aristo-*

ristoteles, non omnem quæstionem esse nobis proponendam, adjungit exempli gratiâ; nam & qui quærunt sintnè dii colendi, & parentes amandi, merentur pœnam, & qui vocant in controversiam, an nix sit alba, destituuntur sensu. Quo in loco explicando lapsus est leviter, vir alioqui doctus, *Alexander Aphrodisæus*. Non enim negat *Aristoteles*, quod tamen illi videtur, istas quæstiones esse dialecticas, de quibus agitur, cum etiã permittantur paradoxa disputanda: sed docet *Aristoteles* quasdam sententias, etiamsi cadunt sub naturam quæstionum, non esse proponendas tamen ad disputandum. Quod è sequentibus verbis elucet, quibus adjungitur ne de eis quidem propositis disputandum quorum aut perfacilis, aut perdifficilis est explicatio; quòd illa nullum afferant

du-

dubitationem, hęc majorem quã ferat exercendi consuetudo. Est igiter vtiliter ab *Aristotele* prę-ceptum habendum, esse magnũ delectum quæstionum. Non sunt artes hominum ludibriis exponendæ, quæstionibus aut frivolis, aut absurdis, aut impiis; quibus vtinam aliquando Scholæ non personarent. Tractari disputando si, quæ possint, quæris? Omnia. Si quæ debeant? Vtilia. Graviter *Chrysippus* de sermonis vsu, *Sermonis*, inquit, *facultate non oportet vti ad ea qua non conducunt, vt ne armis quidem. Ad veritatis inventionem & eorum qua veritati sunt cognata, disserendum est: ad alia qui sermonibus vtuntur, abutuntur.* Hoc *Chrysippi* judiciũ, sicut *Aristotelis* præceptum si prudenter accommodetur ad quæstiones artium de quibus disseritur; quid in singulis disciplinis vel à nobis fiat per-

perperàm, vel ſtudioſis ſit faciendum, erit facile judicatu. Vultis à Dialectica primùm auſpicemur? Eſt illa quidem inſtrumentum aliarum artium, quarum diſquiſitioni quaſi præparat ingenium. Veruntamen ſi meminerimus quorſùm inſtituta ſit diſputatio, vt præceptiones, ſi quæ ſint dubię, cognoſcantur certiùs quæ ſunt confirmatæ fideliùs infigātur; erunt quædam in natura & officio, & materia, & partibus dialecticæ, quæ vt traduntur explicando, ſic diſputando diſceptentur. Quanquam cum duobus conſtet è partibus, *inventione*, & *iudicio*; locorum *inventio* magis deſiderat, vt crebrò repetantur, exemplis illuſtrentur, examinetur eorum vſus in præſtantium virorum ſcriptis, rebus propoſitis argumenta ſimiliter è locis inveſtigentur, quàm vt agitentur conflictu quæſtionum. In *iu-*

dicio

dicio liberior erit exercitatio, partim in tractandis enuntiatis, partim in formis ratiocinandi. Sed cùm vehementer illud ſit cauendum, ne, cùm ars ipſa videtur litigioſior, rixis addantur rixæ, tanquam oleum incendio, præſertim in animis adoleſcentulorum, è quibus inſita ſemel vitia difficiliùs eluuntur; videtur mihi *Vives* noſter monuiſſe magno judicio fore conſultius, vt in dialecticis conferantur ſtudia per interrogationes, quàm vehementiores argumentorum pugnas. Etenim ſi *Pythagoras* ſilentium auditoribus quinquennio præcepit, ne levibus queſtiunculis ſe iactare conſueſcerent, in noſtris arbitrabimur nihil metuendum eſſe periculi, ne litigando rixis inanibus intumeſcant? Optari id ſatis poteſt magis quàm ſperari; cùm præſertim doceat experientia, verum vſum dialecticæ

ticæ nullo modo magis fuisse profligatum, quàm istâ perversâ rixandi libidine, primùm à Sophistis apud veteres, postmodũ à Scotistis apud nostros importata. Verùm insania veterum fuit levior; quis enim moveatur nisi vanissimus, illis nugis *Euthydemi* & *Dionysidori* apud *Platonem*, qui disputantes nescientem scire, & tacentem loqui, & canem *Ctesippi* esse patrem *Ctesippi*, insulsis hujusmodi cavillatiunculis non alios illaqueant, sed sibi ipsis illudunt. Nobis ista movent risum, *Platoni* stomachum, *Græcis* senibus fastidium, adolescentibus applausum: in quibus hæc vęsania tantoperè grassata est, vt opus haberet *Platone* qui perstringeret, *Aristotele* qui refutaret, *Diogene* qui derideret. Cui cùm *Sophista* quidam dixisset, *quod non amisisti habes, cornua nõ amisisti, habes igitur cornua; Dioge-*

genes fronti manum admovens, *At ego*, inquit, *profectò non sentio* Contempsit *Cynicus*: at verò *Seneca* postquam attulisset similẽ captiunculam, *mus est syllaba, mus autem rodit caseum, ergo syllaba rodit caseum, O pueriles*, inquit, *ineptias*! *hoc si solvere non possim, sine dubio verendum est, ne in muscipulâ syllabas capiam*. Indignum videbatur homini prudenti, generosas indoles talibus argutiis debilitari & infringi. Quos cum clamores putamus editurum, si cum nostris *Sophistis* vivere contigisset, qui non contenti priscis illis deliramentis, pueros post elementa statim grãmatica demergunt in alveum *Prædicamentorum & sex principiorum* transfusum è *Metaphysicis*; sicut olim *Germani* pueros modò natos in gelidissimum flumen immergebant; vel vt *Metabus* potiùs apud *Virgilium*,

In-

Infantem in dumis interq; hor-
rentia luſtra
Armentalis equæ mammis, &
lacte ferino
Nutribat.

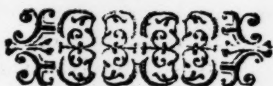
Tantúmne ? imò tolerabiliùs nobiſcum actum eſſet, ſi tantùm *Prædicamenta* teneris obieciſſent. Quanquam cùm ſint ex intimis arcanis primæ philoſophię vt *Ariſtoteles* demonſtrat, maius poſtulant iudicium, maiorem ſcientiam, magis variam lectionem, quàm vt à teneris poſſint percipi. Sed quia videbantur opinor intellectu nimis facilia, limatis *quæſtionibus* & *ſubtilitatibus* tenuiſſimis, perinde diſcerpſerunt, tanquam ea, ne à *Lynceis* quidem oculis videri voluiſſe videantur. Erant enim ſubtilitates quas *ſubtiltaverant*, vt ipſi loquebantur, non minùs ſubtiles, quàm opera *Myrmecidis*, cuius quadrigam & aurigam muſca

texit

texit alis;aut formicæ *Callicratis*, quarum pedes & membra pervideri non poterant;aut *Apellis* tabula quæ continebat lineas visum effugientes; aut Catenæ *Vulcani*, quæ sub intuentium aciem non cadebant. Nihil dico! *Vulcanus* finxit laqueos, qui videri non poterant;isti *Vulcani* finxerunt, quæ nusquam erant.Quid artis istæ nugæ;quam vtilitatem ferunt? *Benè facis,mi Lucili,quòd omnia redigis ad profectum*,inquit *Seneca*, *ac tum offenderis, vbi summâ subtilitate nihil agitur.*

ORA-





ORATIO POST FESTVM PASCHATIS, 1576.



Onſideranti mihi ſæpenumerò quã variis ærumnis calamitoſius humanæ vitæ ſtatus agitetur, ſubiit in mentem peracerba cogitatio, mortales cœcos tam pauca ratione, tam omnia libidine ſuâ metiri, vt ipſorum præpoſteris & factis & judiciis, officia pervertantur, improbi colantur, affligantur boni, virtutes iaceant, luxuria

ria dominetur, doctrina contemnatur, insolescat nequitia, studiis præstantissimis merces iniquissima rependatur. Nam vt ab Heroicis vsq; temporibus annalium memoriam animo replicemus, nullam gentē inveniemus, non dico barbaram, ne mansuetam quidem, non ineruditam, ne literatam quidem, in qua non vt plurimùm virtutem comitata sit invidia, industriam insequuta sit calumnia; qui rempub. ornârint, auxerint, defenderint, jacuerint sordidati; qui divina & humana omnia perverterint, in purpura volitârint; bonis periculum malis securitas, laboriosis livor, favor desidiosis profanâ sed pervulgatâ consuetudine crearētur. Indignum visum est, & quidem meritò; sed ferendum tamen & optandum nobis, quod in *Aiace* suo Poeta lamentatur, *Fortisq; viri tulit arma disertus*. Quanto

magis indignum est, seu veriùs intolerandum, quod tamen vulgare est, & sæpiùs experimur, *Boniq; viri tulit arma sceleſtus.* Non attingo quæ dici possint de Iudæis & Christianis : quorũ alteros in istam contagionem scelerum pestilenter esse lapsos Sacris literis est consignatum; in alteris pietati quæ præmia proponantur, immò quæ miseriæ nõ proponantur, vtinam indies nõ sentiremus. De Romanis potiùs & Atheniensibus loquor, quibus quæ tandem vnquam fuit natio vel humanitate cultior, vel authoritate gravior, vel disciplinis politior? Atqui vt Romę tamen, sic *Athenis*, cum tantis ornamẽtis maximè florerent; *Catonem* vexatum, quòd rempub. à flagitiis, *Scipionem* occisum, quòd populum ab iniuriis, *Ciceronem* ejectum, quòd vrbem à conjuratis vendicaret, scitis; Amor æ-

qui-

quitatis exilium *Aristidi*, studium sapientiæ venenum *Socrati*, *Demostheni* perniciem integritas, constantia, cura patriæ comparavit. Deniq; si cunctas variarum gentium respub. percurramus, idem esse iuris *Accio*, quod *Titio*, vt aiunt, cognoscemus, id est, eodem modo in plerisq;, vereor in omnibus, *Clodios Hyperbolos*, nocentissimos florentissimos, *Rutilos Phociones*, integerrimos afflictissimos esse dilucescet. In quo cùm multa mihi conquerenda graviter videntur, tùm nihil magis est dolendũ quàm quod ista corruptorum morum depravatio, funestissimã doctrinæ, studiis, & innocentiæ machinatur ruinam. Etenim cũ honos & alat artes, & virtutes foveat, nec ferè quisquam sequatur studia quæ contemnuntur, floreantq; ea semper quæ apud quosq; probantur; an mirandũ est

est multos esse qui potiùs aut nihil agant, aut malè agant, cùm industriæ contemptum, probitati periculum videant denuntiari? *Ipsa quidem virtus pretium sibi*; præclarè canitur. *Virtutis ita sumus naturâ studiosi, vt ad eam potiendam cuncta perpeti parati simus*; gloriosa oratio. *Virtutem & per se, & propter se expectandã esse constat*; dicunt philosophi. Sed non omnes qui cytharam habent sunt cytharœdi, dicunt permulti, sentiunt perpauci, faciunt vix vlli. *Quis enim virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas?* Quis autem illam suo merito sine præmiis non amplectendam fatetur? verbis assentimus, factis refutamus: Ephorum imitamur, socordiâ torpescimus, calcaribus indigemus. Non erunt Marones, nisi fuerint Mecænates. Dicitur vulgò, quanquam falsò tamen plausibiliter, *esse præstan-*

tius

tius otiari gratis, quàm laborare gratis. Mentionem facit *Seneca Servilii* cujusdam *Vaciæ* hominis re nulla noti, nisi otio, qui quoniam offensus, opinor, molestiâ reipub. gerendæ, se in villâ abdiderat, ob idipsum vulgo felix habebatur: eàq; propter homines cum turbarentur, exclamabant, O *Vacia! solus scis vivere.* Solus vivere videbatur imperitis, qui solus sapientibus interiisse videbatur. Nam scitè *Seneca, sciebat*, inquit, *latere non vivere. Nunquam aliter eam villam vivo Vacia præteribam, quã vt dicerem, Hic situs est Vacia.* Quo viri gravissimi judicio monemur, non vivere sed mori vel potiùs vivos sepeliri, qui in otio cum voluptatibus, quàm in negotio cum laboribus esse malũt, qui non aliis sed sibi, nõ reipub. sed abdomini se natos arbitrantur. Peccârunt leviùs, sed peccârunt

runt tamen principes philoſophorum,qui nimiâ contemplandi dulcedine deliniti, gerendæ reipub.curam abiecerunt.Nam etſi veritatis inveſtigandæ, vt docet Plato, non ingurgitandæ voluptatis,vt fecit *Vacia*, ſtudio commoti,literarum ſequuntur otium, iniuſtè tamen facere videntur *Ciceroni*, qui vel laboris declinandi vel doctrinæ conſequendæ curâ impediti, ſocietatem vitæ deſerunt. Diſſentit, fateor, *Ariſtoteles*, & contemplationi *primas*, *ſecundas* tribuit actioni. Sed quod homo doctiſſimus in Platone reprehendit magiſtro,id ignoſcatur mihi in *Ariſtotele* ſi non probem diſcipulo. Quanquam iſtorum ferenda cupiditas,laudanda, moderanda,qui ſuo ſtudio delectati non contempſerunt alterum; Epicuri verò libidinem an inſolentiā dicam,quis ferat? Qui tanquam

ſaginatus ex porcorum haris nō è philoſophorum ſcholis inſtitutus in medium prodiiſſet, delicatus nepos Veneris, nihil tetrius labore, nihil ſuauius ceſſatione eſſe arbitratus; negavit omninò ſapienti capeſſendam eſſe remp. Quamobrem, quæſo? quia voluptas curis impeditur: quid tū tandem? ita ſummum bonum minueretur ſapienti. O ſtolidum ſapientem! ſiquidem vt pecus Circes malorum eſcam, non modò bonum, ſed ſummum judicat. Quin audiviſſet potiùs Herculē Xenophontis, qui cum moleſtias à virtute, delitias à voluptate videret exhiberi; laborem aſperum, ſed honeſtum, lautitiis ſuavibus, ſed venenatis anteferre nō eſt veritus. Quid enim præclarū non idem laborioſum? Audeamus igitur (ornatiſſimi Iuvenes) ærumnas deſpicere, vt conſulamus reipub. ſuſcipere labores vt pa-

pareamus virtuti, detrectare illecebras vt pietati cõsecremur. Meminerimus nos esse natos nõ nobis ipsis, sed Deo, sed hominibus, sed patriæ. Spernamus somniculosam contemplationem nõ Epicureorum modò, sed etiam philosophorum. Ne *Diäymum* quidem Monachum eorum imitatorem, putemus imitandum, qui bellus contẽplator nonaginta vixit annos, nec ad extremum vsq; spiritum vllius hominis, vt scribit *Socrates*, societate vsus est. Id invitus si fecisset, putarem miserandum; sponte qui fecerit, inhumanum. Timonem, hominem ex homine exuisse judico. Non erat istud æmulari Christũ sed *Chrysippum*, qui rogatus aliquando cur ad juvandam remp. magistratum non gereret, Quoniam, inquit, si benè gessero, offendam homines, si malè Deos. Argutè! Cur igitur *Chrysippe* vi-

vis? si benè, offendis homines, si malè Deos. Cur igitur *Chrysippe* loqueris? si recta, offendis homines, si prava Deum. An ista nobis ratio probanda est? Nō invertā, vt *Aristoteles*, dictum sacerdotis, habendas ad populum esse conciones, quoniam, si iusta dixeris, Deo placebis, si injusta hominibus; sed actiones vitæ cunctis obeundas ex virtute, censeo, veruntamen vt placeant, sed vt placeant bonis. Nam qui placebit Deo, placebit bonis, & qui placebit bonis contemnet malos. At opum avocant illecebræ. *Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum, finge Deo.* At mala præcludunt aditum; *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito*. At ab hominibus invidebimur; *Invidiam placare paras virtute relictâ?* Iovis ille filius apud *Accium* cum præcepta suis liberis dat ad virtutem, non

ait

ait esse mollem , acquiri per ludum, illabi per otium; vigilandū est semper, non stertendum, multæ non delitiæ, sed insidiæ sunt bonis , periculosum negotium. Vtinam esset facilior virtutis disciplina! Immò verò , inquit, te id quod multi invideant, multiq; expetant, stultitia sit postulare ; si tu laborem summa cum cura efferas nullum: omnes sine dubio virtutis viam ingrederentur, si per voluptates, per mollitiam, per ludos eò perveniretur; Qui periculis propositis, objectis doloribus , imminentibus ęrumnis, à recta conscientia trāsversum vnguem non discedit, eum spectatu dignum arbitramur. Quamobrem vt videmus herbam Anthemidem , quò magis deprimitur, eò latiùs diffūdi, vt accepimus arborem Palmam quò graviùs oneratur , eò fortiús reniti ; vt ager Narniensis au-
 thore

thore *M.Tullio* ſiccitate ſit humidior; vt ignis in Nymphæo, quemadmodum tradit *Plinius*, imbribus ſit ardentior; vt leo ſi vulneretur inſtat ferociùs; Antæus poſtquam dejicitur, pugnat violentiùs; vnguentum cum agitatur olet fragrantiùs; aromata cum atteruntur, ſpirant odoratius: ita nobis (*Adol. Cha.*) faciendũ eſt, vt in virtutis curſu quo magis retardamur, eo magis incitemur. In tempeſtatibus luctemur contra fluctus; reſurgamus cum dejicimur; renitamur, cum repellimur; non terroribus non miſeriis ab officio dimoveamur; virtutem vireſcere vulnere doceamus. *Si fractus illabatur orbis, impavidos feriant ruinæ.* Quod niſi tam conſtantem animi affectionem ad excipiendos omnes impetus induerimus, caveri non poterit, quin ad minimã quamq; auram quaſi quidam

dam Protei , continuò commutemur. Nam si quàm maximè possumus sinceiè fungamur officio, tamen vt optima rodit livor, maledicorum linguas nunquam comprimemus, quarum aculeis, tanquam *Hydræ* sibilis si frangamur animo , næ nos inertes, non milites sed fugitivi, non *Hercules* sed *Thrasones*, è virtutis castris exauthorati dimittemur. Nec iniuriâ, nam qui damnabimur perfidiæ, si ferro sauciati non locum constanter in acie tenuerimus; si verbo perstricti deseramus ordinem, non indigni militia meritò iudicabimur ? Equidem etsi non eram nescius cum ingrederer differere de ratione disputandi, futurũ vt incurrerem in varias reprehensiones,(quod semper in omnibus expectabo quæ fecero) tamen nec eam mihi propterea tractationem non suscipiendam

 ini-

initio putabam, nec semel sus-
ceptam relinquendam arbitror.
Immunes enim esse à reprehen-
sionibus planè non possumus,
nisi nihil agamus,atq; adeò ne si
nihil agamus quidem. Nam si a-
gamus nihil,jacemus ignavi, si
corrigamus vitia, dicimur mo-
rosi,si officii moneamus, curiosi
putamur,si improbanda probe-
mus sumus scelerati. Iam quan-
to est satius haberi curiosum,
quàm esse sceleratum, tantò
est præstantius profiteri, quę nō
probes, *quàm tacere quæ non de-
beas*. Quòd si calumnias effugere
te posse speras,ineptè speras: nō
Agamemnoni defuit *Therſites*.
non *Homero Zoilus*. *Momus* vt
est in fabulis si nihil aliud Vene-
ris, at sandalium certè carpet.
Ne nos homunciones communi
sorte sigillatim eximi, vel posse
somniemus, vel frustrà cupia-
mus. Quamobrem vt instituta
tan-

tandem pertexam, cum tripartita fuerit totius rei distributio, quem in finem, quibus de rebus, quem in modum disputandum esset, duabus superioribus partibus explicatis, sequitur deinceps vt ad extremam veniam. Quam explanare dum conor breviter, quæso, diligenter vt soletis attendatis. Quod eò magis postulo, quia complecti multa paucis, vt absolvam hodiè, necessum habeo, vt omnia mihi potiùs attingenda strictè, quàm exponenda fusè, non ad rudes docendos sed ad memores monendos esse videātur. Profectò nihil dicam quod non consonum rationi, quod non ex *Aristotelis*, *Platonis*, *Ciceronis*, vel pręceptis vel exemplis & observârim & sim comprobaturus. Neq; verò quisquam vitio mihi vertat, si quæ imperitis absona videbuntur, rationibus & testimoniis do-

 ctissi-

ctissimorum confirmo. Prorsus, vt quæ facio, judicio bonorum, ita quæ sentio, judicio doctorũ probare studio. Itaq; vt vela faciam, si quæritis quo modo disserendum esse putem, tribus verbis accipitote, peritè, modestè syncerè. Peritè, cum artificio disserendi, non garriendi; modestè cum ornamentis lenitatis non arrogantiæ; syncerè, cum studio non victoriæ sed doctrinæ, non sectæ, sed scientiæ. Atq; de peritia primùm acturus à quo potiùs sumam exordium, quàm ab *Aristotele*? cujus è Topicis, liber extremus in hoc ipso consumitur, de quo sermonem habeo. Sed ille dicturus de ratione disputandi tria proponit, interroganti facienda; *primum*, vt argumenta quibus probet, inveniat; *tum*, vt inventa secum ipse disponat: *postremò*, vt disposita apud alios eloquatur. Ego vt

ad

ad vtrumq; & interrogantem & respondentem, mea, quoad potest, referatur oratio, in cuiusq; quæstionis disceptatione duo spectari velim, *inventionem* & *tractationem*. Nec enim Epicureos imitari debemus, qui perinde disputabant ac si nullam putarent artem, nec dicendi nec differendi, sed Peripateticorum similes esse volumus, quos omnia quæ pertractabant cum eruditè tum ornatè persequutos accepimus. Cui muneri sustinendo necessarium imprimis esse vt ars *inveniendi* diligenter è dialecticę fontibus hauriatur, ne monerem quidem, nisi *Ciceronem* erudito juveni præcepisse viderem, è locis inventionis, argumenta petenda, vt semper esse possit in disputando suus. Quocirca vt evitemus eorum jejunitatem, qui tantùm autorum loca quasi dictata citant, è quorū te-

sti-

ſtimoniis rationes extruant non definiunt ,non dividunt, nó ex• emplis non ſimilibus nó cuiuſq; modi probationibus orationem diſtinguunt ; propterea diſciplinam inveniendi confuſiùs ab *Ariſtotele* congeſtam, concinni• ùs à *Cicerone* diſtribrutam, vberiùs à recentioribus explicatam, comprehenſam animo opus eſt teneamus. Ceterùm *Dialectica* tantùm inſtrumentum eſt, materia comportanda eſt ad quam adhibeatur.Eſt agricolę ſecuris, ſed habeat oportet ligna quæ cædat.Eſt architecti regula , ſed materiam requirit , cui ſerviat aptandæ:ob eãq; cauſam argumentorum ſedes dicuntur loci, capaces quidem corporum, ſed eos niſi variâ cognitione compleas, è philoſophis, Poetis, O• ratoribus , Hiſtoricis,inanes erunt.Quod qui non attenderunt & audiêrunt Dialectico de re
quaq;

quaq; disputandum, putârunt non rationem modò tractandi, sed etiam materiam ab eo postulari. Ita Categorias, quibus omnia summatim videbant cõprehendi, descriptas ab *Aristotele*, sed decerptas è Metaphysicis, dialecticæ fecerunt partẽ. Verùm ratio tractandi propria Dialecticæ est, materia quæ tractatur, artium aliarum est. Quod igitur affirmatur apud *Ciceronẽ*, omnes percipere disciplinas eis necesse esse, quibus propositum est eruendi veri causâ pro omnibus philosophis, & contra omnes dicere; id nobis eatenùs est admittendum, vt propter commune disciplinarum vinculum, quo inter se colligantur, fateamur artium scientiam plurimarum sæpè necessariam, semper esse commodam. Sed ne videamur optare, non docere, vt cetera remittamus hominum ig-
na-

naviæ , necesse est eam habere cognitam disciplinam ad quam pertinet id de quo agitur. Quid enim dicet quispiam de re quã ignorat? An diceret Dialecticus, *Princepsnè solvatur legibus?* nisi prudentiâ juris sit excultus? *An commodius sit singulis mandari singulos magistratus?* nisi civilẽ facultatem teneat? Quid in *Geometria?* Quid in *Philosophia?* De *lineis*, *figuris*, de *summo Bono* de *rerum naturis* quid sit sentiendum, num è *prædicamentis*, quæ vocant, instruetur? In *Astronomia*, cur *luna deficiat*; in *Cosmographia*, sintnè *Antipodes*, quid poterit afferre, qui res ipsas non didicerit? vt ergo *peritè* de re proposita disseratur, ars ea qua de quæritur, penitùs cognoscenda est. In quo vt in reliquis præclarè *Cicero*, quos de re quaq; differentes introducit, ita scienter facit cuncta persequen-

quentes, vt ea profiteatur, ne ab ipsis quidem authoribus disciplinarum accuratiùs explicari. Quantâ diligentiâ *Torquatus Epicureorum*, *Cato Stoicorum*, *Academicorum Piso* sententiam de bonorum finibus exponit? Quã porrò luculenter *Zenonem* & *Epicurum* refutat *Cicero*? Quàm eruditè *Balbus* propugnat *Dei providẽtiam*? *Cotta* cùm *Epicuri*, tùm *gentilium* evertit *deos*? Nam divinatio sic astruitur à Q. Fratre sic evertitur ab ipso, vt omnium historicorum, augurum, aruspicum, poetarum, philosophorum monumenta summo studio pervolutasse videatur. Non adiiciã quàm subtiliter disceptatur inter *veterem* & *novam Academiã*; Quã literatè, variè, copiosè, mortem, dolorem, virtutem, vel à terrore vulgi, vel ab errore tueatur. Verbo concludam, quacunq; de re agatur, quod scriptor po-

li-

litissimus faciendum sibi censuit id nobis elaborandum est, vt artem teneamus,& dialecticam inveniendi, per quam eruamus, & eam, cuius quæstio est, ex qua eruamus, quæ ad disceptandum idonea videbuntur. Hæc ergo sit *inventio*. Sequebatur *tractatio*: sed cum *Ciceronis* disputationũ mentionem fecerim; vtramque mihi simul nescio quo modo absolvisse videor. Quid enim? an illustrius exemplar desiderare possumus, vel inventionis eruditę, vel tractationis accuratæ? verumtamen quoniam apud illũ qui disserunt perpetuâ ferè solent oratione persequi, quæ nos concisis conclusionibus astringimus; investiganda est istius varietatis occasio. Principio manifestum est ad peritam tractationem opus esse, vt teneatur è dialecticis ars *iudicandi*, è rhetoricis *eloquendi*. Quarum alteram
quia

quia *Polus* ſophiſta non callebat, recuſat cum eo diſputare *Socrates*, vt qui peritior eſſet *dicendi*, quàm artis *diſputandi* : alterā qui neſciūt, vt *Epicureus Amafanius*, & minùs ſtudioſè plerūq; audiuntur, nec explicarè ſatis poſſunt, quæ ſentiunt, & inopiâ verborum efficacium rationum ſæpè vires enervant. non loquor de curioſa pompa figurarum quam ſolam imperiti putant rhetoricam, ſed de apta & dilucida rerum explicatione, quam *Cicero* putat docti & intelligentis viri. Cùm autem argumenta cōformanda ſcienter, appoſitè ex[illegible] eſſe ſatis pateat, continuâ an interciſâ oratione, dubitetur; quòd veteres continuam, interciſam noſtri ferè ſolam approbent; ſequendum eſſe arbitror *Platonis* exemplum, *Ariſtotelis* præceptum, qui neutrum ſemper adhibendum, aliquando

copiosiùs, aliquando strictiùs disputandum esse docent. Nam cum interrogando veritas & respondendo debeat evolvi: nec perpetuâ dictione satis examinari, nec concisis ratiunculis satis explanari potest quod quæritur; vt vtrumq; genus pro judicio differentium suis quodq; locis adhiberi conveniat. Ita *M. Tullius*, etsi continuam orationem magis probet, quâ veteres philosophos vsos esse tradit, tamen agens cum *Torquato*, affirmat commodiùs in rebus singulis cũ insistas, & intelligas quid quisq; concedat, quid abnuat, ex rebus concessis cócludi quid velis , & ad exitum perveniri. Quanquam vt hic continuam in *Epicureis*, qui comminus timebant congredi, ita nimis concisam perstringit in Stoicis, quos ait pungere quasi aculeis interrogatiunculis angustis, res gra-

ves non ita tractare vt debeant, ſed aliquanto minutiùs. Tenēda eſt igitur aurea mediocritas, vt neq; nimis fuſi, neq; nimis preſſi velimus eſſe: ſed Orationē quaſi veſtem aptemus rei, ne vel cothurnos Herculis induamus infanti, vel ornatum Omphales induamus Herculi. Omninò ſunt quædam quæ pauciſſimis dici poſſunt, quædam quæ multis intelligi vix poſſunt: in illis eſſe multum ſit loquacitatis, in iſtis brevem imperitiæ. *Socrates* apud *Platonem* cum *Gorgia* manum conſerens, petens vt breviter ad quæſita reſpondeat, reprehendit nimiam in *Polo* loquacitatem. Quid ita? Quoniam aliena dixerat verboſè. Nam ipſe paulò poſteà longiorem ſermonem habens quàm *Polus* habuerat, ſe non vult reprehendi. Quid ita? Quoniam appoſita dicit dilucidè. *Fortaſſis*, inquit, *abſurdè facio*,

cio, qui, cùm te paucis vti volue-rim, ipse copiosam orationem ha-beo. Sed ignoscendum est. Nam si pauca dixissem, non intellexisses. Quamobrem vt *Cicero* reprehē-dit Rhetores, qui narrationem brevem esse jubent, quòd ea nō-nunquam sit pertexēda longiùs, etsi plerūq; brevem esse deceat, ita mihi videntur incommodè sē-tire qui semper agi volunt argu-mētatiūculis, etsi plerunq; pres-sè sit disserendum, sed aliquādo copia requiritur necessariò. Itaq; *Vives* noster perversam sui tem-poris *Dunsorum* in disputando consuetudinem exagitans, *quo magis*, inquit, *pugnam referāt, di-micatione quadam vtuntur agili & veloci, & quasi pūctim feriunt, quo citiùs hostem suum conficiāt; nec perpetuà oratione aggrediun-tur adversarium, nec longiorem eius sermonem possūt pati. Si quid paulò pluribus verbis dicat expli-*

candi sui gratiâ, *clamant illicò*, *Ad Rem*, *Ad Rem*; *Categoricè respondeto*. Ipsa vobis verba *Vivis* expressi, vt hominũ rudium implicatam barbariâ morositatem cerneretis. Quæ cum antiquitati toti refragetur, vndè primùm extiterit, augurari non possum. Nisi fortè, vt *Pollio*, cùm ipse jejunior esset in dicendo, *Ciceronis* copiam non probabat: & vt *Epicurus*, cum ipse nesciret artẽ disserendi, insectabatur *Dialecticam*; & denique, vt nonnulli, quod *Isocrates* queritur, laudare nihil solent, nisi quod assequi se posse confidunt. Similiter *barbari*, quòd ipsi in dicendo essent infantissimi, non ferebant orationis ubertatem, quòd omnia lutulentis argutiis inquinabant, perspicuitatem in disserendo fugiebant. Illud ex reliquiis antiquæ disciplinæ, mirum nî casu, commodè retinebant, quòd permit-

mittebant reſpondenti, priuſquam diſceptarent, oratione perpetuâ ſuas partes tueri. Sed *Ariſtoteles*, quem in omnibus ſequi præ ſe ferebant, non reſpondenti ſolùm, ſed etiam interroganti, nec ante modò, ſed & inter diſputandum, permittit, imò præcipit, vt copioſiorem nō ſolùm ad probandum, ſed etiam ad ornandum, ad explanandum orationem habeat. Res eſt & utilis, nec dubia, ſed ignota multis. Ne ſit moleſtum, quæſo, ſi paucis aperiam. *Ariſtoteles* igitur *propoſitiones*, quas adhiberi vult in diſputando, bifariàm diſpertitur, quarum alteras *neceſſarias*. alteras vocat *non neceſſarias*. *Neceſſarias* apellat eas quibus concluditur ratiocinatio, *propoſitionem & aſſumptionem*, quibus ſolis in differendo plurimùm vti ſolent. *Non neceſſariarum*, quæ præter *neceſſarias* iſtas aſ-

assumũtur, *genera* facit *quatuor*, vel vt *rei confirmandæ*, vel *orationis augendæ*, vel *celandæ complexionis*, vel *argumentationis illustrandæ* gratiâ sumantur. *Celandæ complexionis* vsus nobis nullus, *Aristoteli* videtur magnus: & in vsu quidem vitæ potest esse non minimus, si quandocũ præfracto adversario res agatur. *Rei confirmandæ* inductiones adsciscimus, sed enuntiatis, quæ comprobant, non attextas. Reliquarum duarum partium, quæ partim serviunt *ornatui*, partim *perspicuitati*, si dicerem vsum in disputationibus nostris adhibẽdum, fortassis irriderer, & *Rhetoricè disputari*, non *dialecticè* viderer velle. Sed *Aristotelis* est, non meum. Is enim cum ad ornandam disputationem, inductiones, divisiones vult intertexi, quæ solùm amplificent, non cõcludãt quod quæritur; tum ad

af-

afferendum lumen argumento ſimilitudines, exempla, non *Chærili*, ſed *Homeri*, vt illuſtretur quod agitur, adjungi jubet. In quibus omnibus *Ariſtotelem* exprimere *Platonis* morem, exprimendumq; ſuis tradere, docerem variis exemplis, ſi non idẽ in Gorgiæ præfatione feciſſet *Sturmius*, apud quem invenient, ſi qui volent. Nam *Cicero* diligentiſſimus vtriuſque imitator, quàm id faciat eleganter quis ignorat? cùm præſertim & delectari ſe commemoret, quòd Q. frater multis exemplis, iiſq; illuſtribus & claris vſus eſſet, & hiſtoriis, carminib⁹, apophthegmatis, alluſionibus venuſtiſſimè quaſi gemmis, diſputationem diſtingueret. Itaq; cum eodem exclamare licet, ô morem præclarum, ſi quidem teneremus! ſed neſcio quo modo jam de manibus elapſus eſt. Quid? quòd vt

co-

copiosiùs nonnunquam veteres agebant, quàm nostri solent, ita nonnunquam etiam voluerunt agi pressiùs quàm nostri volunt. Nam quæ nos eâdem inculcanda crambe per multos circuitus argumentationum sæpenumerò vix extorquemus; apud illos vnicâ interrogatione & responsione solet expediri. In Scholis verò nostris non ita pridem, credo adhuc etiam, si quis aliquid interrogaret, statim audiebat, *Socraticè mecũ agis; disputa si velis; quæstionibus non respondeo.* Quàm cavent ne sint *Socratici*, ne *Platonis* similes videantur! nihil est quod metuant; nunquam illius vmbram assequentur, nisi melioribus se disciplinis excolant. Ceterùm & *Aristoteles* pręcepta dat interrogandi; quæ quorsum traderentur si percontari non liceret? atq; adeò quę nuncupare consuevimus oppo-

nentem, ille vocat interrogantem, ac alterum respondentem. Sinant igitur interrogare, & respondeant; Etiámne *Aristotelem* mentiri facient? sed nudo *Aristotelis* nomine gloriantur; reverâ sequuntur discipulos *Epicuri*, qui non imbuti dialecticis, timentes, ne cogerentur errorē agnoscere, non libenter ad quęsita respondebant. Itaq; *Torquatus* apud *Ciceronem*, qui se perpetuâ malle dicit oratione vti, quàm interrogare & interrogari, cum variis rationibus vrgeretur à *Cicerone*, finem, inquit, facito interrogandi, si videtur, quod quidem ego ab initio me malle dixeram, hoc ipso providens dialecticas captiones. Nec tamen respuit *Torquatus* quia *Socraticum*, sed quia *dialecticum*, & vt ait, *captiosum*. Sed nostri prudentiùs quidem multò, quàm *Torquatus*; nam ille vult

vult fieri finem interrogādi; nostri initium fieri non ſinunt, hoc eſt mederi principiis , ne cum *Torquato* capiantur. Ceterùm ſi velimus non ineptos philoſophaſtros , ſed præſtantiſſimos magiſtros artium imitari, adhibendam aliquando & interrogandi rationem ad diſputandum adſtrictiùs,& amplitudinem orationis ad exornandum illuſtriùs ne dicam ad faſtidium ſimilitudinis vitandum,& aptiorem diſſerendi morem ad vſum vitæ judicemus neceſſe eſt. Quo verò loco vel copia vel brevitas videatur aptior,prędfinire non eſt meum.Ex rei natura capiendum eſt conſilium.,Siquidem eſſe poſſumus in ſumma longitudine nimis breves,ſi obſcuri ; in ſumma brevitate nimis longi,ſi inſulſi. Habetis quæ mihi peritiam diſſerendi complecti videbantur: quæ verſatis in *Cicerone*, *Platone*,

ne, Xenophonte, politiorum artiũ verè ſtudioſis probabuntur certò ſcio. Iis verò qui vel nimiùm publicæ, licet pravæ, conſuetudini ſunt addicti, vel oportunis artium deficiuntur præſidiis, quamvis ex *Ariſtotele* deprompta, non placebunt. Quos mihi liceat eiſdem verbis compellare. quibus olim *Cicero* affatus eſt *Calenum*. Excogitare quæ ſit tua ratio, *Calene*, non poſſum. Antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus, exorare nunc vt popularis ſis, nõ poſſumus. quid enim? An poteſt quicquam *Caleni* moribus eſſe ſimilius? In malis opinionibus homines deterrere, ne ſequerentur *Ariſtotelem* non poteramus. In laudabilibus inſtitutis exorare, vt *Ariſtotelem* ſequantur, non poſſumus. Nam expẽdite mihi, quæſo, quàm vehementer ab *Ariſtotelis* veſtigiis recedant, qui tam moroſè alios

alios *Aristotelis* errata declinātis exagitant. *Aristoteles* enuntiata non necessaria probationi, variis de causis, vt audístis, assumi jubet: Nostri necessaria sola non solùm assumunt ipsi, (quod levius,) sed plura nec ab aliis assumi patiuntur. *Aristoteles* ornatum & amplificationem orationis in exercitatione disputādi requirit: Nostri summâ jejunitate præscriptis quibusdam formulis, ita seipsos alligant, quasi juberentur à jurisconsultis *inire viam*, *redire viam*; aut more prętorum tria tantùm verba profari possent. *Aristoteles* ad rationes perspicuitatis splendore collustrandas, aliquanto liberiùs evagari præcipit: Nostri contortulas tantâ siccitate torquent conclusiunculas, tanquā à Samnitibus cogerentur in angustias ad furcas Caudinas, vt ne pedem quidem quóquam com-
 mo-

movere liceat. *Aristoteles* vult exempla apta & illustria, cujusmodi sunt exempla non *Charili* sed *Homeri*. Nostri si quid afferas è *Virgilio*, è *M. Tullio*, qui apud nos eum obtinent locum quem *Homerus* apud *Aristotelem*, declamari statim non disputari putent. Illa placent exempla quæ *risibile* & *hinnibile*, & *rationale* semper ingerunt. *Aristotelis* exemplis, si qua desumit è poetis, oratoribus, philosophis, non est credendum. In nostris satietas è tœdio similitudinis audientibus obrepit. In *Aristotele* varietas, interrogando, dilatando, astringendo, concludendo mirabiliter delectat. Deniq; nostrorum disputationes ad dimicationem quandam scholasticā tantùm accommodantur. *Aristotelis* institutum ad vsum vitæ cōmunis auditores suos instruit, vt in sermonibus serendis, con-

fir-

firmare, refellere, verum à falso, consequens à repugnante distin guere peritè sciant. Quam vtilitatem quoniam in studiis minùs respicimus quàm deceat, ob eã causam in iis quæ meditamur, minùs proficimus quàm liceat: ex quo efficitur, vt quemadmodum *Plato* de gladiatoribus scriptum reliquit, peritissimos lanistas in ludo esse ineptissimos milites in bello; ita studiosis nõnũquam vsu veniat, vt qui multum in argutiis vulgarium quæstionum, & subtilitate distinctionum & rationum acumine putantur aliis antestare, in cõgressibus, in colloquiis, in vsu vitæ, ceteris in artium studio versatis quanquam in schola minus exercitis non admodùm antecellunt. Quod secùs eveniret, si recta disputandi floreret exercitatio; qualem instituendam nõ ex meis somniis (nihil enim novi
 af-

affero) ſed ex nobiliſſimorum ſcriptorum judiciis, tribus orationibus jam, vt potui, probavi; eo fine propoſito vt veritas conflictu rationum eliciatur; eâ materiâ vt quæſtiones vtiles cognitu diſceptentur; eà demũ formà vt peritè pertractentur de quibus diſceptabitur; ſed ita vt peritiam comitetur modeſtia, modeſtiam ſynceritas, de quib' aliàs, favente Deo, ſuo tempore dicetur. Ac illud quidem forſitã eſtis admonendi, me ſuperiorem *Ariſtotelis* & noſtrorum comparationem non eò feciſſe, quaſi cupiam in vſum omnia revocare quæ ſecùs atq; nobis illi videntur: verbi gratiâ, vt interrogando ſemper efferamus, quæ nonnunquam enuntiando commodiùs concludimus. Sed hoc non concedo vt quod in ſe ipſis probant *Tuberones*, id in *Ligariis* reprehendant: immò vt ſibi tanquam

quam *Mævij* condonent vitia, in aliis verò virtutes improbent. Nam si nos ab *Aristotele* leviter declinemus, vt veritatem tueamur, quas commovent tragœdias? ipsi licenter *Aristotelis* instituta cum libet violant. Prorsus vt Papistę (nam profana profanis comparo) ipsi sæpenumerò à priscis doctoribus pro sua libidine in rebus optimis dissentiunt; nos si quando Deo, quàm hominibus malimus credere, quos tumultus edunt? Sed ipsi viderint quid *Aristotele* faciūt, qui sequendas illius leges in omnibus profitentur. Nobis est liberum quemadmodum in corporibus animantiū, quibus vescimur, resectis & rejectis quæ sunt invtilia, salutaribus ad cibū vti: itidem in monumentis scriptorum facere, quibus animus nutritur, vt amputemus quæ minùs commoda, capiamus quæ sunt

ſalubria; cum ipſi contrà perinde faciant, ac ſi membra cū carnibus rejicerent, inteſtina cū ſordibus reſervarent: quod à vobis ne committatur, chariſſimi mihi juvenes, ſedulò providete; probate omnia, tenete optima, exercemini legendo, duce prudentiâ, exercete tractando duce vigilantiâ. Libros evolvite, roſas decerpite, ſpinas declinate, ſtudiis, quibus indies vacatis, (debetis quidem) in hoc artium gymnaſio, ſcitote vos ad operā Eccleſiæ Chriſti navandam præparari. Ratione declamandi, ad homines oratione continuâ cōpellandos; ratione diſputandi ad ſermones de variis occaſionibus conferendos inſtitui vos cogitate. In quo vehementer etiā atq; etiam mihi ſunt rogandi, quos in iſtis literarum exercitationibus, moderatores officium eſſe cogit, vt ad diligentiam cū
præ-

præcepto tùm exemplo ſuos in-citent auditores. Meminerint ſe non ſolùm hominum ſuffragiis, ſed religione ſacramenti, ſed jurisjurandi vinculo, nec infantibus, nec indoctis, nec barbaris, ſed adoleſcentibus, & ſtudioſis, & Chriſtianis erudiendis præfici. Vos autem, adoleſcentes, non tam cohortandos quàm collaudandos cenſeo, quòd cum intelligatis ad vſum reipub. peropportunam eſſe doctrinam dicẽdi, dicendi magiſtrum optimum eſſe ſtylum, ſtylum re nullâ magis quàm exercendo limari, pręfationes quibus quęſtiones, quę proponuntur diſceptandæ, recepto more ſolẽt explicari, quo fiant diligẽtiùs, de ſcripto recitetis. Magnum eſt, inquit *Cicero*, ſilentibus omnibus vnum in hominum conventu verba facere; vt mihi videantur qui non accedant eò ſaltem ſedulò præmeditati,

tati, nisi fortè negotiis distringantur ne scribant, conventum contemnere quem debebant revereri. Ac licet quæstiones sint nonnullæ steriliores, quas fœcundiores aliquando delectum iri non est desperandum; tamen ab eodem *Cicerone* didicistis, nec vllum esse tam asperum saxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret; & nihil esse posse tam horridum, tā incultū, quod non splendescat oratione & tanquam excolatur. Quòd si Romani crebro Senatores, sententias domi scriptas, meditatas, cogitatas, in Curiam afferebant; Si *Cæsar Augustus* nunquam vel in Senatu, vel apud milites, vel ad populum nisi compositâ oratione loquutus est; Si *Pericles*, si *Demosthenes Athenis* dicere recusârunt, etsi populo jubente, quod non essent commentati; Si *M.* ipse *Tullius* princeps eloquen-

quentiæ putavit sibi quasdam orationes in senatu dicendas de scripto, nos infinitis partibus inferiores facultate dicendi, in lingua non patria sed peregrina, apud eos qui tanti nobis esse debent, quanti vel Senatus illis vel populus, ita despicatui ducemus auditores, vt quicquid in buccã, negligenter effundamus. An putamus disciplinas nobis oscitantibus in ora delapsuras? venturas in sinũ dormientibus? vitanda est improba Siren desidia. Quod agis age. Margaritas eruunt ex imo fundo maris; Aurum è terræ visceribus fodiendum est Dixi principio nõ futuros *Marones* nisi fuerint Mecœnats; vicissim dico vobis, habetis Mecenates vtinã sitis Marones Quis melior Mecœnas præpotẽti Deo Quæ munera maiora rebus necessariis? Ingenio satis acri, memoriâ satis firmâ, valetudine satis

tis bonâ,loco non incommodo, non contemnendis facultatibus, si suâ quisque sorte potestis acquiescere, estis à Deo præditi. Quæ tot ac tanta commoda si netis per socordiam vel barbariam corrumpi,vel impietate pollui? *Impius hæc tam culta nova-lia miles habebit? barbarus has segetes?* Habetis adolescentiam florentissimum ver ætatis,in qua sic estis constituti,vt neque corpus ad tolerandos labores firmius,nec ingenium ad imbibendas artes vnquã docilius esse possit. Habetis qui doceant,qui gubernent,qui nutriant,sine cura, sine sumptu, sine molestia,piorũ hominum munificentiâ vobis attributos.Quid ad ista subsidia deesse potest nisi animus,qui illis vti sciat, bonus? nam voluntates in quibusdam,quod cum dolore dico, fortasse minus prõptæ; sed plantæ sunt flexibiles, & optima spe-

ſperamus. Veruntamen in tantis ſtudiorum adiumentis, *Impius hac tam culta novalia miles habebit? barbarus has ſegetes?* Deus opt. max. qui commodis nos inſtruxit tam multis numero, tam amplis pondere, vt habeamus facultatem quâ poſſimus, ita ſpiritus ſui gratiâ cũ oculos illuſtret tum inflectat animos, vt habeamus voluntatem quâ cupiamus & excoli bonis artibus & virtutibus expoliri, vt & ipſi flagranti animo pietati conſecremur, & alios ſyncero ſtudio pietati conſecremus.

ORA-





ORATIO
POST FESTVM *MICHAEL.*
1575.



ON modò frequentiâ veſtri cõcurſus (*Aud: ornat.*) præſertim in tanto plurimorum metu, verùm etiam inſtituto noſttæ conſuetudinis quâ vobis gratificandum eſt, in eam partem moveor, vt quemadmodum *Pericles* aditum ad celeberrimam arcem *Athenarum* parùm ſplendidum putavit ſine *Propylæo*, eodem modo

do mihi ad nobilissimos *Atticos* scriptores accessus sine procemio parùm cōmodus judicetur. Sūt enim imitādi nobis, qui stipendia sub *Minerva* facimus, prudentes imperatores, si quid ego judico; cohortandi milites cùm ad certamen itur, cùm ad periculum, præmonendi, cùm ad laborem excitandi. Sed nonnè vobis videor in ipso quasi portu statim orationem ad scopulos allidere, qui vestros animos ardentissimis cupiditatum facibus ad disciplinas inflammare cupiens, studia doctrinarum cū arte militari, literatos cum armatis, Scholas cum castris, *Musas* cum *Marte* comparo? Nam quibus belli nomen horridum, res autem ipsa neq; suavis & pestifera censetur, verendum est forsitan ne sola suspicio tractandarum artium tanquam armorū flagrantes animorum impetus, ex-

extinguat. Verũ enimverò quã-vis non diffitear, quod eſt apud *Ciceronem*, artes conticeſcere cũ prælia promulgantur, pace foveri, bello profligari, tamen ne fruſtrà vobis blandiamini, literas à ludibundis per jocum poſſe percipi, nihil eſt omninò quicquam cui noſtra ſtudia comparari poſſint aptiùs, quàm militiæ. Neq; verò ſine cauſa vel ab *Athenienſibus* eidem *Palladi*, munus & armorum & artium attributum eſt; vel apud *Lacedæmonios* delubro *Martis Muſarum* ędes, vicinitate loci vt officii ſociata eſt. Vetus eſt, agnoſco, quod celebratur proverbio, *Quid Marti cum Muſis*? At verius eſt ſcio quod experiẽtiâ probatur, *Quid Muſis ſine Marte*? Etenim, vt diligenter vtriuſq; muneris rationem expendamus, cùm in armis rei bellicæ, tùm in otio ſapientiæ ſtudio vacantium; quid tan-

tandem quæso requiri potest ad disciplinam militiæ colendam, quod non idem ad militiam studiorum tolerandam necessariò flagitetur. Illi laborem capiunt vt itinera conficiant, nos vt librorum volumina percurramus. Illi fatigantur contentione corporum, nos ingeniorum. Illi salutem suam excubiis tuentur, nos doctrinam vigiliis. Illi vt in acie, nos vt in actionibus servemus ordinem, exercemur. Nos cum ignorantiâ semper digladiamur, illi cum hoste raro. Nos horologiis, illi buccinis ad munia convocantur. Illi per inducias, nos vacationes, laborum vinculis relaxamur. Denique, si *Vegetium* præcipientem sequimur, illi quotidiano sunt exercitio roborandi, nobis *nulla dies sine linea* transmittenda est. Inter suos modestiam, adversus hostes prudentiam, ad pericula fortitudinē

con-

constat militantibus esse necessariam: ne nostra quidem castra vel immodestos, vel imprudentes, vel ignavos tyrones probãt. Quid? quòd milites ejus generis deligẽdos esse traditur, qui parvo sint contenti, patientes solis, delitiarum ignari, fugientes illecebras, victu frugalissimi. Potest autem dubitari, qnin iis qui serio literarum flagrent studio, cupiditas tabem, ingluvies pestem voluptas venenum mortiferum importet? Invictos priùs *Annibalis* milites labor ad *Cannas* fecit, vt vincerent, luxus ad *Capuam* fregit, vt vincerentur. Quod vtinam hac ex parte atq; iterum vtinam claudicaret comparatio! Sed ipsi parietes popinarum (dicendum est enim quod cum dolore sentio) ipsæ civitatis plateę propemodùm emissâ voce personant, esse verbo florescentem, reipsa labefactatam tabificâ non
pestis

pestis, sed luxus contagione jam pridem *Academiam.* Ac nimirū quoniam, & vulgò nugatoribus qui studiis quasi ludicris per otium, vbi vacat, nonnihil temporis impertiunt; & passim imperitis qui nusquam senserunt animi contentio quem laborem ferat, otiosi putantur esse qui studiis occupantur; Adjiciam quod vulgari non consonat opinioni, rationi tamen consonat, maius esse multis partibus, quod studiosis, quàm quod militibus, incūbit onus. Nam quantò labor animi quàm corporis angit graviùs, & cruciatur animus quàm corpus importuniùs, & animi periculosiùs quàm corpora sauciantur; Quantò viris faciliùs quàm vitiis resistitur, & vitia difficiliùs quàm vulnera sanantur, & calumniæ quàm insidiæ perstringunt acriùs, vitantur ægriùs: tantò si reverâ facimus quod

quod debemus, si disciplinis in vigilamus, quæ nescimus disci-mus, docemus quæ possumus, si nos perinde bonos ac doctos es-se cupimus, si depugnamus con-tra vitia, si cum improbis dimi-camus; si mollitiem, si desidiam, si libidinem reprehendimus; ne nostra conditio gravioribus mo lestiis, curis, angoribus, quàm hominum militarium semper implicabitur. Atqui vel ista sunt suscipienda vel deserēda castra sapientiæ. *Quid* ergò *Musis sine Marte?* Vis triumphum? vincē-dum est. Vis coronam? certandū est. *Q. Cæcilium* jubet cavere *M. Tullius*, ne nimis familiariter ini-micitias cum *Verre* videatur ex-ercere. Certè nobis etiam atque etiam curandum est, ne nimis effœminatè studiis optimarum artium incumbamus. *Qui stu-det optatam cursu contingere me-tam*; Quid? num florem adoles-

cen-

centiæ voluptati tribuit? laborẽ maturioribus annis reservavit? Num per otium, num oscitanter se disciplinæ dedit? Nihil minùs. Quid ergo? *Multa tulit fecitq; puer, sudavit, & alsit.* Si spectes ætatem, in pueritia, non juventute modò, si laborem, multa ferenda, multa facienda, si vigilantiam, assiduâ pertinaciâ contendendum, cum sævit æstus sudandum, cum riget hyems, algendũ. Sed pergat *Horatius. Abstinuit Venere & Baccho.* Miramur igitur ita paucos disciplinis vacare, quarum cupidi videri volunt, cũ videamus ita multos illecebris vacare, quarum studium horrere debent. *Cicero* quidem pro *M. Cœlio*, scribit omnes voluptates, studia, delectationes, ludum, jocum, convivia relinquẽda, si benè dicere voluerimus; quòd animus libidini deditus oratoris munere fungi nequeat.

Quid

Quid? si benè facere, si benè sapere, non tantùm si benè dicere, studemus, vt profitemur; non multo magis voluptatibus, ludis jocis, & quod est maximum, conviviorum libidini, quam *Cicero* vocat vitium ventris & gutturis, renuntiandum est? Nam quod accepimus à *Carthaginensibus* lege sancitum, ne quis in castris vinum biberet; Idipsum ad nostram quoq; militiam, ac eorum imprimis qui præsunt aliis, in legibus *Platonis* accommodari scitis. Itaq; mittamus vetus proverbium, *quid Marti cũ Musis?* Illud potiùs vsurpemus, vt *Plato*, vt *Cicero*, *Quid Baccho cum Musis? Quid Veneri cum Musis? Quid luxui cum Musis? Quid libidini cum Musis?* Neq; tamen hæc eò dico quasi judicio virorum sapiẽtium liberales delectationes probari non censeã; sed quòd eas tantùm probari cẽseam

ſcam, quę ſapiant *Socratem*, non *Epicurum*, relaxent animos, non retardent, non infatuent, ſed exacuant. Milites in bello ſunt exercendi ludis, ſed ejuſmodi modò ludis, quibus & ineſt aliquid militare, & certa capitur vtilitas ad militiam. Ceterùm ne literarum qui faciunt tyrocinia, nimis terreantur, cum obverſatur animo tanta ſimilitudo *Muſarum* & *Martis*; vnum eſſe fateor in quo diſſimillima mihi videtur ſtudiorum alioqui ſimillimorũ ratio. Quod enim canit *Pindarus* *dulce bellum inexpertis*, expertis acerbiſſimum; in literis longè ſecus eſt, quæ triſtes inexpertis, expertis ſunt ſuaviſſimæ. Nam qualem *Heſiodus* tramitem virtutis, talem experiamini tramitẽ doctrinæ; primò ſatis aſperum, pòſt admodùm proclivem, præruptum ingredientibus, ingreſſis expeditiſſimum. *Dianæ* faciẽ

è marmore ſculptam in *Chio* poſitam commemorat *Plinius*, cujus vultum intrantes triſtem, exeuntes hilarem eſſe judicabant. Iſtam *Dianam* doctrinam eſſe putatote, quæ ſubdifficilis, vt è marmore, non ignobilis vt in *Chio*, ſed primùm accedenti vultus triſtitiam, pòſt conſideranti profert hilaritatem. Ac idipſum adeò vobis, vti poſtulo, id eſt, *Dianam* iſtam hilarem videri, veſtri, quemadmodum mihi perſuadeo, cum aſpectus hilaritas, tum alacritas concurſus jubent augurari. Nam ſi laborem noſtrũ non multò ſuaviorem, faciliorẽ ſaltem tumultu bellico putaretis; expertos ita crebrò, venturos ita ſedulò, facturos ita citò, quod inviti ſolent ſerò, non admodùm exiſtimo. Conjecturam è *Macedonum* rebus geſtis facio, quibus orientem ſub *Alexandro* debellantibus, nec impetus

tus militaris, nec fortis imperator, nec ſecundiſſimus ſucceſſus defuit. Et tamen poſt tot ac tantos labores exantlatos, populos ſubactos, terras emenſas, victorias reportatas, flumina traiecta, cum ſibi tranſmittendos *Gangem* & *Indum* fluvios inaudirent, exanimati ſubitò, qui priùs animis infracti, nullis verbis, minis, monitis, precibus *Alexandri* regis ſupplicis, obſecrãtis, vt invicti pergerent, incitari potuerunt. Ictus vtiq; piſcator ſapit, expertus miles bellum metuit. Num idem in ſtudiis vobis vſu venit? Satis erectis animis *Iſocratem*, & *Demoſthenem*, & *Ariſtotelẽ*, quaſi *Tygrim* & *Euphatem*, & *Hydaſpem* traiecciſtis. Iam ad *Indum* & *Gangem*, ad *Æſchinem* & *Euripidem* eſt aggrediendum. Tantum abeſt, vt more *Macedonum*, perculſi laboribus, ignaviâ languentes, a-

nimos remiseritis, vt multò quã priùs studiis alacriores ad exequenda munia pristinæ militiæ confluxisse videamini: Quò longiùs progredimur, libentiùs audimur. Nimirùm, *adolescentes*, sic est ratio doctrinarum! Vt fama rumorum, ita Fames studiorum, ---*vires acquirit eundo,*

Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.

Qui minimum sunt adepti, student minimum nanscisci; vos quantò plus habetis tantò plus expetitis: ô præclaram aviditatem. Quàm velim omnes ita sint avari, talem foveant cupidinem, tales corrogent divitias, tales cumulent thesauros, laudabiliùs dum parant, commodiùs cùm possident, securiùs ne perdant, nec, vt dracones, thesauris incubent, sed alienos ad vsus erogẽt. Nam id etiam in istis opibus admirandum est, contrà quàm in illis

illis quæ corroduntur vulgo, quòd aliis juvandis quò profunduntur magis, eò nobis ipsis amplificantur magis; servando minuuntur, minuendo crescunt, acquiruntur largiendo, congeruntur dissipando, retinentur impertiendo. Si parcas, perdis; si prodigas, parcis; amittis si recōdas, si distribuas, custodis; non erunt diu tuæ, si sint solius tuæ; nunquam magis erunt tuæ, quā si cunctis communes facias. Qui ditissimus esse volet, profusissimus sit oportet; qui parcissimus esse studet, egentissimus sit necesse est. Verùm, quo præstantior ex istis opibus fructus capitur, si neq; sint adulterinæ, & rectum ad vsum conferantur; eo magis cavendum est, vt rerum species sæpè fallunt, ne præstigiis errorū capti putemus opes, quæ non sunt opes, & falsas pro veris opibus colligamus. Nam

vt irridet *Socrates* apud *Platonem* hortos *Adonidis*, non tam vſu frugiferos, quàm ornatu floridos, nec florentes tamen diù, ſed marceſcentes ſtatim; ita ſunt ſcriptores *Adonidis* non diſſimiles, qui juvenes incautos ineſcant ſuis opibus, vt illas adepti ſibi divites videantur; ſed ad tēpus modò fulgent, mox aut ſqualent aut evaneſcunt. Neminem nominabo. Putate ſignificari vel laſcivos poetas, vel barbaros ſophiſtas, vel ineptos nugatores; quorum ſcripta ſpecioſa videntur multis, ſed nôſtis poma *Tantali*, placent vt fructus, fugiunt vt vmbræ. Imperitis felle tincta videntur aurea, quod eleganter *Ariſtoteles*. Quàm multis felle tincta, videntur melle lita? ſed illud alienius. *Ariſtotelem* attendite; Imperitis felle tincta vidētur aurea. Multi ludi felle tincti videntur aurei; multæ pompæ felle

felle tinctæ videntur aureæ. Nolite falli; accedo propiùs. Multa scripta felle tincta videntur aurea. Non sunt aurea, sunt felle tincta; spernamus larvas, paremus opes. Modestam, non impuram, eruditam, nō insulsam, prudentem, non verbosam, sapientiam pro divitiis maximis vestigemus; id est, ipsam sapientiā nō sapientiæ simulationem. Sapientiæ porrò veræ possessione si volumus locupletari, cū studio literarū virtutis studium conjungendū est; vt major perpetuò benè vivendi, quā optimè dicendi ducatur nobis ratio. Meministis, opinor, duplicem fuisse pridem à me propositam eloquentiam, vitæ, & linguæ; vtramq; si conjungantur, commodissimam; priorē si separentur, potiorem; alteram, si sit sola, pestilentem. *Athenienses* quidem lege decreverunt, vt ab *Æschine* refertur, ne quis-

quam ad tribunal de rep. ſententiam dicturus, vnquam accederet; qui non antiquiorem vitæ quàm linguæ, probitatis, quàm eloquentiæ curam habuiſſet. Quò mihi diligentiùs attendendum videtur, quod in *politiâ* ſcriptum reliquit *Plato*; Deum præpotentem animos aureos illis qui reip. tractaturi eſſent gubernacula tribuiſſe. Prudenter! Non enim dicit *Plato* Deum magiſtratibus futuris tribuiſſe linguas aureas, ſed animos aureos: quos cum eſſent nacti, non dubitavit, & linguas aureas, & manus aureas, ſermones, actiones animorum ſenſis, è quibus profluunt, ſimiles futuras. Equidem non diffido plurimos ex hoc conventu, partim eccleſiæ, partim reipub. loco magiſtratuum eſſe præfuturos. Sed animos oportet habeatis aureos, Iuvenes politiſſimi; ſi ferreos habeatis,

tis, & multis præsitis, ipsi peribitis, & multos perdêtis. Quamobrē cùm mihi, vt è multis vni, pars istius muneris fingendi vestros animos, vt evadant aurei, quod enitimur, incumbat; delegi florem *Graciæ* oratorum & poetarum, quorum vterer instrumentis: *Euripidem* cujus *Cicero* singulos sibi versus singula testimonia scribit videri: & *Æschinem* ac *Demosthenem*, quos ad audiendos cōcursus è tota *Græcia* factos accepimus. *Eurpidis* autem *Hecubam* tragœdiam desumpsi, quâ vindicta proponitur avaritię *Polymnestoris*; quò fugiatis illam *sacram auri famem*, labem ingeniorum, pietatis corruptelam, venenum reipub. *Æschinis* & *Demosthenis orationes adversarias*, quibus lacessitur & propugnatur Innocentia *Demosthenis*. Quò præmeditemini, quid in studio virtutis expecta-

re debeatis, inimicos, sed qui latrent, non mordeant; calumnias, sed vt nebulas, quas sol discutiat; ærumnas, sed quas mitiget tûm conscientia secura, tûm exitus salutaris. Si corrumpi vultis auro *Polydori*, cogitate *Polymnestorem*. Est, est vindicta, licèt sera, sceleri. Vt suo non fungatur *Agamemnon* officio;

At sperate deum memorē fandi atq; nefandi.

Nisi corrumpi vultis auro *Philippi*, cogitate *Demosthenem*. habetis *Æschines*, qui corrumpũtur, adversarios, insidijs, calumnijs, contumelijs, convicijs, famam, fortunasq; vestras appetentes. Atqui ferendum est. *Dura tolle, quid virtus erit? Non est ad astra, mollis è terris via.* Sed ista ne persequar, vt volebam lõgiùs, quod aliàs, vti spero, faciã opportuniùs, promissio, quâ jãdiu vobis sum obstrictus, mihi ma-

manum inijcitr, vt quę restant, ad enodandandam disputandi rationem breviter expediam. Nam cum absolvissem ejus tractationis priora duo membra, materiam & finem; tertium, id est, Formam fecissem tripartitam, vt *peritè, modestè, syncerè* disputetur: *peritè* superiùs est expositum; *modestè* pertractabitur in pręsẽtia; *syncerè* suo tempori reservãdum est. Ac primùm, vt *Cyrus* olim suos *Persas* libertatis dulcedinem, ex labore servitutis docuisse traditur; Ita *modestia*, de qua disserimus, pulchritudinem, vnde potiùs quàm ex superbiæ fœditate colligamus? Quæ tantò ceteris vitiis deformior (quanquam omnia sunt turpissima) sed tamen tantò ceteris deformior videri nobis debet, quòd illa modò sceleant è malis fruticari, superbia sit etiam è bonis metuenda; quibus tamen vbi na-
sci-

ſcitur, inſtar viperæ matrem e-rodit, & è bonis emergens à bonis deſciſcit. Taceo de virtute, dico de ſcientia; de qua præclarum eſt illud *Senecæ*. *Multos ad ſapientiam pervenire potuiſſe, niſi iam ſe perveniſſe putaſſent.* Quamobrem vt ſapientiæ compotes evadamus, ab ea quanto ſpatio diſtemus, meminerimus. *Peritiam*, ſi ſuperbam, odioſam haberi, non magis deſpicere, quàm eſſe deſpicatui; cum omnibus in rebus, tum inprimis in diſſerendo, præſertim de rebus dubiis, opinionem arrogantiæ fugiendam cogitemus. Nam illud ne quis forſitã imperitus rerũ, in ſua quam ſomniat ſcientiâ ſibi placeat, eſt adiiciendum; arrogantiam è bonis germinare videri, ſed adulterinis potiùs quàm veris, ſimulatis quàm ſynceris, fucoſis, quàm ſolidis, bonorum ſimulachris, quàm germa-

manis bonis. Cum enim superbia radicem habeat inconsiderantem amorem sui; inconsiderantia porrò magis cadat in hebetes & rudes, quàm acutos & eruditos; fit vt stulti sint superbissimi, maximéq; sibi placeant, qui minimè placere debeant; prudentes, qui sciunt, quàm multa nesciunt, de se modestè sentiant, & inscientiam agnoscant. Itaq; sophistarum est ista consuetudo, quos irrident philosophi, vt se, quas profitentur, scientias, habere penitùs perspectas & cognitas affirment, paratos ad omnia respondere, quæ rogentur, quamvis subitò, præ se ferāt, neminem multis annis quicquā ex ipsis novi sciscitatum, quod insolenter *Gorgias*; artem esse nullam, cujus, non ipsi literatè sint periti, quod *Hippias* gloriatur. Cōtra verò *Socrates* in cujus persona prudentiam singulari con-

conditam probitate depingit *Plato*, sophistarum confidentiã implicatam inscitiâ semper exagitat,& ipse mirificam in enuntiando sequitur modestiã. Quod in illa præclara morientis *Apologia*, quâ se defendit apud Iudices, ita certo judicio sibi factum testatur; vt ob eam solam causã se putet sapientissimum *Apollinis* oraculo fuisse declaratum, quòd alii sibi videantur sapientes nec sint tamen, ipse quod nesciat, nescire se putet, & omnem humanam, quantacunq; est sapientiã, nullius esse admodum prætii cognoscat. Ita *Socrates* de seipso, vel de *Socrate* potiùs *Plato*. Verùm *Plutarchus* institutum *Socratis* altiùs explorans duas proponit causas, cur se nihil scire fuerit professus; alteram, juventutis, quæ corrupta fuerat, corrigendæ studium; alteram, cupiditatem veritatis, quæ latebat, è

te-

tenebris eruendæ. Etenim, & ex animis hominum adolescentium eximere volebat illam inanem scientiæ persuasionem, quam ex sophistarum fastu conceperant: & quoniam amantes in eo quod amant sunt plerumq; cœci, suam autē opinionem homines quasi partum ingenii nimis amant, idcircò, nullam opinionem vt suā adamabat, quò verum liberiùs investigare posset. Itaq; si modestam inscientiæ professionem, vt juventutis correctricem, inventricem veritatis *Socrates* amplectebatur; etsi non dicamus idem quod *Socrates*, vti quidam imperiti *Socratem* sequuti, nescire se clamabant, quod liquidò sciebant, vt cum *Socrate* nihil scirent: tamen spectemus idem quod *Socrates*, studiosè, moderatè, leniter agendo, vt audax inscitia juvenum corrigatur syncerum veritatis studium propa-

pagerur. Patiamur ineptos venari cognitionis laudem arrogantiâ. Quò quisq; doctior, eò modestior. Vasa fluitant inania, plena subsidunt. Dolia magis sonant, quæ minus continent. Nihil potest esse vel confidentius ignorantiâ, vel temeritate fortius. Quis omnium philosophorū *Epicuro* stolidior? solus è philosophis sapiētem se professus est. Quis doctrinâ , quis elegantiâ *Theophrasto* præstantior? ita fuit moderatus vt probitatem quandam & ingenuitatem præ se ferret oratio. Nam *Socratis* modestia non videtur posse prædicari nimis, qui se non minus cupidè redargui si fallatur, quàm si vera dicat, redarguere profitetur. Sed istam illius commemorabilem laudem, *Platonis* potissimùm dialogis inclusam, *Platonis* exemplis illustrare non possum; quoniam à minus multis legi solent,
eóq;

eóq; longiores explicatus postulant:mihi verò necessariò res strictim attingenda est,satis, intelligentibus,ignorantibus, parùm.Videamus ergo potiùs,*Platonis* in omnibus insignis imitator,quemadmodum *Cicero* cum *Socratis* modestiam,tum *Sophistarum* arrogãtiam, suarum personarum vestigiis , adumbret. Qui cùm auditorem in *Tusculanis* introducat facilem flexibilemq; ratione; *Cottam* comiter, *Balbum* graviter , *Varronem* scienter,*Lucullum* suaviter,omnes modestissimè pro suis partibus pugnantes , seipsum cum *Pisone* peramanter disceptantem , cum *Q.Fratre* , cum *Catone*,judicio quidem dissentientibus , colloquentem tamen potiùs quàm controversantem ; Deniq; præcipuas philosophorum sectas , non maiore studio,quàm moderatione , quanquam in dissidiis opi-

opinionum maximis, maximâ lenitate quo de agitur differentes: solos *Epicureos*, quantò minùs peritè, tantò magis superbè, sua tantùm legentes, cuncta reliqua damnantes, irridentes quæ non intelligunt, contemnentes quę non arrident, affirmantes quæ vix per somniũ aniculæ dilirarent, arroganter de rebus omnibus tanquam oracula fundentes facit. *Tum Velleius*, inquit *Cicero, fidenter sanè, vt solent isti: isti?* qui tandem isti? *Epicurei* Quid ergo Velleius? *Fidenter, vt solent isti, nihil tam verens, quã ne dubitare quidẽ de aliqua re videretur*. Ne dubitare videretur? Liceat hìc, quæso, mihi percontari, quod Cicero Velleio maximo vertit vitio, vsq; adeò vt totum nationem *Epicuream* in eo reprehendat: annó idipsum inter nos vulgò maximæ ducatur laudi, fidenter, vt solent

isti,nihil tam vereri,quàm nedubitare de re aliqua ; videamur? opinor Scholæ nostrę, similiter ac vitæ, factæ sunt *Epicureæ*. Sed, qui tam verentur ne dubitare videantur,caueant, ne *Memmium* illum imitētur, quem ita procerum sibi visum esse tradunt,vt in forum descendens, caput ad *Fabianum* immanis altitudinis fornicem demitteret. Non inscitè sanè *Menedemus* quidam dicebat,plurimos *Athenas* studiorū gratiâ navigare, qui primùm essent sapientes, tū philosophi, deinde rhetores,ad extremum idiôtæ. Melius ominabor nostris *Atheniensibus*: veruntamen à similibus initiis procedimus, vt primò simus sapientes, cum in Scholis responsitamus, fidenter vt solent isti, nihil tam verentes quàm ne dubitare de re aliqua videamur. Itaque possit aliquis iisdē sæpenumerò verbis nos affari

sati, quibus *Cotta Velleium*: *Quã bellum erat, Velleie, confiteri potiùs nescire quod nescires, quàm ista effutientem nauseare atq; ipsũ tibi displicere?* Quanquam non multi sibi forsan ipsis displicẽt. Sed vsque adeòne in nostris animis invaluit illud *Horatianum*,

Mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici sanè nescire fateri?

Quin imitemur potiùs, si minùs *Ciceronem*, vbi notat *Velleium*, at saltem judiciorum *Rom.* consuetudinem in quibus exercendis moderationem tantam adhiberi solitam est traditum, vt non modò testes quę nescirent, nescire faterentur, Iudices cum hæsitarent, pronuntiarent, Amplius; verumetiam testes *arbitrari* se dicerent, etiam quæ vidissent, Iudices ea quæ comperissent iurati, non esse facta, sed *videri* pronuntiarent. I-

táne

tàne eſt? Quod *Ethnici* faciunt in rebus certis ac cognitis, id in dubiis & obſcuris non facient *Chriſtiani*? An malumus exempla ſequi vel levium *Græcorum*, vel immanium *Gallorum*, quorũ ab alteris fidem derogandam ſuadet *Cicero* judicibus videre, quo vultu, quâ confidentiâ dicant teſtimonium: in alteris *Induciomarum* aſperè perſtringit, quòd verbum illud conſideratiſſimum *Romanæ* conſuetudinis, *Arbitror*, è ſuo teſtimonio ſuſtuliſſet. Non dico, quod graviter in Officiis præceptum eſt, fugiendam nobis omnem pronuntiandi temeritatem, ne incognita pro cognitis habeamus, iiſque temerè aſſentiamur, quod eſt imprudẽtiæ. Tantùm dico, quod exemplis, quod inſtitutis, quod judiciis doctiſſimorum probatum eſt. Si itaq; *Romanorum* quã barbarorum, *Ariſtotelis* quàm
Epi-

Epicuri, *Ciceronis* quàm *Velleij*, *Platonis* quàm *Poli* , *Socratis* quàm *Hippia* , *Philoſophorum*, quàm *Sophiſtarum* ſimiliores velimus eſſe, confidentem arrogātiam abdicandam , *modeſtiam* in diſſerendo colendam, vitandam pronuntiandi ſuperbiam , cupiditatem diſcendi præferendam ſentiamus.

ORA-





ORATIO
POST FESTVM *MICHAEL.*
1576.



Requentia vestrũ (*Adolescentes ornatissimi*) qui tãquam ad convivium hospites edaces, sic ad audiendum auribus avidissimis confluxisse videmini, non tam mihi magnam jucunditatem affert, licèt afferat permagnam, tanquam benevolentiæ vestræ testimonium; quàm angorem animi tristitiâ cumulatum, quòd te-

tenuitas apparatus, amplitudine convivarum minùs esse digna mihi videatur. Nec enim imitari possum *M. Tullium*, qui *Trebatium* Iurisconsultum, hominem vt ait, avidum, quoniam ad epulas discendi receperat, sic accepturum se profitebatur: vt reliquiarum aliquid esset potiùs, quàm eum non satiatum discedere pateretur. Quin opus est mihi magis *Socrate* consolatore qui cum opulentos invitasset hospites, & admoneretur parùm esse splendidum factum apparatum, moderatis, inquit, satis est, intemperantibus plus satis. Nam à vobis qvidem *Trebatium* discendi cupiditate superari, perpetuus vestrorum studiorum cursus facit, vt confidam. Verùm meus apparatus non *Ciceronis* est, sed *Socratis*, hospitibus studiosis, vti spero, futurus satis, morosis, quibus ego non servio, plus satis,

tis. Quorum quidem alteros qui superbo fastidio non probant mediocria, sublimiora postulant ab hoc conventu prorsùs abesse credo libentiùs, quoniam alteros, qui modesto judicio vulgaria non fastidiunt, amplectuntur vtilissima, vestræ coronæ solos interesse, persuasum habeo. Quod eò mihi certiùs polliceri posse videor, quia studium doctrinæ comitatem habet comitē; neq; vera scientia cum superbia commiscetur, & quorum animi disciplinis, modestiâ mores poliuntur, vt liberales artes, artes humanitatis ab hominibus eruditis meritò sint appellatę, quòd illarum ornamentis excoli qui studeant, ornari præ ceteris humanitate soleant. Quàm autem flagranter istis humanitatis fluminibus illustres esse studeatis, testis est mihi concursus hodiernus, testis sit aliis quotidianus

labor: quem ſtudio diſcendi nū-quam intermiſſo, tam ardenter à vobis exantlari non dubito, vt veſtra diligentia factis exæquetur; quod fabulis adumbrârunt veteres poetæ, qui *Minervæ* & *Apollini*, quos ſtudiorum finxerunt præſides, alteri olivam arborem conſecrârunt, quæ ſemper floret; alteri laurum, quæ viriditatem, niſi cum moritur, non amittit. Nimirùm illę vobis quaſi faces ad induſtriam ob oculos verſantur crebrò, viros præſtantiſſimos optimis diſciplinis non immorari ſolùm, ſed etiam immori judicaſſe dulciſſimum. *Catonem* ſapientiſſimum *Romanorum* propter inexhauſtā aviditatem legendi, librorum helluonem eſſe nominatum; *Solonem* ſapientiſſimum *Athenienſium* de ſeipſo gloriari ſolitum, quodammodo ſe multa quotidiè diſcentem ſenem fieri; *Cicero*-

ronem deniq; principem eloquẽtiæ, sic inflammatum esse studio cognitionis, vt illorum iniquitatem perstringeret, qui modum in eo desiderarent. *Nam & difficilẽ, quãdam temperantiã in eo,* inquit, *postulant, quod semel admissum coerceri non potest; & omnis quærendi defatigatio turpis est, cum id quod quæritur sit pulcherrimum.* Quamobrem (ne *Cicero* dicat testimonium contra *Ciceronem*) quod è *Cicerone* de pecuniis largiendis, ad studiorũ rationem nuper accommodavi, nec ita claudendos facultatem nostrarum fontes, vt eos benignitas aperire non possit, nec ita reserandos vt continenter pateant; modus adhibeatur, admonui, quod visum est, è verbis *Ciceronis*, sed quod mihi visum est, non quod *Ciceroni*. Nam ab eo requiritur in pecuniis liberaliter erogandis moderatio, ne be-

Cic. l. 1. de fin.

Off. 1. 2.

neficentiæ fons exhauriatur; in laboribus ſapientiæ ſtudio ſuſcipiendis mediocritas non requiritur, immò reprehenditur; tanquam imprudenter rei, quo major ſit, eò meliori modus pręſcribatur. Ego verò quod dixi, ſenſi, neq; de ſententia priſtina deſcedo, probandum in omnib⁹ illud, *ne quid nimis*, virtuti ſtudendum ſemper, doctrinæ, pro viribus, curam nobis animi, ſed & corporis commiſſam: nitendum vt benè vivamus, ergò etiam vivamus, habendam rationẽ acquirendæ ſapientiæ, ſed eadẽ ſapientia tueri jubet valetudinẽ, vt quod libenter facimus diu faciamus. Veruntamen ſi fortaſſis in alteram partem ſit declinandum, vt plus minúſve, quàm oporteat, temporis in ſapientiæ ſtudium impendamus, omninò vt *Ariſtoteles* in ſumptibus faciendis, pręferendos cenſet pro-

Ethic. l. 4.

ſuſos

fuſos tenacibus, prodigos avaris: ita malim theſauros temporis luxurioſiùs, vt ita dicam, in literas effundi, quàm avariùs retineri. Mori videbamus in ſtudio dimetiendi poenè cœli atq; terræ *Sulpitiũ Gallũ*, inquit *Cato*. Quod à *Gallo* ſi factũ eſt, vt Aſtrologiæ diſciplinã, ſyderũ curſus, naturas, efficientiam, defectus ſolis, lunæ viciſſitudines, ſtellarum & errantium, & fixarum, rationem cognitam haberet; non ab iſto *Gallo* nos excitabimur, vt induſtriâ ſi minùs majore, ſaltem pari, perveſtigemus artes, numero plures, vberiores vſu, ſplendore clariores, præſertim vt dei majeſtatem, bonitatem, miſericordiã, defectum hominis, rerum viciſſitudinem, virtutum & vitiorum, erroris & veritatis rationem indagemus? In quibus perſcrutandis ſi quemadmodũ luſcinia canendi contentione vitam finit aliquan-

Cic. in Cat

Plin. l. 10. c. 29.

liquando, ſpiritu priùs deficiente quàm cantu, ita nos diſcendi cupiditate conſumeremur, vitâ priùs deficiente quàm ſtudio. Quis noſtrûm eſſe poteſt, tam abjectus animo, tam affixus terræ, tam prorſùs nihil cogitans de ſapientiæ dignitate, ſi primoribus tantùm labris eam deguſtaverit, qui non illud in optima cauſa vſurpârit, quod *Virgiliana Dido* in peſſima vſurpavit, *Sic ſic iuvat ire ſub vmbras?* Quanquam paulò ſecùs ſum locutus ac decebat. Quid enim nobis cum *vmbris*? Cum ſimulacris *Erebi*? Quid *Chriſtianis* cum inferis? Veniat *Iris* ſacrum *Proſerpinæ* crinem ablatura,

Didoniſq; caput ſtygio damnaverit Orco.

Conqueratur *Dido* poſtquã *Æneæ* dulcibus exuviis liberãdam curis animam commiſerit;

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago. Di-

Dicant *Catones*, *Solones*, *Cicerones*, dicat *Aristoteles*, dicat *Socrates*, dicat *Plato*, dicat *M. Varro*, qui tam multa legit, vt aliquid ab eo scriptum miretur *Augustinus*, tam multa scripsit, quã multa vix quenquam legere potuisse credat; dicant demùm *Ethnici*, qui moriuntur in studio cœli dimetiendi, cum versentur in ignorantia dimetiendi sui, dicant igitur isti cum totã ætatem in studijs contriverint, *sic*, *sic iuvat ire sub umbras*. Vos (*Auditores optimi*) qui nõ potestis oblivisci, quod meminisse debetis semper, in terra diversorium quasi peregrinantibus, in cœlo domicilium nobis esse sempiternum; eóq; memores futurorum, politiores artes, cum Christiana pietate, scientiam humanam cum Dei cognitione conjungitis, spero; (quid enim potius faciatis?) non habetis cur debeatis

cum *Didone*, ac Ethnicis, verbo solatium, reipsa cruciatum vobis polliceri; sed vmbras relinquentes illis, qui rerum vmbras in profanis quærunt, non solidam sapientiam, ita mentes instituitis, vt canatis potiùs, *Sic sic iuvat ire sub astra.*

Nunquam Stygias fertur ad
vmbras
Inclyta virtus: vivite sancti;
Nec Lethaos sæva per amnes
Vos fata trahent;
Sed cum summas exiget horas
Consumpta dies,
Iter ad Dominum gratia pandet.

Equidem si quid vobis in me subsidij posset esse, quo valeatis expeditiùs istam in studijs vitæ, viam conficere, non ad vmbras deflectentem, sed ad astra subvolantem!; de facultate nihil spondeo, quæ tenuior est quàm velim, sed tamen quantulacunq; est,

eſt, veſtris vſibus parata eſt. De voluntate tantum recipio, nullas eam curas, vigilias, labores, juvandi ſtudio, recuſaturam. Aſſentior enim (in quo fortaſſis erro, ceterùm aſſentior) (vt parva magnis conferam) *Veſpaſiano Cæſari*, qui cùm à medicis reprehenderetur, quòd ęgritudine tẽtatus cunctis imperatoris muneribus fungeretur, *Imperatorem*, inquit, *ſtātem mori decet*. Atque adeò quia domeſtica magis placent quàm externa, *Veſpaſiani* loco de *Iuello* potiùs noſtro meminerimus, qui non multis ante mortem diebus aliquò proficiſcens ad Dei populum inſtituendum, cum ab amicis moneretur, vt infirmi corporis parceret valetudini, reſpondiſſe fertur, *Vbi potius Epiſcopus quàm in ſuggeſtu moriatur?* Prȩclara verò vox, & viro tanto digniſſima, quam vtinam vel eventus in ipſo non

 im-

impleviſſet, vel in alijs par voluntas eventu diſpari comprobaret. Sed ego, cui diſſimilis & facultas eſt & occaſio, ſtudium officij faciendi non diſſimile videtur eſſe oportere, quanquam his diebus valetudine ſubinfirmus corporis quietem quàm animi contentionem ſuppeditare mihi maluerim, tamen faciendum eſſe non putavi vt priſtinam orationis habendæ conſuetudinem priuſquam vſitatas *prælectiones* aggrederer aut prorſus abrumperem, aut ad præſens intermitterem. Non enim quemadmodum leones *Syriaci* apud *Ariſtotelem* primò quinq; fœtus pariunt, deinceps quatuor, pòſt ad partus ſingulos vno pauciores, donec ad extremum omninò ſteriles nullum fœtum pariant, ita nobis licet primùm eſſe diligentibus, deinde remiſſioribꝰ, quoad inertiâ demùm torpeſcentes
nul-

nullos ingenii fœtus pariamus. Imò potiùs, vt *Assyria* malus apud *Plinium*, quæ venenis medetur, omnibus anni temporibus edit fructus, pomis aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis subnascentibus, ita decet literarum studiosos propè dixerim, professores sine dubio, qui tanquam malus *Assyria* venenis mederi debent, eâ esse fœcunditate, vt perpetuò germinent, floreant, fructificent, & eodem tẽpore cûm maturos fructus edãt, tûm nouos habeant succrescentes. Quos ego perlibenter illius generis vobis ederem, cujus erant superiores orationes duæ, in quibus sum conatus venenis pestiferis, exemplis, consiliis, maleficiis improborum facere medicinam; ne, si vitales nobis inficiant spiritus, virtute & sapientiâ, id est, vitâ spoliati, improbitati & stultitiæ, id est, morti

ti mancipemur. Ac istis germana, quæ pectus prudentiâ, pietate vitam excolant, nescio quo modo mea cupidiùs anhelat oratio. Sed quoniam & leviora nocent interdùm, & studia, vt dicitur, abeunt in mores, & medici reliquarum quoq; corporis partium, non solius capitis curam suscipiunt: antequam pertexam illa graviora de studio virtutis & sapientiæ persequendo, quæ si *Deus* voluerit suo tempore succedent, commodius, opinor, erit, ut minutiora quædam absolvam, quæ debentur jamdiu vobis, fortassis expectantur. Nam cum abhinc ferè triennium occasio tulisset è quibusdam controversiis priùs excitatis, vt disputationes, è quibus non minima mihi videbatur necessariorũ studiorum existere corruptela, corrigendas monerem: ingressus ad explicandam disputandi

rationem, dum singula dilucidiùs enodare studeo, rei tractationem produxi longiùs, quàm putâram. Etenim à primis eius exordiis auspicatus, quoniam opiniones falsæ & pravæ, pestes mortalium, è corrupta nostra natura pullulantes erroribus & vitiis humanam vitam inquinabant; propterea quæsitum esse morbo remedium; remedium esse, scire & sequi veritatem; ad veritatem eruendam ingenia cõversa, cujus lumen cum eluceat è conflictu rationum, & rationes disputando facillimè dijudicentur, disputandi rationem eruendæ veritatis causâ institutam fuisse patefeci. Quæ cum à Philosophis, id est, omnibus omninò sapientiæ studiosis diligenti rationum collatione vestigaretur, exorti sunt perversi vel philosophastri, vel sophistæ, qui, vt tyranni Rempublicam *Atheni-*

en-

ensem, sic illi disputandi consuetudinem perverterent; dum aut suis sententiis, aut alienis prȩjudiciis, aut certis hominibus pertinaciter addicti, partim animi, partim lucri, partim gloriæ ferventes studio, non veritatis eruendæ quam fastidiebant, sed nescio quâ præposterâ concertandi, rixandi, vincendi, gloriandi libidine disputarent. Quamobrem, vt ista labes, quæ Christianas etiam fœdavit *Academias* (nam vtinam nostras tantùm scholas attigisset!) sed vt ista labes, si qua fieri possit, ex hominum studiosorum exercitationibus prorsùs elueretur, disputandi rationem ad causas quasi fontes revocatam, quò studiis commodiores essent illæ crebrȩ disputationes, quas vsurpamus, tria nobis exhiberi consideranda monui, primò finem, tùm materiam, postremò formam: quorsum

ſum, quibus de rebus, quo modo ſit diſputandum. Finem oportere proponi veritatem; materiam, quæſtiones vtiles tractatu; formam, vt peritè, modeſtè, ſyncerè diſceptemus. Peritè, nõ inſcienter, & artium, quas tractamus, & diſſerendi gnari. Modeſtè non arroganter, & difficultatis rerum & noſtræ conſcii tarditatis. Syncerè, non pertinaciter, vt avidi veritatis, non victoriæ, ſtudioſi non ſectæ, ſed ſcientiæ. De ceteris omnibus vt potui expoſui, quæ mihi videbantur; ſola pars extrema. i. pertinacia reſtat evellenda; quæ poteſt eò levius attingi, quoniam ex arrogantia de qua dictum eſt, fruticatur. Eſt enim pertinacia filia ſuperbiæ, cujus œſtro perciti, qui ſibi nimis placent, vt in rebus alijs ſic in primis in diſputãdo, quod ſit ipſis glorioſiſſimũ, non quod optimum, aucupãtes,
cog-

cognitioni veritatis, opinionem cognitionis & acuminis anteponunt. Itaq;, si qua fortassis in hominum judicijs dissensio suboriatur, ad suum defendendum pervicaciam invictam adhibent; non luce veritatis, non rationis splendore, non sententijs doctorum, non vtilitate rei, non tacito conscientiæ sensu permoventur, quò minùs tueantur quod semel arripuerint. Vsq; adeò de dignitate sola solliciti, rerum naturã immutari mallent, & omnia Cimmerijs tenebris perturbari, quàm suum errorem agnoscant prudenter, aut in aliquo per imprudentiam se prolapsos fateantur. Non omnes sic affectos, esse *Stoicos* existimo, ne profitentur quidem; & tamen in sententijs ita sunt præfracti tanquam sententiam mutare ducant nefas. Sectas philosophorum, quibus sunt addicti, non ex omni parte de-

defendere, perfidiam, videri vinci contumeliam, inferiorem haberi, dedecus, doceri meliora, flagitium, dissentienti cedere, licet dicat veriùs, probabiliùs, cōmodiùs, immane scelus arbitrātur. Iam ex ista malorum lerna quæ nobis Hydræ procreentur, quæ monstra vexent Græciam! quæ factiones, odia, convicia, jurgia, ludibria, contentiones, quæ malitia pro modestia, quæ discordia pro doctrinâ, quæ deformatio potiùs animorū quàm institutio sæpenumerò prorumpat, sensit *M. Cicero*, cum Philosophos quosdam perstringens, maledicta, contumelias, iracundas contentiones, concertationesq; in disputando pertinaces indignas sibi philosophiâ videri assereret. Sensit nuper *Ludovicus Vives*, qui depravatam superiorum tēporum disputandi consuetudinem in *Academiis*

demijs reprehendens, ex istis, inquit, disputationibus contentiosiores, & pervicaciores discedunt multi, doctior aut melior ferè nemo. An idem de nostris, quod *Vives* de suis sentire debeamus, malo relinquere vobis cogitandum, quàm perversitatem hominum lamentari. Nam aliquando, scio, rem inter disceptantes ita geri contigit (quod hodiè, spero, secùs est, & vt sit exopto) quasi contumeliæ sedes & impudentiæ, quas *Athenis* positas actori & reo scribit *Pausanias* ab *Atheniensi* foro ad *Oxonienses* Scholas essent peregrinatæ. Tanto modestiùs *Aiax* & *Hector* apud *Homerum*, inter se de sanguine certaturi colloquũtur, quàm nonnulli de nugis nescio quibus disputaturi; quos si qui sequantur, caveant, ne meritò catulis latrantibus à *Socrate* comparentur. An quia *Lacedæ-*

mo-

monij pugnam inituri faciebant sacra musis; idcircò illi sermonē habituri sacrificandum putant *Marti?* *Bacchus* quidem apud *Aristophanem*, cum *Æschylus* contumeliosiùs inveheretur in *Euripidem* (quos *Aristophanes* fingit per calumniam de præstātia rixantes, vter esset poeta melior, quò propinaret eos populo deridendos) monet *Æschylum* irâ furentem, vt sibi temperet. Tu verò, inquit, *Æschyle*, non iracundè sed modestè refellas, refellaris: nam poetas, vt mulierculas, conviciari non decet. Quid igitur? num poetas, vt mulierculas, conviciari non decet? decet Philosophos? sed quid ego vobis *poetam Aristophanem*, artificem scurrilitatis, vt magistrum modestiæ pro monitore propono? *Aristoteles* philosophus omnem occasionem præcidere cupiens disputantibus, in istas

istas protervitates impingendi, *extremo libro Top.* vbi disputandi rationem explicat, cavendũ esse monet, ne facilè cum quibusvis, præsertim ambitiosis hominibus & protervis disputationem ineamus: quoniam ex eo maledicta, contumeliæ, sermones improbi nasci solent. Præclarè vidit, prudenter consulit, disputantibus fugienda quæ mores inquinant; ea si non possumus declinare, curando, ne cũ personis iniquioribus in certamen veniamus, at vt nostra moderatio malorum minuat occasionem, curare possumus & debemus.

FINIS.





D. IOHANNES RAINOLDVS GVLIELMO RAINOLDO, *Fratri suo, Salutem in Christo Iesu.*



Eque meus amor tui singularis, *frater Charissime*, tacere patitur, quin tibi manus è flāmis liberando, si possim, admoveam; neq; tua peritia rerum earum, de quibus verba faciam, ut multa loquar, finit; cùm *doctum docere*, veteri proverbio, quasi supervacuum, vt arbitror vetetur. Tantū igitur, vt *Sul-*

Cic. l. 4. Ep. fam.

Sulpitius ſcribit ad levandum dolorem *Ciceronis* , ea quæ in mentem ipſi venirent, non quòd ea *Ciceronem* fugere exiſtimet ſed quod dolore forſitan impeditus minùs ea perſpiciat; ſic ad minuendum errorem tuum , in quem ne vivâ niſi te prolapſum mirabiliter doleam, ſcribam quę mihi veniunt in mentem, non quod ea te fugere exiſtimē, ſed quòd affectu forſitan occœcatus minùs ea perſpicias. Et quaſi memorem moniturus, tantùm intendam digitum ad fontes: ſi quod volo conſequar, tuâ ſalute, meæ conſcientiæ, ſi non conſequar, teſtimonio, lætaturus, uti ſpero, ſaltem acquieſcere quoquo modo paratus. Quoniam autem mihi pręſens pręſenti declaraſti, quid commoverit tuum animum, vt ab Eccleſiæ noſtræ communione te ſejungeres, cujus ante non pars modò, ſed paſtor

ſtor etiam extitiſti; non quærarm unde tanta tam ſubitò prorupe-rit in re maxima mutatio. Illud dicam, ea, quibus te de fidei de-jectum ſtabilitate videris confi-teri, non eſſe quæ confringant *arundinem quaſſatam*, eſſe quæ commoveant. Itaque confido te ſolùm ad tempus tentationis impetu, quod piis ſæpè contigit abreptum; brevi reſtituendum priſtinæ firmitati; quod Domi-nus vt concedat, quàm poſſum ardentiſſimis precibus conten-do.

2 Equidem *Auguſtinum* de *vnitate Eccleſiæ* quemadmodum rogaſti, perlegi diligenter: qui te quoque ſi quid ego judico, movere debet, ne ab Eccleſiæ, quæ Corpus eſt Chriſti, ſocieta-te ſegregeris. Nam, ne larvis moveamur *Donatiſtarum* Ec-cleſiæ nomen prætexentium, doceri ſcis ab Auguſtino, Eccle-

ſiam

Aug. de unitat. Eccl. cap. 2.

ſiam eſſe corpus, cuius caput ſit Chriſtus, membra Chriſtiani. Sed tu vis eam quęri Romæ; ego *Hieroſolymæ*; tu in Romani Pontificis Decretis, ego in ſacroſanctis Dei Scripturis. Vtri tandem igitur aſſentitur *Auguſtinus*? quoniam eum autorem à me volebas legi. *In verbis noſtris*, inquit *Auguſtinus*, *eam quaremus, an in verbis capitis ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti? Opinor in illius potius verbis, qui veritas eſt, & optimè novit corpus ſuum.* Idem dices à te fieri, qui in Domini

Luc. 22.

promiſſo quo ſublevavit Petrũ, cum diceret ſe orâſſe *ne deficeret fides eius*, perpetuam Eccleſiæ in ſedeRomana firmitatem ſtatuis. Non potes eſſe neſcius, mi frater, quàm hoc ſit alienum, qui præſertim & *Antiochiæ* ſcias fidem defeciſſe, cui non minùs præſedit *Petrus*, atq; Romæ; & multa privatim eſſe dicta *Petro*

non possis inficiari, quæ ceteris non conveniant; & quæ conveniant ceteris, cur magis Episcopo Romano conveniant, quàm omnibus Episcopis demonstrare nequeas; & ad extremum non omnes esse Petros, qui Petro succedunt, quorundam Romanæ sedis fidem defecisse satis intelligas. Ne Augustinus quidem illã Ecclesiæ tractans vnitatem, & firmitatem adeò, contra Donatistas, vsquam hujus loci mentionem facit, qui ceteróqui futurus erat aptissimus. Mihi verò contrarium videtur elucescere prorsus ex Augustino, si Romanam Ecclesiam, non vt olim fuit, sed vt nunc est, spectare velis. Nam vt eos, qui de capite consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, negat esse in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia ipsius Christi testificatione, dissentiunt: sic e- Aug.ib.c.4

os quicunque de capite, id est, Christo, dissentiunt à Scripturis sanctis, negat esse in Ecclesia, etiam si in omnibus locis conveniant, in quibus Ecclesia designata est. Atqui Papistæ de ipso capite à Scripturis Sanctis dissentiunt. Nam, vt copiosè à nostris demonstratum est, cum Deus nobis dederit Christum vt caput, æternum Regem, Prophetã summum, solum Sacerdotem, à quo regamur, doceamur, sanctificemur in æternum: Papistæ novâ formâ regiminis, doctrinæ, sacerdotii, novis intercessoribus sacrificiis, satisfactionibus, Christo suum munus, officium, dignitatem, (ne quid dicam gravius) partem maximam diripiunt. Ex quo sequitur necessariò, judicio Augustini, Papistas non esse in Ecclesia, nedum esse Ecclesiam, quemadmodũ gloriantur. Certissimum est sine dubio, quæ de

Calv. Inst. lib. 2. Beza Conf c. 7.

ju-

justificatione statuunt, de libertate arbitrii, de sanctis invocandis, adorandis imaginibus, indulgentiis prostituendis, compluribus ejus generis, quæ partim attigi, partim attingam, manifestis Scripturæ testimoniis refelli; quod & tua conscientia potest testari, & à viris doctissimis millies comprobatum est, & ego, si in eo restiteris, evincam. In Scripturis igitur, vt Augustini verbis vtar, quia nullo pacto sibi divina eloquia contradicunt, nullo modo invenietur, quod contra hoc tam manifestũ recitari possit. Restat ergò vt nõ ex divinis libris, sed ex vobis ista dicatis. Proinde dignissimè respondebitur, Anathema sitis. Quod ab illo dictum cõtra Donatistas, à nobis in Papistas aptissimè torqueri potest. Cum nostra doceamus clarissimis Scripturæ verbis, ideóq; nihil illis in

Aug. ib. c. 15.

ſacris literis adverſetur; reſtat ergo vt non ex divinis libris, ſed ex vobis iſta dicatis. Proinde digniſſimè reſpondebitur, Anathema ſitis. Tenent enim Eccleſiæ Apoſtolico labore fundatæ, cum quanta ſibi cura ſit prædictum; *Si quis vobis evangelizaverit, præterquã quod accepiſtis, Anathema ſit.* Porrò, nullo modo cum eis communicandũ, qui nobis annuntiant, præterquam quod accepimus in ſacris Scripturis; id eſt, cum illis, qui anathemati devoventur, vt idem adjicit Auguſtinus. Gum Papiſtis igitur non communicandũ, quorum nõ Eccleſia, ſed Synagoga, non Sponſa Chriſti, ſed impura meretrix, non colit Deum Hieroſolymis, ſed Babylone cum gentibus ſcortatur. Quoniam & diabolus, inquit Auguſtinus, qui propterea de cœlo cecidit, quia in veritate non ſtetit, ſi anathema

Aug. de v-nit. Eccleſ. cap. 19.

ma fuiſſet homini, quãdo ei prę-terquam, quod à Domino Deo acceperat, annuntiavit; primi parentes carnis noſtræ, nec in pœnam mortis incidiſſent; nec de loco felicitatis exiiſſent.

Habes itaque, mi frater, cur aſſentiri non poſſim, vt communionem cum Eccleſia Romana colendam eſſe arbitrer: quoniã Eccleſia Romana communionẽ cum Chriſto, qui caput eſt Eccleſiæ, non colit. Non attingo vitia morum, lupanaria Romana, Lanienam Gallicam, immanitatem, perfidiam, perjurium; quæ publicè Romæ probari, à Deo improbari ſcio. Sed iſta non dico idoneam eſſe cauſam, modò fidei vnitas ſit integra, cur ab vnitate nos Eccleſiæ ſeparemus, vt fecerunt Donatiſtæ. Dico religionem, fidem, Chriſtum ita Papiſtarum hæreſibus violari, vt eos non poſſe eſſe Eccleſiã ſolis luce

ſit clarius;qui prȩſertim anathemate feriuntur ab Apoſtolo ; ideóque cum illis non communicandum vel ab Auguſtino diſcere poſſimus.

Iam orationis vela ſunt contrahenda, vt brevi Epiſtolâ cuncta, quæ te movent ſaltem perſtringam;quorum ſi quid fortaſſe vel obſcuriùs dicetur, vel infirmiùs probabitur, dum brevitati ſtudeo, quandocunque voles, ſi reſcribere non gravaberis, & apertiùs tractabitur,& confirmabitur nervoſiùs. Interea quoniam non ſinunt, aut temporis, aut literarum anguſtiæ minimã eorum partem, quæ dicenda forent perſequi , vehementer à te quæſo, vt ea ſcripta piorum hominum,ad quæ te remittam, evolvas diligẽter cum ſtudio diſcendi,non præjudicio condemnandi;vt ego,quȩ rogaſti,in Auguſtino,Gregorio,Centurijs legi,

gi,& si quid aliud voles, legam. *Ecclesiam esse fundatam super doctrinā Prophetarum & Apostolorum*, cujus substantia Christus est, Apostolus demonstrat: & *oves Christi pastoris audire vocē, pastorem nosse, pastorem sequi, nō sequi alienum, quia non noverunt vocem alienorum*, Christus asseverat. Vera igitur est Ecclesia, quæ Dei verbo paret; eaque in Dei verbo demonstranda est: non in Concilijs, etsi sanctis, suis, nedum Tridentino, quo vix vllum impurius, sed Ecclesia in Dei verbo demonstrāda est. Cur enim non sit nobis requirēdum à Papistis, quod à Donatistis flagitavit *Augustinus: Demonstrēt suam Ecclesiam, si possint, non in sermonibus & rumoribus Afrorum, non in Concilijs Episcoporū suorum, non in literis quorumlibet disputatorum, non in signis & prodigijs fallacibus, quia etiā con-*

Ephes. 2.

Ioh. 10.

Aug. c. 16. de vnit. Eccles.

tura ista verbo Domini præparati & cauti sumus redditi; sed in præscripto Legis, in Prophetarū prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius pastoris vocibus, in Evangelistarum prædicationibus & laboribus, hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus.

7 Commemorabis mihi quędam ex Esaia, Davide, Evangelistis, quæ pertinent quidem ad Ecclesiam, sed an ad Romanā pertinent? Apertum ejus rei testimonium requiro. Nam & ibidem *Augustinus* à Donatistis, *Nec ea*, inquit, *colligant, quæ obscurè vel ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim rectè intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè dicta sunt, firmâ fide teneantur*. Ne multa, paulò post, quam Ecclesiam requi-

Aug. de vnit Eccles. eod. cap.

quirat docens, *Ego*, inquit, *ipsam Ecclesiam requiro, ubi sit, quæ audiendo verba Christi & faciendo ædificat super petram; & audiendo & faciendo tolerat eos, qui audiendo & non faciendo ædificant super arenam.*

8 Et hæc est Ecclesia, Frater, quam ego similiter requiro, quam Romanam esse nego, quæ non audit verba Christi; nam, non facere, non vrgeo. Imò verò, inquies, audit verbum Dei. Objicio locos in quibus nõ audit: *Fide iustificamur, gratis*, & alios id genus. Respondes verbum Dei nó ex sono, sed sensu verborum æstimandum. Concedo. Ad sensum autem eliciendum, quoniam alij aliter interpretantur, regulâ quâdam opus est. Fateor. Sequendum igitur pro regula judicium & censura Romani Pontificis, cujus interpretatio cujusmodi fuerit, etsi

repugnare sensui Scripturæ maximè videatur, tamen, vt ait *Hosius*, ipsissimum est Dei verbum. Plumbeam narras regulam, & ędificio Detineptam. Nihil tale
Aug. ib. c. 5 & post. passim. vspiam *Augustinus*, quanquam litigaret de sensu locorum cum *Donatistis*: sed loca obscuriora vult clarioribus confirmari, ambigua manifestis; sensum clariorem si sit controversus ex antecedentibus, consequentibus, dictorum causis, ceteris circumstantijs, * Scripturæ phrasi, locis similibus, & analogia fidei, cùm solet elicere, tum eliciendũ censet. Ne in libris quidem de Doctrina Christiana, quamvis ex instituto regulas nobis tradat interpretandæ Scripturæ, vsquam commemorat Romani Pontificis censuram pro canone, quo sensum verbi Dei certò metiamur.

* Aug de doctr. Chr. lib. 3o.

9 Quid multa? *Theodorus*

Beza

Beza in præfatioue Novi Testamenti, quod à se conversum inscripsit *Principi Condensi*, docet luculenter nec Concilia, nec Patres, nec Ecclesiam, nec Traditionem (addo ego, nec Pontificem) aut siquid aliud est ejus generis, esse judicem controversiarum, quę moventur è verbo Dei; sed Deum ipsum in sacris Scripturis, quas ita Spiritus sanctus temperavit, teste Augustino, vt quod alibi dicitur obscuriùs, alibi clariùs explicetur.

10 Atque hic magno est adjumento (judicio [a] Augustini, [b] Hieronymi, [c] veterum omniũ Conciliorum, Patrum, & [d] recẽtiorum doctissimorum hominũ) linguarum beneficium: vt in Novo Græca, in Veteri Testamento Hebræa exemplaria, si quid occurrat aut obscurum, aut ambiguum, consulamus. Quod cùm etiam Canonico jure confirmetur

[a] De Doct. Christ.
[b] In præf. Bibl.
[c] Gratian. in Decret. Isaac in Lindanum
[d] Calv. in Antid. Trident. Beza in ep 1. ad Dudit

tur, id est, autoritate Romani Pontificis, mirarer equidem cur aut tu sentires secus, aut Concilium Tridentinum solam translationem veterem, id est, omnium mendosissimam probaret, imò, quod majus est, solam permitteret; nisi viderem magnam afferri plagam & propè certam perniciem superstitionibus & hæresibus Pontificijs, luce linguarum, quam accendit Deus, vt veritas Evangelij magis illustraretur, & errores, quos ignorantia sevit, extirparentur.

Comment in Esai. & interpret. Prophet. Lindan. de Opt. gener script. interpret.

11 Nam meritum in operibus; Sacramentum in matrimonio; ἀρτολάτρεια in Eucharistia; sacrificium in cœna Domini; idololatria in sanctis invocãdis, adorandis imaginibus, cadaveribus, metallis; & alij multi pestilentes errores è locis Scripturæ perperam interpretatis nobis emanârunt, qui linguis reflorescen-

centibus, refulgescente veritate, favente Deo concident.

12 At, inquis, Hebræa sunt à Iudæis corrupta, Latina vetus translatio purissima conservata est. Vtrumque falsum est. Nam & veterem translationẽ esse corruptam, ex Hieronymo, sexcentis locis docebo, si voles; & Hebræa corrupta esse, Lindani perversissimi Papistæ calumnia est. Nimirum vidit ille & Patres Tridentini è Græcis & Hebræis errores suos refutari; eóque solam veterem vulgatam translationẽ retinentes, eam vt in aliquo labi existimemus nefas haberi volunt. Quod mihi, frater, persuaderi quoad vivam, nunquam poterit.

13 Piam tuam cohortationem, vt de me ipso modestè sentiam, & amo & amplector; sed vt nesciam, quæ scio, non videam quæ video; verum putem quod

quod esse falsum tam cognosco, quàm me vivere, etsi mille Concilia Tridentina decernerent, & mille mihi mortes essent oppetundæ, facere non possem. Intelligo nullam nobis cum Papa futuram pacem, nisi nobis effoderit, non ut Nahas Ammonites Galaaditis voluit, dextrum oculum, sed omne prorsus lumen rationis & intelligentiæ, vt cœci cœcis ducibus in foveam incidamus.

1 Sam. 11. 2.

14 Sed vt Lindani potiùs errorem, quàm tuum (quo textũ Hebræum corruptum esse statuit, Latinum purissimum) errorẽ pestiferum esse intelligas & meritò deresteris, mitto tibi librũ Iohannis Isaaci, qui Lindani præceptor olim, religione Papista, quo minùs suspectus tibi esse debet, professor Hebrææ linguę Coloniæ, refutat errorem illum Lindani vt falsum & impiũ, Hebræ-

Defens. veri. Hebrai. Sacr Scrip tur. contr. Lindan.

bræamq; veritatem adversus ejus calumnias defendit. Iam verò si Canonem Hebræum cognosceres, & inviolatum esse judicares; non solùm vt sacrosanctum eum amplecrereris, sed etiam Apocrypha è Canone rejiceres.

15 Quanquam quoniam à te reprebendimur, qui Apocrypha pro Canonicis non agnoscimus; si tibi non satisfaciat, ut Hieronymo satisfecit, *quòd non sunt in Canone Hebræorum*, apud quos solos Ecclesia Dei fuit ante Christi passionem: scito in rebus ipsis esse certa argumenta, quibus convincatur eorum autorem nó esse sanctum Dei Spiritum, cum alicubi in illis probentur reprobanda alicubi falsa confirmentur; alicubi indecora; alicubi repugnantia sacris literis dicantur. In [c] Esdra Apocrypho recitantur de Esdra, quę canonico

[c] Esdr. lib. 3.

nonico repugnant [e] Esdræ; in [f] Apocrypho Daniele, quæ [g] Danieli Canonico partim fidem derogant, partim imputant quod falsum est; in [h] Judith proponitur crudele facinus Simeonis & Levi tanquam imitãdum, quod in [i] Genesi reprehenditur. In [k] Ecclesiastico dicitur ipsum Samuelem à morte vaticinatum; quasi pii possint à Magis excitari, cum in Domino quiescant, & spectrum Samuelis tantùm apparuerit. In [l] Machabæis venia petitur à lectore, si minus dignè scripserit (quod quàm sit indignum majestate Sancti Spiritus quis non videt?) & [m] laudatur parricida, qui sibi violentas spõte manus attulit.

[e] 1. Esdr. 7.
[f] Cantic. trium puer.
[g] Dan 3.
[h] Iud 9.
[i] Gen. 49
[k] Eccl. 46.
[l] Machab. lib 2. cap. 15.
[m] lib. 2. cap. 14

16 Ceterùm vt ad finem festinet oratio, varia tibi ipsi, mi frater, quæris scandala; quò faciliùs impingas, & qui benè curebas, vt loquitur Apostolus, inter-

terpellari videris ne obſequaris veritati. Sed vt ille Galatis, *Hæc perſuaſio non eſt ex eo qui vocat vos*: ſic tua, frater, perſuaſio eſt ex aliquo Pſeudoapoſtolo, non ex eo qui te vocat. Offendebat Nathanaelem, quòd Chriſtus à Nazareth; alios neſcio quos, quòd eſſet fabri filius. Abſit vt comparem homines Deo, Chriſtianos Chriſto, ſed nec illi meritò in Chriſto ſunt offenſi; nec tu in quibuſdam miniſtris Chriſti. Non placet quod *Lutherus* videtur ſtylo ſordidior; dum Papiſtarum forſitan ſordes aperit liberiùs. Ita verum eſt illud Æſchinis, *Sæpè minus feruntur, qui patefaciunt peccata, quàm qui committunt*. *Beza* dubitat de quadam hiſtoria, quam *Chryſoſtomus*, *Nonnus*, *Theophylactus*, non agnoverunt, & *Euſebius* à *Papia* ſcriptam eſſe ſcripſit. Si tantum ſit facinus, quàm multi

Galat 5.

Æſchi. de cor. cont. Cteſiph.

Pa-

Patres damnandi? Cùm & Ecclesia non agnoverit aliquando vt Canonicum quod post agnovit, vt liquet ex [a] *Hieronymo* & [b] *Eusebio*. *Iuellus* non omnia vera profert è Patribus, sed eorum interdum sententiis abutitur: fortasse lapsu memoriæ; fortasse vitio aliorum; fortasse tibi secus ac res est videtur. Quod tamen si faciat, possent esse vera quæ falsis confirmentur; ut à te ipso mihi responsum est de Conciliis Papistarum abutentibus Scripturæ locis perperam interpretatis ad errores confirmandos. Qui tam æquus es illis peccantibus in verbo Dei; tam iniquus es *Iuello*, si fortè in Patribus labatur?

[a] Comm. in Esa. de Epi. ad Hebr.
[b] Euseb. Hist. Eccl. de Iacob. Epist. & Apocal.

17 Verùm esto: peccârint isti. Ne excusem aut *Lutherum*, aut *Bezam*, aut *Iuellum*; nec enim eos esse Deos arbitramur; sed præstantes quidem tamē homi-

mines agnoſcimus. Quid ſi cum iſtis conferam partim ineptias, partim impietates non omnium ſcholaſticorum, quorum varias inſulſitates ne Hardingus quidē excuſat; ſed *Aquinatis* & *Bonaventuræ*, qui in numerum Deorum (vt de S. Franciſco loquitur P. Bembus) ſunt ab Eccleſia Romana relati. Num ſatis eſſe in eo ponderis judicabis, cur Papiſtarum religionem deteſteris? Vtinam quidem faceres! Audires monſtra. In Hiſt. Venet.

18 Sed dices certorum hominum vitia non aſcribenda Eccleſię. Quin idem igitur de nobis judicas? An cum Donatiſtis propter Cæciliani vitam Eccleſiam deſerendam arbitraberis?

19 At non eſt noſtra Eccleſia, quoniam è Romana exiit Eccleſia: hæreſis autem exit ex Eccleſia, ſic enim diſputabas. Hæreſis exit ex Eccleſia. Verum eſt.

Sed

Sed nunquámne, quæso, tandem exit Ecclesia ex hæresi? Cur igitur è Babylone pii jubentur egredi? Cur exiit Elias ex Ecclesia Baalitarum? Cur Paulus è Pharisæorum synagoga est egressus? Cur exierunt Christiani è Hierosolymis? Cur Catholici Constantinopoli, tempore *Chrysostomi*, aut non multo sec⁹, cum hæretici Arriani Basilicas occuparent, ex illis exierunt? Num quia manifestum est hæresin exire solitam ex Ecclesia, idcircò sanctos Eliam, Paulum, Christianos, Catholicos, vel in hæresi, vel in schismate fuisse judicabimus? Lot exiit è Sodomis, Abraham cum familia ex Vre Chaldæorum, Isaac, Iacob, eorũ posteri, ex Idololatria finitimarum gentium. Non semper hęresis exit ex Ecclesia, aliquando manet hæresis, Ecclesia exire cogitur. Nam quod hæretici vocamur

mur & ſchiſmatici, non laboramus. Hæretici falſis dogmatibus ſynceritatem corrumpunt fidei: ſchiſmatici etiam nonnunquam in fidei ſimilitudine ſocietatis dirumpunt vinculum, ſi neutrum facimus, & falſò dicimur, calumniis premimur, libenter ferimus. Quoties quidem vnitas Eccleſiaſtica commendatur, id quæritur vt dum mentes in Chriſto conſentiant, voluntates etiam noſtræ mutuâ in Chriſto benevolentiâ ſint inter ſe conjunctæ. Nam conjunctio charitatis à fidei pendet vnitate, ideóq; Paulus ad illam hortans fundamentum ab iſta ſumit, *Vnus Dominus, vna fides.* Quare cum duobus vinculis contineatur Eccleſiæ communio, doctrinæ ſanæ conſenſu & fraternâ charitate, ſi coleremus vnitatem cum Papiſtis, & communicandum corũ ſacris quaſi ſynceris, & judicium quaſi Epheſ. 4.

quasi piorum, reverendum nobis esset. Quorum quia neutrum facere nobis licet, si cum Christo capite jungi velimus, in ista sumus *haeresi*, (ita loquor cum
Act.24. Apostolo) vt vnitatem cum Papistis colere nequeamus.

20 Dicebas, vnum caput Ecclesiæ constituendum, Romanum Pontificem, vt vnitatis vinculum facilius teneatur. Agnosco Christum, Romanum Pontificem non agnosco. Atqui *Gregorius* assumpsit sibi curam omnium Ecclesiarum. Ex ejus Epistolis id apparere fateor, quas
Digest. lib. I. tuo monitu consului. Sed verissimè dictũ est à Iurisconsulto, *Nõ quid Romæ fiat, sed quid Romæ fieri debeat, esse spectandũ. Innocentius* Põtifex *Arcadium* Cæsarẽ à
Hist. Mag. Cent.5.c.6 communione Ecclesiæ rejicit. Quem locum è Nicephoro, Cẽturia quinta, Capite sexto, decerptum legi. Ceterùm vt hoc

exemplum legendum mihi proponebas, quo prærogativa quędam *Innocentij* videtur demonſtrari: ita velim viciſſim à te conſiderari quod eâdem Centuriâ, Capite ſeptimo, docetur, quàm iniquis rationibus & ambitioſis idem *Innocentius* cum ceteris Romanis ejus ſeculi Pontificib', ſibi primatum primò vendicârit. Ac vt *Gregorio*, & *Innocẽtio*, & ſimul omnibus ſatisfaciam quib' ad Romanum Pontificatum extruendum tanquam aditu Gigantum ad cœlum, vti potes; quomodò ſenſim Romanus Põtifex ceteris ſe prætulerit, & alienas provincias in ſe trãſtulerit, quoad vniverſalis Epiſcopi non modò munus, ſed nomen etiam (quod priùs exploſũ erat ab ipſo vt profanum) vſurpârit ſibi; primis ſeptem centuriis, ſeptimo cujuſq; capite, certiſſimis hiſtoriis è ſcriptis veterum & recentium

tium dilucidiſſimè ſcis doceri Quod quàm iniquis artibus ſint moliti, ſi nullum argumentum aliud occurreret, vel Epiſtolæ Decretales illæ convincerent, quas primis Romanis Epiſcopis & Martyribus abſurdiſſimè affingunt. Quarum defenſionem à neſcio quo ſcriptam, quia me legiſſe negas, nec audiviſſe defenſas fateor: narra, quæſo, quis defenderit, vt eum comparem ac legam; ſi docuerit quod promittis, meliùs ſentiam de Papiſtis, & in maximum errorem me veniſſe non negabo.

21 Relinquitur explicandum (quod maximè te movebat) ſi nec Romanus Pontifex caput Eccleſiæ, nec Eccleſia Papiſtarum Eccleſia vera cenſeri debeat, vbi tot ſeculis igitur Eccleſia, quam ad finem duraturā Chriſtus promiſit? Reſpondeat Auguſtinus *Eliæ* proferens exem-

Aug. de vnit. Eccleſ. cap. 12.

emplum, qui putabat se solum ex omnibus Dei servis in Israël esse reliquum; sed ei dictum est à Domino, *Reliqui mihi septē millia virorum, qui non curvaverunt genua coram Baal*. Reliquit sibi Dominus sua septem millia; & eo ipso tempore, quo tu, Frater, neminem fuisse reliquum putasses.

22 At Ecclesia in monte est posita vt videatur. Idem objicit Augustinus, & ipse statim subjicit, Ecclesia temporales aliquando etiam in suis frumentis patitur tempestates, vt in quibusdam locis non cognoscātur, sed tamen illic latent. De quo disserens vberiùs in Epistola quam scribit ad *Vincentiū* Donatistam; Ecclesia est, inquit, quæ aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum; aliquando tribulationum & tentationum Ibid. c. 20. Aug. ep. 48

fluctibus operitur atque turbatur. Cùm Arriani per vniversum terrarum orbem diffunderentur; Ecclesiam inter eos latuisse non est dubium. Pauci quidam firmissimi vel exulabant pro fide, vel domi latitabant[l], inquit Augustinus. Quo mihi videtur spectasse *Beza*, cum respondet ad *Duditium*; *Etsi Papatus non sit Ecclesia, voluisse Deum in Papatu servare Ecclesiam*[t]. Quam ad Epistolam, quia finis faciendus est, sine te remittam, vt ibi cetera, quæ te offendunt, disceptata videas; de contentionibus & dissidiis in Ecclesia, de consensu Doctorum, de successione Pontificum, de vnitate Spiritus, de præsidiis Papistarum, & quod est caput, de Scripturæ judicio rebus in omnibus, tanquam Cynosura, nobis respiciendo. Quæ si voles, etiam ipsa copiosiùs (& vt velis, quæso) leges à *Calvino* trac-

Beza ep. 1. ad Dudit.

Caluin. de Scandal.

tractata in opusculo, quod inscripsit de *Scandalis*, quibus hodie pleriq; absterrentur, nonnulli etiam alienantur à pura Evangelii doctrina.

23 Concedat nobis Dominus, vt spiritum vnitatis in vinculo pacis ita colamus, quemadmodum *Paulus*, qui detestans Pseudoapostolos, Spiritum vnitatis in vnitate fidei, cum Christo, Christianis colendum esse docuit; quò præoptemus è synagogis ejici, (quod suis eventurũ Christus prædixit) quàm vt illis conjungamur vnitatis vinculo, qui vinculo vnitatis Christo nõ conjunguntur. Deus suum Spiritũ in te renovet, vt in *Davide*, &, vt *Petrum*, infirmitate lapsũ respiciat, confirmet vacillantem, fluctuantem stabiliat, discutiat caliginem quæ præstrinxit tuos oculos; vt, quod dicit Angelus Ecclesiæ Ephesinæ, *Memor sis* Apoc. 2.

vnde exciderìs , & resipiscas, & priora opera facias. Vale. Oxoniæ 4. Non. Septemb.

Tui in Christo frater amantissimus

IOH. RAINOLDVS.





D. IOHANNES RAINOLDVS

D. GVLIELMO VVHITAKERO, SALVTEM in Christo Iesu.



Acit amor tuus humanissime WHITAKERE, vt ea χαρίσματα, quę mihi Dominꝰ tribuit, majora quàm sunt, esse arbitreris. Sed quantulacunq; sunt, faxit Deus vt in ipsius gloriam redundent, è cujus gratia manârunt. Laborem eum, quem mihi te libenter impositurum significas, neq; ta-

men nisi volenti; vellem tam cō-modè possem suscipere, quàm tuâ causâ cupio. Sed magni interest (si quid ego judico) ad ædificationem Ecclesiæ, & tuam existimationem, vt eum ipse excipias, nec cuiquam deleges alteri. Quod vt facias, eò mihi magis es hortandus, vel orandus etiam; quia, quum essemus vnà Londini, facturum indicasti; idque ego fretus tuo promisso, si tamen ita vocandum est, sed verbis tuis fretus compluribus narravi. Quare, si possis per occupationes, vehementer velim expectationi, quā fecisti, satisfacias. Nec est, quod te reserves Iesuitico nugatori. Nam & in diem est, quod ille minitatur; & hoc, quod ego potius suadeo, jam vrget; & haud scio, an magis instet periculum ab iis, qui nos vernaculis petunt telis, quàm qui Latinis; quum & plures ferè lectores in-

veniant, & imperitiores. *Possevinus* quem perstringere voluerit, facile cognitu est ex Anglis Mercatoribus, qui *Londino* Moscoviam: ego te putabam ex operis argumento. Sed etsi quem alium; tamen quia videbam eum opportunè posse profligari, tanquam in transcursu, ignosces si tuũ de novo quoq; hoste triumphum desideravi. Ceterùm de eo & ceteris, vt videbitur. Habes, quid ego sentiam: quod, licet dissentias, tamen boni consules. Concedat Dominus, vt id agas, quod maximè faciet ad ipsius gloriam, & Ecclesiæ salutem. Vale frater carissime. Oxon. 14. Kalend. Novemb.

Tuus in Christo Iesu

IOH. RAINOLDVS.

SERENISSIMÆ, POtentissimæq; Principi ELIZABETHÆ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginæ.



Vod olim *Varius Geminus*, referente *Seneca*, dixit apud *Cæsarem*, *Cæsar, qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant, qui non audent, humanitatē*; id mihi Maiestatem Tuam, Serenissima Regina, affaturo, non tam ex altera parte metum incutit, quàm fiduciam auget experto ex altera. Itaq; exemplar inchoati operis, *De Romanæ Ecclesiæ Idololatria*, vulgare quidē pignus, sed minimè vulgaris observantiæ animi erga Te gratissimi, vt eo, quo tuorum omnia cósue-

ſueviſti, candore excipias, ſupplicißimè rogo. Nec dubito, quin ſis factura, tum argumenti cauſâ, quo religionis orthodoxę puritas adverſus corruptelas, calumniaſq; propugnatur; tûm ejus cui dicatum eſt, quem in ſũmo pretio meritißimò habes; tûm Autoris, Tibi ob Beneficia multa, ſingulariáq; longè devinctißimi. Sed quia mihi videor in ipſo Te affari opere, in quo & mẽtio Tui quandóque nominatim neceſſariò facta eſt, & Tuum nũquam ſatis laudatum beneficium in reformanda Religione ſolùm defenditur, Maieſtatem Tuam haudquaquam hîc morabor præfatione longiori.

Vive *Parens Patriæ*; Tibi *Plebs*,
Tibi *Curia* nomen
Hoc dedit, hoc meritò dat
Tibi nomen *Eques*.

Iul. vii. MDXCVI.

PLVTARCHI CHÆRONENSIS

LIB. II.

1 *De vtilitate ex hostibus capienda.*

2 *De morbis animi & corporis.*

D. IOHANNE RAINOLDO Interprete.



OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius. 1614.



D. ELIZABETÆ SE-
renissimæ Angliæ, Franciæ,
Hiberniæ reginæ, pro-
pugnatrici fidei,
parenti pa-
triæ,

IOHANNES RAINOLDVS.



GRates persolvere dignas Non opis est nostræ, Dido. Liceat enim mihi, Nobilissima Regina, tuã Majestatem iisdem versibus affari, quibus *Æneas* afflictus dispari calamitate, affectus simili munificẽtiâ reginam *Carthaginis* appellavit. Agitur enim annus jam octavus, ex quo cum ego tibi tuam *Oxoniensem* Academiam invisenti, paucis carminibus omnia secundissima precatus essem; naufragium meatum fortunarũ regali beneficentiâ sublevasti, non

non vt *Chœrilo* Alexander pro ſingulis verſibus nō ineptis, ſed pro paucis ineptiſſimis nummos aureos elargita. Quod ampliſſimum beneficium, ne in hominē ingratum collocaſſe videreris, cogitanti mihi quo modo gratum animum teſtificari poſſem; venit in mentē, operæ fore pretium, ſi monumentum aliquod doctrinæ, græcis è literis derivatum, in latinas, quibus vtriſq;, vt alijs diſciplinis, divinitꝰ es inſtructa, tuo nomini cōſecrarem. Nullum autem occurrit, aut brevitate aptius, vt ad *Reginam*, aut vſu commodius, vt ad *Chriſtianam*, aut ſententiâ gravius, vt ad doctiſſimam mittendam; quàm hoc *Plutarchi*, verbis aſtrictum, rebus ornatum, ſenſis eximium, *Quomodo capiatur ab inimicis vtilitas*. Nam ſive ſpectes eum à quo ſcribitur, quis potiùs ad optimā Principem mittendus, quā

Tra-

Traiani Principis Optimi præceptor? sive perpēdas rē de qua scribitur, quid tuę Maiestati meditandum accuratiùs, cui virtus creat æmulos, potestas invidos, religio inimicos? sive respicias eum cui scribitur, quod *Pulchro Cornelio* fuit jucundissimum, potéstne displicere *Cornelia Pulchra?* Ignosce, *Regina!* injuriam tibi facio, quam sic appello; quū præsertim quod solis *Gracchis Cornelia*, id ipsa nobis sis vniversis; virtute *Cornelia*, charitate *parens patria*; & pulchra corpore, pulchrior animo, vtroque pulcherrima, Romanorum *Pulchris* iniuras notam. Nam etsi non libenter ad tuam Maiestatem de teipsa scribo, quæ non vt *Themistocles*, audire laudes proprias suavissimum putas, cum facere laudanda, quàm audire laudata malis; tamen quoniam, vt inquit *Pindarus*, mutus sit oportet, qui non

non laudârit *Herculem*, dabis mihi veniā, *Clementissima Princeps*, vt ea perstringam, pro quibus in dies singulos, nobis gaudemus, reipub. gratulamur, Deo gratiam quantam maximā possumus, habemus. Quis Romanorum Cæsarum *Augusto* felicior? Quem quidem gloriari solitum accepimus, se Romanam vrbem accepisse lateritiam, reliquisse marmoream. Quanto nos ampliùs Tuæ Majestati devincti sumus, quæ nō Romam sed regnum, non vnam vrbem, sed vniversam Angliam accepisti plumbeam, auream effecisti. Cùm reipub. gubernacula Tibi traderentur, implicabamur bello, pacem attulisti; premebamur ab exteris, patriam liberasti; præsidijs egebamus, Angliam munivisti, non omni solùm armorum genere, sed etiā ligneis muris. Themistoclis; quibus ille Græciam olim

olim à Persis, tu à cunctis hostibus Angliam defendis. Nummos æreos in aureos, stanneos in argenteos purissimos commutasti: rempub. civibus, exulibus patriam, oppressis solatium, captivis libertatem dulcissimam reddidisti, & (vt omittam omnia, quæ quidem sunt maxima, sed præ hoc vno minima) religionis argentum, quod erat à Papistis versum in scoriam (quemadmodum de *Iudæis* queritur *Esaias*) puritate verbi Dei tanquam igne purgasti. Divinum adolescentulum, ætate puerum, prudentiâ senem, pietate *Edoardum* (quid enim dicam majus?) fratrem tuũ imitata, Christianam fidem propagasti, Pontificias fæces ejecisti, Ecclesiam à superstitione, Rempub. à barbarie, Academias à vastitate, disciplinas ab interitu, templum à sordibus, sanctos ab ignibus, populum à servitute

Ba-

Babylonica vindicasti. Sed ista in tuos. Quid dicam de exteris? Ac vt omittam reliquos, quid de *Gallis* solis? Quos Christi causam contra Satanã agentes, auxilio sublevasti pugnantes, hospitio profugos excepisti; quorum alterum ipsorum celebratur historijs; alterum experientiâ quotidiè demonstratur. Videmus enim, cum dolore quidem, verum tamen videmus exules Christianos, & propter Christum calamitosos, è *Gallici Neronis* cædibus elapsos, Romani Cerberi latratu dissipatos, in tuum, *Augustissima Regina*, regnum, quasi portum è fluctu, stationem è tẽpestate, se recipere. Sensisti, quid sit affligi: sustentas, quos vides premi. *Non ignara mali miseris succurrere discis.* Quis igitur tuas laudes virtute tam insignes, splendore tam illustres, amplitudine tam immensas, satis magnificis

ficis præconijs decorabit? Quæ posteritas tam ingrata de tuis rebus gestis vnquam conticescet? Quis à Musis tã alienus, qui non intelligit, te solã, & fœminã omnia præstitisse, quæ multi, & viri, singula cum attigissent, æternam meritò famam sunt adepti. Magnum profectò fuit *Ezechiæ*, religionẽ collapsam instaurasse; *Mecœnati* disciplinas afflictas aluisse; *Themistocli* defendisse patriam vastatam; *Augusto* Iani portas ferreas occlusisse. Magnum non inficior: sed commune cum optimis. Verùm hæc omnia studio complecti, fovere pietatem, favere literatis, hostes comprimere, cives tueri vsq; adeò, vt religionem, *Ezechia* puriùs, instaures; doctrinas; *Mecœnate* liberaliùs, exornes; imperium, *Themistocle* tutiùs propugnes, pacem, *Augusto* tranquilliùs, conserves: ista tot

lau-

laudibus amplificata quę facias, *Elizabetha* propria, nó cum mul tis communia, non summis viris comparanda, sed optimis Regibus præponenda, & magis miranda quia regno dignissima, quàm quia Regina, mihi meritò videris. Nam priuatas quidem laudes, in victu continentiam, in vita pudicitiam, in verbis sanctimoniam, magnanimitatem in rebus adversis, in rebus secundis moderationem; quoniam à majoribus, quorum fructus ad omnes magis manat, quàm teipsam, tanquam astra luce solis obruuntur, idcirco silentio libens involvam, ne dicendo, vel potiùs non dicendo diminuam. Tantú, vt concludam, à Deo præpotenti tuæ Maiestati comprecabor, non quod Romani suis Cæsaribus optari sunt soliti, vt sis Trajano melior, Augusto felicior, sed vt esse pergas. Quorum alte-

rum

rum eventurum Tuæ regiæ virtutes cogunt, vt persuadear; alterum euenisse immensa Dei bonitas faciat, vt lætemur. Christus Opt. Max. tuã Maiestatem Tibi nobis, Ecclesiæ, Reipub. sibi ipsi diutissimè incolumem conseruet. *Oxon. è Coll. Corp. Christi.*

PLV-



PLVTARCHI LIBELLVS, QVO MOdo ex inimicis percipiatur vtilitas;

Interprete

D. IOHANNE RAINOLDO.

VIdeo quidem, *Corneli Pulcher*, te, cùm placidissimũ institutum vitæ, semotum à negotiis publicis persequaris; in eo tamen maximum afferre fructum reipub. dum eos summâ morum suavitate, qui tecum agunt, privatim excipis. Quoniã autem regio, quæ vacet feris animantibus (cuiusmodi *Cretam* esse commemorant) reperiri potest; respub. verò quæ nec invidiam, nec æmulationem, nec cõtendendi tulerit libidinem, quibus ex affectibus erumpunt inimicitiæ, nusquam adhuc extitit; imò

imò, si nihil aliud, ipsæ saltem amicitiæ inimicitiis nos implicant; (quod *Chilo* sapiens cùm intelligeret, quendam dicentem se non habere inimicum, rogavit, an ne amicum quidem haberet;) cùm alia mihi videntur, de inimicis, homini in gubernanda repub. occupato, meditata penitùs esse oportere; tum illud imprimis, quod dixit *Xenophon*, *esse hominis prudentis etiam ab inimicis vtilitatem capere.* Quare, quę nuper in mentem mihi venit, ea de re differere statui; ac totidem verbis ad te conscripta misi; cavens quantum potui, ne attingerem, quæ priùs in civilibus præceptis scripsi, quoniam & illa tibi frequenter in manibus esse video.

Satis habebant mortales illi prisci, si à diversi generis animãtibus non læderentur; & hic erat illis finis certaminum contra

fe-

feras susceptorum. Verùm posteri, cùm illis quemadmodum vti possint, jam didicerint, non modò non læduntur, sed juvantur etiam, dum carnibus nutriuntur, & pilis vestiuntur, & felle ac coagulo à morbis liberantur, & armantur pellibus; vt meritò sit metuendum, ne si feris homo deficiatur, ferina, & inops, & agrestis ei vita relinquatur.

Quoniam ergo satis est aliis nullum ab inimicis accipere dãnum; prudentes autem affirmat *Xenophon* etiam ab inimicis percipere fructum; non est fides illi deroganda, sed via potiùs nobis inquirenda, quâ commoditatem istam obtineant, qui sine inimico vivere non possunt. Non potest agricola quamvis arborem mitem facere; neq; venator quãvis bestiam cicurare; quæsiti sunt igitur vsus alij, quibus ille ab infrugiferis, hic à feris

ris juvaretur. Aqua maris ad potum nec opportuna, & ingrata est; veruntamen alit pisces, & homines quocunq; commodè trāsmittit, & rebus deportandis vtiliter inservit. Cùm *Satyrus* ignē, vbi primùm apparuit, osculis & amplexibus excepturus esset, tū *Prometheus*, *Hirce*, inquit, *nisi caves, dolebit tibi mentum.* Ignis, si tangas, vrit. At lucem præbet, & calorem; & omnium artium, ijs, qui sciunt vti, est instrumentum. Velim itaq; consideres etiam inimicum: an, qui cęteroqui noxius existit & difficilis tractatu, attingi tamen quoquo modo ac aliquē vsum sui præbere possit. Sunt quidem, res permultæ ineptæ ad vsum, & infestæ, & adversariæ illis quibus accidunt. Et tamen vides quosdam morbis corporis ad tranquillitatem fruendam vsos esse; multos objectos laboribus valetudinem ex-

ercitatione firmiorem reddidisse. Nonnulli verò cùm exilium, tùm inopiam fecerunt adminiculum, & otij, & philosophiæ; vt *Diogenes* & *Crates*. Nam *Zeno* cum navem suam cōfractam accepisset, *Bene facis*, inquit, *fortuna, qua nos ad pallium contritum adigis*. Vt enim animalia quæ sunt stomachis firmissimis, & corporibus saluberrimis serpentes & scorpios edunt, & concoquunt, quędam etiam lapidibus, atq; testis nutriuntur, quas propter spirituum vehementiam & calorem in alimentum mutant, quum interim infirmi, & valetudinarij panem, & vinum accipientes fastidiant; sic insipientes vel amicitias corrumpunt, prudentes & inimicitijs eleganter vti possunt. Ac primum quidem, videtur mihi, quo nihil habent inimicitiæ magis noxium, id, si animum adverterimus, vtilissimum

mum

mum futurum. Quid illud tandē eſt? Inimicus ſemper vigilans tanquam ex inſidijs obſervat quid agas; & anſam quærens perluſtrat vndiq; vitam tuam, non modò quercum obtutu penetrãs, aut lapides & teſtas, quaſi *Lynceus*; verùm etiam amicum, & famulum, & quemvis familiarem; vt deprehēdat, quoad poteſt, tua facta, & conſilia perfodiat ac perſcrutetur. Nam amici ſæpenumerò nobis inſcijs, dum cunctamur, dum negligimus, & morbo languent, & mortem obeunt; inimicorum autem etiam ipſa propemodùm ſomnia curioſè perquirimus. Morbi verò, & æs alienum, & diſſidiã cum vxoribus, ipſos potiùs quos premunt quàm inimicum latuerint; quanquã in primis peccatis imminet, eáq; perveſtigat. Et quēadmodum vultures ad cadaverũ odores advolant, ſincera & ſana

 cor-

corpora non sentiunt; sic infirmis vitæ partibus, & vitiosis, & affectis commovetur inimicus; in eas prosiliunt qui nos oderunt, eas contrectant, atq; adeo cõcerpunt. Hoc igitur cõmodũ ad te redundat, quòd circumspectè vivendum est, tibiq; ipsi attendendum, & neq; faciendũ quicquam negligenter, & incautè, nec dicendum; sed conservandi semper, tanquam in accurata victus ratione, mores ir corrupti quos nemo meritò reprehendat. Ejusmodi namq; cautio, quæ cõprimit affectus animi, & animũ in sese colligit, studium & propositum vitam inculpatam ac integram agendi nobis ingenerat. Quemadmodum enim civitates, quæ castigantur finitimis bellis, & assiduis expeditionibus præclaram legum institutionem & sanam reipub. gubernationẽ impensiùs amplectuntur; sic qui

co-

coguntur inimicitiis, vt ſobriam in vita colant vigilantiam, ſocordiam fugiant, negligentiam caveant, opportunè cuncta faciant, ſenſim nec ſentientes conſuetudine conſequuntur, vt non delinquant, & mores componant; ſi quidem à ratione paululum adjuventur. Quibus enim illud,

Lætetur certè Priamus, Priamoq; creati, Hom. Il. 1.

ſemper in promptu eſt; eos ab ejuſmodi rebus avertit, atq; abducit, quæ lætitiam, & riſum inimicis concilient. Et quidem videmus hiſtriones in ludis Bacchanalibus canentes, remiſſos, & languidos, nec accuratè ſæpè, cum ſoli ſunt in theatris certantes; quando verò cum aliis certatur, & contenditur, non ſeipſos ſolùm ſed etiam inſtrumenta magis vndequaq; verſant, fidibus deligendis, & aptiùs concin-

nandis, & dulcius feriendis admodùm intenti. Ita qui novit se habere inimicum, vitæ & famæ æmulum, sibi magis attendit, & facta circumspicit, et vitam componit; Cum præsertim hoc etiam sit proprium improbitatis, vt in iis quæ peccamus, magis inimicos revereamur, quàm amicos. Itaq; *Nasica*, cùm quidam existimarent & dicerent, in tuto res Romanas esse collocatas, Carthaginensibus eversis bello, redactis sub jugum Græcis, *Imò verò, nunc*, inquit, *in periculo sumus, cùm nec quos timeamus, nec quos revereamur, nobis reliquerimus.* Eòdem accedat *Diogenis* sententia, digna philosopho, & apta Reipub. *Quemadmodum vlciscar inimicum? Si bonus ipse fueris.* Homines vbi vident inimicorum equos insignes, canes laudatos, cruciantur; si fundum excultum aspexerint, florentem hor-

hortum, ingemiſcunt. Quid igitur eos facturos arbitraris, ſi teipſum oſtenderis virum juſtum, prudentem, probum, verbis admirandum, factis incorruptum, victu moderatum;

Fructus ab alto mente capientem ſolo,
Ex quo ſacrata conſilia progerminant?

Qui vincuntur, inquit *Pindarus*, ſilentio vinciuntur, vt loqui nō audeant; non ſimpliciter, neque cuncti; ſed qui ſeipſos victos vident ab inimicis, diligentiâ, probitate, magnanimitate, humanitate, beneficentiâ. Iſta linguam avertunt, vt inquit *Demoſthenes*, os obturant, hominem ſuffocāt, ſilentium inducunt;

Ergo antecelle tu malis; ſi quidem potes.

Inimicum ſi vis angere, ne appella per contumeliam, impudicum aut mollem, aut intempe-

rantem, aut scurram, aut sordidum; sed teipsum virum præbe, temperantiam cole, veritatem amplectere, comitatem, & æquitatem in eos qui tecum habent consuetudinem, exerce. Quòd si convitijs insequi cogaris, cura vt ipse quàm maximè sis remotus ab ijs quæ illi objicis. In tuũ ipsius animum descende; considera si qua sint illic ruinosa; ne quis alicunde, contra te, maledicus, secum immurmuret illud Tragici, *Alijs medetur ipsius vlceribus scatens*. Si te dixerit ineruditum, intende studij nervos & industriæ; si timidum, excita confidentiam magis & fortitudinem, si petulantem & incontinentem, dele ex animo si quod libidinis latet vestigium. Nihil enim turpius, nihil acerbius maledicto quod recidit in autorẽ. Verùm videtur & luminis repercussus infirmos oculos offendere

re graviùs, & reprehensiones, quas veritas retorquet in ipsos qui reprehenderint. Nam vt *Cæcias* ventus, nubes, sic improba vita trahit ad se convitia. Itaq; *Plato*, si quando incidisset in homines parùm decorè se gerẽtes, abiens apud se dicere solebat; *Num ego talis vspiam?* Qui porrò maledictis alterius vitam vexat, si suam è vestigio conſideret, & componat, vt eam in contrarium conformet, & corrigat, è cõvitijs jaciendis, quod ipsum alioqui & invtile & inane cùm est, tùm videtur, percipiet aliquã vtilitatem. Ridetur quidem vulgo, si quis existens ipse calvus aut curvus, in alijs ista petulanter irrideat. Quin imò prorsus est ridiculum in alium dicta & convitia ab eo dici, qui quocunque convitio vicissim possit excipi. Vt *Leo Byzantinus*, quum infirmitas oculorum ei objiceretur.

tur ab homine gibboſo; *humanũ* inquit, *infortunium exprobras, cùm ipſe divinæ vltionis notam in tergo geras*. Quamobrem nec objicias adulterium, ſi flagres ipſe vęſanâ libidine; nec prodigalitatem, ſi avaritiæ ſordibus ipſe polluaris.--*Mulier tibi cognata iugulavit virum*,---inquit *Alcmæon Adraſto*. Quid tum ille? non alienum, ſed ſuum ipſi probrum proferens, *At tu necaſti propriâ matrem manu*. Domitius Craſſo, *Nonne tu, inquit, murænâ, quam in vivario nutriebas, mortuâ, lamentis eiulaſti?* Cui Craſſus, *Num tu cum tres vxores ad funus extuliſſes, lachrymã fudiſti?* Nõ eſt opus, acutum eſſe, qui ſit in alios convitia jacturus, & clamoſum, & procacem; ſed talem, cui nullum meritò convitium, & crimen impingatur. Nec enim cuiquam perinde videtur Deus præcipere, *Noſce teipſum*; ac

ac ei, qui sit aliunr reprehensurus, ne si dicant quæ velint, audiant quæ nolint. Nam qui talis est, solet, secundum illud Sophoclis, ---*temere quando linguam solverit,*

Audire nolens verba, quæ volens habuit.

Atq; hanc vtilitatem poterit excerpere, si quis afficiat convitijs inimicum, cui par est illa quæ potest percipi, si quis afficiatur convitijs ab inimico. Vndè præclarè dixit *Antisthenes*, ijs qui servari velint, opus esse vel amicis ingenuis, vel ardentibus inimicis, quòd illi monendo, hi cõvitiando à peccatis abstrahant. Quoniam autem, vt nunc sunt tempora, amicitiæ lingua balba est in liberè loquendo, loquax in assentando, muta in admonẽdo, veritas ab inimicis audienda est. Vt enim *Telephus* cùm medicum amicum consequi non possset.

ſet, ſub hoſtilem haſtam vulnus ſubjecit, ſic qui benevolum non habent monitorem, ſermonem inimici ſuſtineant, oportet, ſiquidem improbitatem coarguat & caſtiget. In quo rem ipſam non animum conviciantis ſpectare debent. Nam quemadmodum, qui *Theſſalum Prometheum* trucidare voluit, percuſſit gladio tuber, itáq; diſſecuit, vt homo dirupto tubere ſervaretur; ſic vſu venit ſæpenumerò, vt cõvitium ex iracundia, vel inimicitia prorumpens, animi morbum aut ignoratum, aut neglectum medicinâ ſanet. Atqui permulti convitio perſtricti, non expendunt num inſit in ipſis id quod objicitur; ſed ecquid aliud inſit in eo qui convitio perſtrinxit, & more luctantium probra quaſi pulverem non abſtergunt ipſi ſibi, ſed aſpergunt alter alteri, deinceps in certamen ſe committen-

tentes alter ab altero fœdantur, & oblinuntur. Verùm oportet eum, qui maledictis configitur ab inimico, eximere sibi ipsi quod inhæret, multo magis quã maculam inhærẽtem vesti, si demonstretur. Quod si quis objiciat, quæ non inhærent, quærenda tamen causa est; è qua convitium exortum est; tum cavendum atq; metuendum, ne peccatum aliquod ei vel affine vel simile quod objicitur per imprudentiã admittamus. Quo modo *Lacydes* rex Argivorum propter comam compositã & incessum delicatum, tanquam effœminatus malè audiebat. Idem accidit *Pompeio*, quòd vno digito caput scalperet, cùm ab animi mollitia atq; lascivia quàm longissimè abesset. *Crassus* autem notatus est infamiã stupri cum quadam virgine Vestali, quia cum prædium quoddã eximium ipsius vellet

leuemere, propterea sæpiùs eam conveniebat privatim, & colebat. Iam verò *Posthumia*, quòd in risum nonnunquam solveretur effusiùs, & verba cum viris faceret liberiùs, eâ inusta est infamiâ, vt incestus accusaretur. Et quanquam immunis à crimine comperta est, tamē *Spurius Minucius* Pontifex Maximus cùm eam absolveret, admonuit ne verbis minùs quàm vitâ verecundiæ studeret. Quid quod *Themistocli* nihil delinquenti suspitio proditionis à *Pausania* contracta est, quòd tanquam amico familiariter vteretur, literasq; ac nuntios cōtinenter ad eum mitteret. Si quando quid igitur in te dicatur falsò, non quia falsum est, idcircò contemnendum est, ac negligendum, sed expendendum, quidnam in tuis aut dictis, aut factis, aut consilijs, aut familiaribus, calumniæ suspi-

picionem excitârit; idq; diligenter eſt cavendum, & vitandum. Etenim ſi alii rebus quæ prͼter voluntatem ipſis accidũt, docentur quid expediat; quomodo loquitur *Merope*,

Fortuna tollens res mihi chariſſimas
Mercede docuit me gravi ſapientiam.

Quid vetat ab inimico quaſi gratuito quodam præceptore, juvari, quæ nos deficiunt, & diſcere quæ nos prætereunt. Nam inimicus multa ſentit citiùs amico; quoniam quod amat, in re amata cœcum eſt, ut inquit *Plato*. In odio verò non ſolum curioſitas, ſed etiam loquacitas ineſt. Cùm *Hieroni* quidam inimicus gravẽ odorem oris exprobraſſet, domum reverſus ad vxorem, Quid hoc eſt, inquit? Ne tu quidem id mihi indicaſti? At illa mulier, modeſta & ſimplex, *Putabam*, inquit,

quit, *eodem modo viris omnibus os olere.* Ita quæ sensui sunt subjecta, quæ insunt corpori, quæ patent omnibus; ab inimicis & malevoli, quàm amicis & necessariis citiùs cognoscas. Præterea cùm virtutis pars sit non minima, linguam continere, vt rationi pareat semper & obtemperet; id nunquam consequêris, nisi pessimos affectus, qualis est iracundia, exercitatione, & meditatione, & sedulitate prius debellaveris. Nam vox invito nōnunquam excidens; & illud

- dictum tibi fugit ab ore;

& illud; *- verba quædam vltrò evolare*; præcipuè contingit animis inexercitatis quasi labentibus ac perfluentibus, ob animi infirmitatem & mentis impotētiam, & petulantem vitæ rationem. Sermoni porrò, levissimæ rei, gravissima pœna (juxta divini *Platonis* sententiam) à Deo

&

& hominibus infligi solet. Contra silentium, ab accusatoribus vbiq; tutum, non modò sitim nõ infert, vt ait *Hippocrates*, sed etiam in convitiis, augustum est, Socraticum, vel *Herculeum* potiùs. Siquidem & illum

Non magis ac Muscam convitia tetra movebant.

Nihil est profectò vel illustrius, vel præclarius, quàm ut ab inimico convitiis lacessitus quieté agas; hominem maledicendi studio elatum tanquam scopulum fluctibus attritum natando prætervectus. Sed maior est exercitatio. Nam si convitiantem inimicum ferre tacitus assuescas, perfacilè feres iram uxoris maledicentis; & acerbiores vel amici vel fratris voces tranquillo animo sustinebis. Adversus verò patrem & matrẽ etiamsi te percutiant, iracundiã non commoveberis. Nam *Socrates Xantippã* fer-

fœminam iracundam ferebat & morosam, tanquam si illam ferre consuesceret, facilè cum aliis versaturus esset. At multo est satius ut inimicorum & exterorũ dictis, convitiis, furoribus, procacitatibus exercitatus, animum ad tolerantiam assuefacias, nec acceptas cõtumelias ægrè feras. Mansuetudinem igitur atq; patientiam hoc modo in inimicitiis demonstrare poterimus; simplicitatem verò, & magnanimitatem, & probitatem, in amicitiis magis. Nec enim tam est præclarum amicum beneficiis prosequi; quàm turpe non prosequi egentem. Inimicum autem vindictâ non persequi, cum opportunè liceat, humanitatis est. At si quis labenti condolescat inimico, roganti succurrat, illius liberis rebusq; domesticis periculo conflictantibus animo prompto & præsenti faveat, ejus benevolen-

lentiam qui non amplectatur, non prædicet benignitatem,

Habet cor atrum, lividum, aut ferreum, aut adamantinũ.

M. Cicero Cæsari, cùm *Pompeij* statuas dejectas erigi jussisset, *Statuas*, inquit, *Pompeij statuisti, stabilisti tuas.* Itaque nec laudi parcendum, nec honori, ad ornãdum inimicum meritò celebratum. Nam & laudem affert majorem laudantibus, & fides habetur vicissim vituperanti, tanquam improbanti factum, non hominem odio prosequenti; & quod omnium pulcherrimum est ac vtilissimum, abest ab eo quàm longissimè vt invideat vel amicorum rebus secundis, vel virtutibus familiarium, qui solet inimicos laudibus ornare, nec eorum prosperitate vel angi vel indignari. Iam quæ tandem alia exercitatio vel fructum majorẽ, vel affectum meliorem animis in:

insculpit; quàm ea quæ perversã æmulationem, & libidinem invidendi nobis evellit? Vt enim in repub. multa necessaria ceteroqui mala, postquam consuetudine viq; legis firmata fuerint non facilè depelluntur ab iis quos lædunt; sic inimicitia simul inducens cum odio invidiam, obtrectationem, malevolentiã, tenacem injuriarum memoriam in animo relinquit. Quin etiam astus, & fraudes, & insidiæ, quæ contra inimicum non improbæ videntur, si modò innascantur, perdifficulter eximuntur. Quib' post vtuntur adversus amicos, propter assuetudinem, nisi adversus inimicos vti caveant. Eáq; propter si rectè *Pythagoras*, assuefaciens in animantibus rationis expertibus à crudelitate ac rapinis abstinere, & aucupes deprecabatur, ne mactarent aves, & jactus emens, pisces dimitti

mitti jussit, & cujuscunq; cicuris bestiæ cædem interdixit; est sine dubio multò magnificentius generoso, & justo, & syncero inimico, in contentionibus ac dissidiis contra homines susceptis, sceleratos et sordidos, et maleficos affectus animi, vt in commerciis amicorum quiescant penitùs, et à nocendo temperent, compescere. Cum *Scaurus* inimicus Domitium accusaret, Domitii servus quidam ante judicium ad eum venit, tanquam aliquod indicaturus ei quod nesciret. Quem ille loqui non est passus, sed comprehensum ad herum remisit. *Catonem*, cum Murænam ambitus accusaret, & accusationis argumenta colligeret, sectabantur ex consuetudine, qui quid ageret observabant. Frequentur igitur eum interrogabant, ecquid hodiè ad accusationem conquisiturus,

aut

aut tractaturus esset. Si negaret, credebant, discedebant. Maximum id quidem argumentum opinionis quam de Catone conceperant. Verùm & majus est, et omnium præclarissimum, quòd justitiam adversus inimicos exercere soliti, fraude et injustitiâ cum amicis et familiaribus nunquam vtemur. Sed quoniam oportet omnes galeritas habere cristam, teste *Simonide*; et hominis cujusvis ingenium parit contentionem, & obtrectationem, & invidentiam; ab hominibus mente vacuis, vt loquitur *Pindarus*, non mediocrẽ percipies fructum, si teipsum purges istis affectibus contra inimicos, & quasi cloacas ab amicis ac necessarijs longissimè avertas. Quod animadvertisse mihi videtur vir administrandæ reipub. peritus *Onomademus*, qui cùm in Chio ab illis partibus,

or-

ortâ seditione, quæ vicerunt, stetisset, admonuit socios ne omnes adversarum partium expellerent, sed quosdam relinquerent: *Ne cum amicis*, inquit, *incipiamus dissidere, si prorsus inimicis fuerimus liberati*. Quamobrē & istæ affectiones nostræ si consumantur adversus inimicos, minorem amicis molestiam exhibebunt. Nam non oportet *figulum* invidere *figulo*, non cantorem cantori (ex *Hesiodi* sententia;) nec æmulus esse debes aut vicini, aut fratris ad opes festinantis, & prosperis rerum successibus vtentis. Sed si non invenias, quemadmodum aliter à lite, & invidia, & contentione libereris, teipsum assuefacito, vt rebus secundis inimicorum angaris, & in eos iracundiæ quasi cuspidem exacuas, atq; imprimas. Quemadmodum enim periti agricolæ rosas ac violas melio-

liores putant effici, si cępas & al. lium in propinquo serant; (nam ab istis attrahitur quicquid inest alimento vel amari saporis, vel odoris ingrati;) similiter inimicus in se recipiens si quid morositatis inest ac invidiæ, amico prosperis fortunæ flatibus vtenti, & magis benevolum, & minùs molestum te præbebit. Itaq; cũ illis sic exercenda sunt certamina, de gloria, de imperio, de iustis rationibus quæstus faciendi, vt non angamur solùm si nobis ipsi præstent, sed observemus omnia, quâ viâ nobis præstent; & conemur antecellere diligentiâ, industriâ, sobrietate, cui à nostri, vt *Themistocles* dicebat se somnum non posse capere propter *Miltiadis* in Marathone victoriam. Nam qui, quòd inimicum se putet feliciorem, aut magistratib⁹, aut patrocinijs, aut apud amicos gratiâ, principes au-

toritate, propterea dedignetur & frangatur animo, cùm aliquid moliri debeat ac æmulari, inerti prorsus & desidiosâ invidiâ contabescit. Qui verò non est cœcus in eo, quod odit, dijudicando, sed æquus est spectator & vitæ, & morum, & sermonum, & operum, perspiciet ea quibus invidet, partem maximam, diligẽtiâ, & curâ, & rectè factis, ijs qui habent, contigisse: ad quæ deinceps exercenda honoris & honestatis studio contendens, segnitiem, & socordiam excindet. Quod si quibusdam videbantur inimici turpem, & inhonestã adepti potentiam, aut in aulis principum, aut in rebus publicis, vel assentando, vel imponendo, vel judicando, vel mercede capiendâ, non molestiâ, sed lætitiâ potiùs nos perfundent, dum nostram libertatem, & sanctimoniam, & innocentiam ex adverso confe-

rimus. Nam omne ſupra terram, & ſubter terram aurum non eſt ex vlla parte cum virtute cõparandum, vt ait *Plato*. Ac illud Solonis ſemper in promptu nobis eſt habendum,

At virtutis opus nos illis non
tribuemus
Propter opes.

Nec clamores theatrorum poſtquam epulis excipiuntur; nec honores ſectabimur, aut locum principem apud Eunuchos & concubinas regum. Nihil enim expetendum, nihil præclarum quod naſcitur ex turpitudine. Sed amans cœcus eſt in eo quod amat, vt inquit *Plato*: & ſi quid indecorè faciant inimici, magis perſentiſcimus. Oportet verò neq; lætitiam ex eorum peccatis, neq; mœſtitiam ex rectè factis eſſe otioſam; ſed prudenter de vtriſq; cogitandum, vt & illa fugiendo, meliores, & iſta imitãdo non pejores ipſis ſimus.

PLVTARCHI CHÆRONENSIS

VTRVM ANIMI AN corporis morbi sint graviores;

D. IOHANNE RAINOLDO Interprete.

HOmerus quidem cũ mortalium animantium genera consideraſſet eorũq; victus ac vitæ conditiones inter ſeſe contuliſſet; exclamavit

--Hominem miſerandâ vincere ſorte,
Omnia quæ latis vivunt animantia terris:

prærogativãm parum felicẽ ipſi tribuens, vt malorum exuperantiâ cunctis antecellat. Nos autẽ hominem vt infelicitate jam excellentem & aliis miſeriorem animantibus pronunciatum, ip-

ſum cum ſeipſo per comparationem tanquam in certamen de malis propriis committimus: animum diſtinguentes non inaniter, ſed pervtiliter, vt ſciamus, vtrum propter animũ, an propter nos ipſos miſeriùs vivamus. Nam morbus in corpore naturâ gignitur, vitioſitas autem & improbitas in animo primum ipſius opus eſt, poſtmodùm ipſius morbus eſt. Conferret verò non vulgariter ad animi tranquillitatem ſi vel eſſet ſanabile, quod eſſet deterius, vel effici poſſet levius, quod tolli penitùs non poteſt. Æſopi quidem *vulpes* de varietate cum *panthera* certans, cum illa corpus ſummâ cute ſpecioſum diſtinctumq; variis maculis oſtentaret, ipſi verò color rufus & ſqualidus, & ingratus aſpectu penitus appareret; atqui ſi quod intus, inquit, eſt mihi, contempleris, O judex,

me

me magis esse variam quàm *Pă-theram* perspicies; significans astutam ingenii versutiam in vsus varios se commodè flectentem. Ita nos ipsos affari possum⁹. Permultos tibi quidem corpus, Homo, tuum & morbos & ęgritudines, partim à seipso naturaliter emittit, partim extrinsecùs incidentes suscipit. Quòd si teipsum intùs aperueris, varium ac multis affectibus agitatum quasi penum malorum invenies & thesaurũ, vt inquit *Democritus*, non extrinsecùs influẽtium, sed habentium innatos in ipso solo quasi fontes & tanquam indigenas, quos emittit quidem pravitas, è quâ largiter & affluenter vitia scaturiunt. Quòd si morbi corporis arteriarum pulsibus & rubore coloris deprehendi solent, eosq; fervor arguit & facilis lassitudo; animi verò morbi sic plerosq; fallant, vt non mala

quidem esse arbitrentur: ob eam causam sunt deteriores quòd etiam sui sensum adimant ægrotanti. Corporis enim morbos ratio sana percipit, morbos autem animi quibus laborat, ipse simul ægrotans iudicare non potest. Siquidem idipsum laborat quo judicat. Itaq; morborum animi primum & gravissimum cēsere par est stultitiam; per quam efficitur vt insanabilis cũ multis improbitas vnà versetur, & vnà vivat, & vnà moriatur. Nã initiũ sanitatis est sensus ægritudinis, qui commovet ęgrotum vt quęrat remedium: qui verò sanum se autumans nescit quibus egeat, is etsi suppetat morbi remedium, tamen repudiat. Et è morbis quidem corporis ij sunt graviores qui sunt sine sensu; quales sunt lethargi, dolores capitum, comitiales morbi, stupores furiosi, ac ipsæ quoq; febres, quarum

ve-

vehemens inflammatio deliriũ parit mentis,& tanquam in musico quodam instrumento sensum perturbans, *Non commovẽdas commovet mentis fides*. Idcirco medici, primùm optant homini, vt ne laboret morbo; proximum, si laboret, vt laborare se cognoscat. Quod idem cunctis animi morbis vsu venit. Nam nec amentiâ delirantes, nec petulantiâ labentes, nec inferentes injuriam, peccare sibi videntur: quidã etiam rectè facere seipsos arbitrantur. Quis enim vnquam febri nomen tribuit sanitatis, aut tabi valetudinis, aut podagræ velocitatis, aut pallori ruboris? Atqui multis ira fortitudinis,& amor amicitiæ, & invidia æmulationis, & timiditas cautionis nomine nuncupatur. Porrò quorum malè sunt affecta corpora medicos accersunt, nimirùm sentiunt quibus ad mor-

bum ſanandum egeant. Quorum autẽ animi morbo ſunt oppreſſi, philoſophos fugiunt: nam ea rectè facere ſe putant in quibus peccant. Hâc igitur ratione movemur vt dicamus lippitudinem inſaniâ, pedum dolorem, mentis delirio leviorem eſſe. Nam ille morbum ſentiens exclamat vocans medicum, cui cum acceſſerit oculos vngendos, venam ſecandam, caput curandum adhibet. At inſanientem audis Agavẽ chariſſima præ furore non agnoſcentem. *Tenerum ad ædes ecce capreolum, Ferimus celſo vertice montium Modò diſcerptum, felix ſpolium.* Etenim qui morbo corporis laborat, ſtatim concedens, & in lectulum ſe conjiciens dum curatur conquieſcit. Quòd ſi paululum ſe commòrit, & exiluerit corpus inflammatũ æſtu, aliquis aſſidentium blandè compellans, *Miſerande, lecto te*

qui-

quietum contine, hominem cohibuerit & compresserit. Contrà, qui morbis animi premuntur, tũ maximè satagunt, ac minimè quiescunt. Nam animi commotiones sunt actionum principia: morbi verò sunt vehementes animi commotiones; Eaq; propter animum quietem capere nõ sinunt. Imò cum homini, patientiâ & silentio, & submissione mentis imprimis opus est, tum inprimis illum sub dium ita protrahunt, vt iræ, contentiones, amores, molestiæ, quasi conspiciendum omnibus proponant, dũ multa cogitur & facere quæ non congruunt æquitati, et dicere quæ temporibus non conveniant. Quemadmodum ergo periculosior est tempestas quæ navem vetat ad portum appellere, quàm quæ non sinit è portu navigare: ita graviores sunt animi tempestates quę nõ permittunt,

vt homo se cohibeat, et perturbatam tranquillet rationem: ideoq; et rectore carens, et pondere, per tumultum ac errorem perniciosis et incertis cursibus abreptus in aliquod horrendum incidit naufragium, et vitam scopulis illidit. Itaq; vel eam etiam ob causam gravius est animis ægrotare quàm corporibus: quòd malè tantùm afficiātur corpora, animi non solùm afficiantur sed etiam afficiant. Ac multos quidem morbos cōmemorare quid opus est? Ipsa temporis occasio ad nos movendos satis est. Videtis hanc ingentem et promiscuam multitudinem hominū ex omni genere confluentium, collidentium sese mutuò, et conturbantium circa tribunal, circa forum? Isti convenerunt non vt Diis patrijs rem divinam faciant non vt gentilium sacrorum sint participes, non vt Ascræo Iovi

Ly-

Lydorum fructuum ferant primitias,non vt Baccho per ſacras noctes communibus epulis Orgia celebrantes furioſum gerant thyrſum: ſed tãquã anniverſarijs vicibus vis morbi exagitans Aſiam huc eos coegit,vt ſuas controverſias& forẽſes lites,quibus decidẽdis dies certus præſcribitur, hic in certamen ac judicium cómittant. Hùc actionem turba quaſi fluminum frequentium in vnum forum incidit, et æſtuat et erumpit in atroces cõtentiones perdentium et pereuntium.Quæ febres talia patrant facinora? qui corporis horrores? qui impulſus,aut illapſus,aut intemperies caloris? quæ humoris redũdantia? Si forenſem quamvis litem velut homines examines, vnde ſit exorta, quem fontem habuerit; aliam moroſa iracundia,aliam inſana contentio, aliam iniqua cupiditas procreavit.

MAXIMI TYRII PHILOSOPHI PLATONICI

Disputationes Tres,

1 *Vitam activam contemplativâ,*
2 *Contemplativam activâ meliorem esse.*
3 *Qui morbi graviores, animi, an corporis.*

D. IOHANNE RAINOLDO Interprete.



OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius. 1614.



ORNATISSIMO VIRO D. THOMÆ WILSONO *Regiæ M*[ti] *. à libellis supplicibus* IOH. RAINOLDVS *salutem in Domino sempiternam.*



I non officii magis ratio, vir Ornatissime, stimulasset, quàm meum me judicium ad subeundum onus scribendi commovisset; nô tantùm bonitatis tuæ fiducia, quanquam eximiæ , languenti calcar addidisset, quanto voluntatis meæ socordia, ne noctuam Athenas, fræno retardasset. Nam etsi *M. Cicero*, nullius lectoris judicium reformidans, *Scipionibus* sua scribit, *Rutiliis, Persiis*, non *Tarentinis* solùm & *Siculis*, vt *Lucilius*: tamen ego magis vt ingenio, sic judicio, sequor *Lucilij*

cilij mediocritatem, qui se nolebat legi à *Persio* doctissimo, à *Lælio* Decimo volebat. Itaque probavi mirificè semper oratorē *Crassum*, qui coram *Scævola* vno ex omnibus ineptus esse nollet. Quem vtinam tam imitari, quā approbare liceret! Ne coram *Scævola* mihi non inepto esse libuisset. Verùm ita premor, vt fatear quod sentio, cum officii pōdere propter benevolentiā, quā complexus es ignotum, tum inopiâ testificandæ nisi verbis tātummodo, quâ te prosequor, observantiæ: vt aut ineptus coram *Scævola* aut ingratus erga *Scævolam* sim oporteat necessariò; si scribam ineptus, ingratus si taceam. Quibus è duobus vides vtrum malim; quod ipsum non dubito quin malle debuerim: vt sermone minùs apto quàm silentio minùs grato, parum prudens, quàm parùm memor beneficii

vi-

viderer. Quamobrem vt idem Crassus etsi præsente *Scævola* de facultate dicendi facere verba noluit, tamen autoritate rogantis *Scævolæ* commotus facere verba cœpit: perinde mihi cōtigit, vt qui tui judicii tanquam censuræ meas nugas nolim subjici; idē humanitate tuâ provocatus subeam subinvitus. Nam si princeps eloquentiæ timebat miniatulas *Attici* sui cerulas, quibus ille si quid minùs in illis quæ legeret placeret, annotare solebat; quid mihi faciundum qui tanto magis absum à *M Tullio* perfectione scribendi, quanto tu propius accedis ad *Atticum* severitate judicandi? Itaque dolenter equidem audiebam oratiunculam quandam meam raptim edolatam potiùs quàm expolitam inter privatos habitam parietes pro ratione temporis & auditorum scriptam, *nō*

hos

hos formatum munus in vsus, vt ille queritur apud Poetam, in tuas manus pervenisse. Quam etsi dicatam tibi me nec conscio & invito partem in optimam es interpretatus; tamen quod dicata est, infelicitati meæ, quod probata est humanitati tuæ acceptum refero. Est enim mihi significatum, & pridem ab aliis, & nuper à nostro Præside, quàm non probaretur à te quod scripseram tantùm, verùm etiam diligeretur à te qui scripserat. Quod vt quàm gratum habeam agnoscã, quoniam tibi placet pro judicii candore quo præcellis, *Nostras esse aliquid putare nugas*, istas, si voles, nugas tamen *Maximi* philosophi pro *Græcis bonis latinas non bonas* meo labore factas æqui boni quæso consulas. Nam ipse libris, id est liberis, vt *Platonis* vtar similitudine, gignendis infœcundus, alterius fœtum

tum

tum ad quem erudiendum vt latinè loqueretur operam meam contuli, mihi adoptavi. Qui si græcè politiùs quàm latinè loquitur, ignosces spero: cum præsertim, quod agnoscis in tuo *Demosthene*, nullum vnquam interpretem perfectum illi contigisse, id nescio quo modò cadat in omnes; vt aptissimè dici possit *Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ.* Veruntamen opus suscepi leviculum, obscuri Philosophi, non Oratoris præstantissimi: vt in cymbâ potiùs duorum Scalmorum, quàm in Argo-nautarũ navi jacturam facerem. Id in eo satis habiturum me putavi, si *Florentinum* quendam, à quo satis negligenter priùs sunt conversa, diligentiâ superarem. Materiam Philosophorum omnium ore celebratã hanc ipsam herclè, quæsitu non invtilem, tractatu non insuavem, non difficilem disceptatu

tatu

tatu, non injucundam tibi si per otium vacaret legere, fore judicavi. Cùm autem contentio sit inter *actionem*, & *contemplationem*, vtri *pomum* detur, vt est in fabulis, *tanquam pulchriori*: tu in vtrâq; optimè versatus, optimus eris vtriusq; judex, vt vtra præstet alteri suffragio declares. Quanquam subvereor ne cum ad Rempublicam ab Academiâ migrâris, vt quod in otio singulariter excolueras id in negotio laudabiliter excerceres, magis *Scipioni* faveas quàm *Panætio*, id est, in eam potiùs inclines partē quæ studet exercendam multis justitiam, quàm quæ vacat acquirendæ sibi sapientiæ. Quòd si Philosopho secùs videatur non est mirandum, præsertim *Platonico*; cùm ipse *Plato* quasi nimis favens Philosophorum otio à *Cicerone* perstringatur. Sed ego *Tyrium* tibi committo, vt tuo vel

vel cadat, vel ſtet arbitrio. Deus Optimus Maximus Te nobis incolumem diutiſſimè conſervet.

DIS-



DISPVTATIO PRIOR

Eorum vitam esse meliorem qui se conferunt ad agendum, quàm qui vacant cognitioni.

Interprete

D. IOHANNE RAINOLDO.



Ifficile est invenire perfectã vitam, vt & virum perfectum: sed admiscetur reb' omnibus quidã defectus quo minùs ad perfectã excellentiam perveniant. Est autem alius alio perfectior. Vt quemque deficiunt pauciora. Ac videas quidem agricolam beatos cives prædicãtem, quasi qui jucundam & splendidam traducant vitam: eos autem qui versan-

ſantur in concionibus & judicijs ac in illis magnam auctoritatem obtinent deplorantes ſuam ſortem; ligonem & agellum exiguũ optantes, vbi reliquum ætatis agant. Audias hominem qui colit militiam laudantem fortunas ejus qui pace fruatur: eũ viciſſim qui in pace vivat ſtatum militaris hominis admirantem. Quòd ſi quis Deus ſuâ quemque vitâ & perſonâ exuens, vt actores in fabulis, ſingulos aliorum condicione veſtiret; rurſùs ijdem ipſi priora deſiderarent, præſentia lamentarentur. Ita valdè moroſum eſt hominis ingeniũ, & querįbundum & faſtidioſum, nec vnquam ſuâ ſorte contentum. Ac vulgi quidem appetitiones & faſtidia conſiderare quid attinet? Prorſus non magis quàm pecudum. Philoſophos autem & verè vehementer aut reprehendat quiſpiam, aut commiſereatur

tur, qui propter prudentiam & vitæ ſolertiam,& peritiam ratio. nis animo ſublati, nullum finem faciunt diſſidendi & litigandi ſecum ipſis & cum alijs, dum cõ- troverſijs cõflictantes ambigunt cui potiſſimum inſtituto vitæ ſe committant. Videntur omninò ſimillimi gubernatoribus paratis ad navigãdum, navigio magnitudine ſatis commodo, & paratu firmo, & inſtrumentorum copiâ & firmitudine, & nautarũ præſtantiâ, & artis cautionibus & ponderis, ſed cum vſus poſtulat vt navigetur, fluctuantibus & hærentibus quò ſe vertant dũ conſpiciunt multos portus ſed omnibus diffidunt. Verùm alios cum ſuis vivendi rationibus valere jubeamus, hunc voluptate colliqueſcentem, illum in terrâ laborantem, alium mari jactatũ erroribus, alium in armis mercede militantem, alium vociferan-

tem

tem in concionibus,alium in judicijs circumcurſantem. Quemadmodum autem in corporum certaminibus qui ſunt imbecilii fidentiùs quàm prudentiùs certantes ſpe vincendi, citò ſuccumbunt; virtute verò pares labori ſuſtinendo perſeverant & tolerant & decertant de victoria, ſic in contentione de vitæ rationibus aliæ quaſi voce præconij exturbatæ quaſi fractæ faceſſant. Qui vero vitam agit in contemplando, & qui in actione rerum occupatur, quandoquidem & dubio nec impari certamine de victoria contendunt, prodeant in medium rationibus certaturi. Vter igitur priori loco nobis judicibus ſuam cauſam aget? Is qui verſatur in actione rerũ, meo quidem judicio. Eſt enim animo fidentior & ad loquendum audacior, & aſſuetus cum multis congredi. Sic autem verba fa-

M ctu-

ꝯcturus videatur. Si nos quiſpiam ad vitam accedentes quaſi princeps vrbis aut conditor civitatis non pateretur priùs intra portas ingredi quàm cujuſque ſciſcitando ſciret artificium, quam vtilitatē in commune Reipublicæ conferre quiſque poſſet: exiſtimo dicturum eſſe architectum ſe lapides ordinatim arte, compingentem habitantibus idonea contra frigus & æſtum munimēta fabricari. Textorem ſe filo ſtaminibus intexto veſtes conficere quę ſcires & tegumenta & ornamenta corporum. Porro Faber lignarius ſe conferre dicet aut aratrum aut lectum, aut aliquid ejuſmodi quod ars ſuppeditet. Faber autem ferrarius quæ vel ferro vel ære formantur opera, non belli ſolùm ſed pacis etiam inſtrumēta. Quid quod & ea quæ voluptatis gratiâ parantur, vt eſt veriſimile ſimul admit-

mittet? Pictores & statuarios ad oculorum oblectationem; vnguentarios & coquos præclaros saporum & odorū artifices: quicunque demum tibijs aut cantu aut fidibus aut choris aures dulciter deliniunt. Et verò non nemo propter suum in ridiculis, alius in præstigiis, alius in orationibus, vsum advocabitur. *Homero* quidem vel *Nereo* pulchritudo locum reperit oportunum idque adeò in exercitu. Prorsus nemo quisquam, vt summatim dicam in vitam sine symbola, quod aiunt, progreditur, sed alius vtilitatem aliquam subministrat, alius artem, alius voluptatem; Age porrò. In quo tandem horum Philosophi munus collocabimus? Nam cum non invtilē tanquam fucum ad nos accedere quandoquidem est homo legum communibus & vinculis constrictus & devinctus operi-

bus, cunctis manifestum est. Sed quid est quod in publicam societatem confert, aut quonam loco statuamus hominem? Inter opifices, vt *Tychæum*? Inter coquos vt *Mythæium*? Inter oblectãtes vt *Phrinonem*? Inter scurras vt *Philippum*? Inter plebecolas vt *Cleonem*? An sine tribu & sine sede nobis vagabitur? imò est aliquid ipsius opus: quòd autem sit nescimus. Quinetiam inquit ago; & mecum ea quæ sunt considero, & veritate saturor. Nę tu beatus propter summum otium mihi videris, qui cum navem conscenderis nec gubernator esse velis, nec officio fungaris remigis, nec eos adjuves qui discurrunt & succurrunt saluti navis ne vector quidem agi vt aut rudenti manum admoveas cut in tranquillo remum attingas: sed quasi quispiam eorum qui temerè jacent & feruntur idipsum

ipſum quod dicitur ſis navis inutile pondus. An exiſtimas civitatem minùs deſiderare qui ſubſidium ipſi ferent ad ſalutem cõſequendam quàm navem in mari? multò quidem magis opus eſt ope vt arbitror in terra: ſiquidẽ quod operam impendit puſillũ eſt, onus quod operam requirit magnum eſt. Eſt autem civitas coagmentata cunctis è civibus communis operis adjutoribus: ſimiliter ac corpus quod multiplici difficultate variarum rerum premitur, conſervatur curâ partium conferentium communem operam ad totius obſequium. Pedes ſuſtentant, manus laborant, oculi cernunt, aures audiunt, & alia ſuis funguntur muneribus ne cunctis ſigillatim perſequendis immorer. Quod ſi libuiſſet illi fabularum ſcriptori *Phrygi* fabulam cõminiſci, pedem offenſum reliquo corpori,

labore tanti ponderis portandi fatigatum cupiviſſe vacare otio; ſive dentes molares quia molerent & conficerent cibum tantæ moli ſufficientem, opus publicũ detrectantes voluiſſe curare ſua: ſi fieri pariter iſta contingeret quid aliud homo quàm in fabula periret? Ejuſdem modi profecto eſt quod in ſocietate civili vſu venit. Etenim ſi ſinguli ceſſãtes capeſſerent Rempublicam pigeret capere laborem, è civili ſocietate in ſuum otium ſecederent: quid prohiberet quin civitas vniverſa concideret & periret? An verò ædificia firmiſſima mutuò cohęrentia ſibi lapidum complexu vinciuntur & conſiſtunt, & permanent; ſi quid autẽ eximas ex aptâ compage, totum labefactes: vitam vniverſam è ſuarum partium ſibi cohærentium mutuo complexu ſalutem adipiſci non arbitraris? Quanquam

ſi

si reliqui descisçant ab agendo non magni retulerit. Nec enim *Thersites* si deseruisset suam stationem Græcos afflixisset, verũ *Achilles* inflammatus irâ, quiescens in tabernaculo, seque otio & cythara & cantu deliniens Græcorum exercitum multis malis implevit. Nam cujus præsentia cuicunque commoditati est, ejus absentia sit detrimento necesse est. Iam verò qui virtutẽ & contemplationem, & otium amplectitur, quinam sit ille alius quàm homo prudens & intelligens? Quid igitur? An qui gubernandi est scientissimus de sua sede cedet imperitissimis? An imperator discedens imperio relinquet imperium ineptissimis ad imperandum? Cujus autem omninò dignitatis esse potest, cognoscere veritatem, haberéq; in animo recõditum thesaurum, infœcundum, & ignavum, & in-

 fru-

frugiferum, ex quo nec ipse capias, nec aliis afferas vtilitatem. Nisi forsitan auditus, bonum est vt habeamus ac non vt concentum & vocem percipiamus; aut aspectus, bonum, vt habeamus ac non vt solis lumen oculis vsurpemus; aut divitiæ, bonum, etiamsi quis eas in terram defodiat, thesaurum invtilem. Ac vt paucis complectar; quis est vsus scientiæ si non conferas ad vsum si scias tantummodo quis sit vsus scientiæ? Quis vsus artis medico si non ex arte sanet? Quis vsus artis Phidiæ si eam in auro & ebore non exerceat? Sapiens erat profectò *Nestor*; at illius opera video sapientiæ, salutem exercitus, pacem civitatis, liberorum obsequium, virtutem populi; sapiens *Vlysses*, sed opera video partim terrâ partim mari. *Multorum mores hominum cognovit & vrbes, Ferre volens vitáq; suam*

ſuam reditumq́ʒ ſuorum. Ac prę-ter hos etiam ſapiens erat *Hercules*, at non ſibi ſapiens, ſed per omnes maris & terræ terminos ſapientiam extendit. Ille eſt qui feras excidit, ille qui tyrannos compreſſit, qui ſervis dedit libertatem, libertati leges ſanxit, firmavit juſtitiam, invenit jura, veritatem verbis coluit, facinora præclara geſſit; quod ſi voluiſſet *Hercules* ſecedens vitam agere quietam, in otio verſari, ſecuram à negotiis ſequi ſapientiam; extitiſſet nobis pro Hercule Sophiſta, nec dum quiſq; ſuſtinuiſſet appellare Iovis filium. Nam ne Iovi quidem placet ipſi eſſe otioſo. Ita namq; ceſſaret, & cœlum circumferri, & tellus nutrire, & flumina manare, & pelagus recipere, & commutari tēpora & fata diſtingui & cantib⁹ vacare Muſæ: ceſſarent hominū virtutes, & ſalus animantium, &

 fru-

fructuum procreatio, & orbis vniversus convulsus à seipso confunderetur & concideret. Atqui Iovis opera quæ nullo frangitur labore intermittitur, nec sopitur vnquam, nec fatigatur, nec ab opere discedit, sempiternam rebus suppeditat salutem. Itaque bonos reges ac Dei similes per somnia monet *Iupiter*; *Principibus totam noctem dormire nefandum*, *Cura quibus populi, quibus ampla negotia curæ.* Ad ista respiciens philosophus, nec *Iovem* imitetur, nec *Herculem*, ne reges bonos, nec principes: Sed vivat vitam hominis in deserto nati, vitam solitariam, à societate abhorrentem, vitam *Cyclopum* potiùs quàm hominũ. Quanquam *Cyclopibus* ferebat quidem terra triticum ac hordeum,

Cum neq; stirpe serant terrã neq; vomere scindãt: at jura tamẽ red-

dunt

dunt ſinguli conjugibus & liberis: vt nec eorum vita prorſus à rebus gerendis immunis ſit; in ſumma vacare penitus negotio cujus aliûs præterquam mortui eſſe poſſet? Quod ſi agere negotium virtute eſſet alienum: virtutem perſequentes ab eo meritò abſtinere videremur. Sin autem virtus hominis non oratio ſed opus eſt, & actio in ſocietate, & vſus civilis vitæ; perſequenda ſunt ea quibuſcum virtutem adipiſci valeamus. *Nã facile ingentes vitii capiamus acervos*, vt inquit ille *Boetius*, poeta. Cæterum *virtutem voluere Dei ſudore parari*. Præclarus ſine dubio nobis decertator qui ſine ſudore cupit coronari. At vero ſequi ſolent eum qui res capeſſit periculum & detrimentum, & inſidiæ, & invidia & exilia, & interitus & infamiæ. Age igitur. Si gubernator iſta cogitaret,

ret, navigationem parum esse tutam, plenam periculis & laboribus & casibus incertis & procellis & ventis; Si cogitaret item Imperator ancipites evẽtus belli, parem vtrisquè formidinem, periculum ante pedes, propinquam esse mortem, quid tandẽ impediret quin mari navigatio prorsus exularet; multi libertate nec per somnium fruerentur, ducum inopia, vita demum vniversa nihil à vermibus differret, timida & ignava, & formidolosa? Sardanapali mihi vitam prædicas, Epicuri mihi vitam prædicas; Opponamus illis, Cyrũ Sardanapalo, Persam Assyrio, qui cum liceret illi amplexari otium & quietâ vitâ frui, maluit in libertatem vindicare Persas, per industriam & militiam & sitim, & famem, & laborem assiduum nunquam vel noctu vel interdiu intermissum. Opponas autem Epi-

pi-

picuro multos, Græco Græcos; ex Academia *Platonem*, è castris *Xenophontem*, è *Ponto Diogenem*. *Plato* igitur vnius amici causâ & exulis & egentis magnæ ac validę restitit tyrannidi, multùm terræ peregrinans & maria trajiciens, & incurrens tyranni odium, exilium, periculum, ne philosophiæ probitatem proderet. At licebat illi contemplari in Academia & veritate saturari. *Xenophontem* verò accersit Proxenus, deducit *Apollo*, emittit *Socrates* è multo otio & contemplatione ad militiam & præfecturam, & conservationem decem millium Græcorum. Nam de Diogene quid attinet loqui? qui missum faciens suum otium, circumibat intuens res aliorum: non iners aut negligens curator sed instar Vlyssis illius, *Si quos conspiceret reges hominesq; potentes, Continuit placidis illorum pectora*

dictis

dictis. *Si quem clamantem media de plebe videret, Compressit sceptro*. Ac ne seipso quidem abstinuit sed castigavit & molestiam sibi exhibuit. Indignis graviter vexans sua corpora plagis: Indutus laceras vestes. Omitto dicere quod vir bonus occupat⁹ in agendo si pedem non referat & improbis concedat, non sibi solùm ipsi salutem esse, sed alios etiam in melius mutare possit. Contra si recedat & terga vertat, audacia & ineptia & confidentia replebit improbos ac suas partes prodet. *Quò fugis vt væcors Phrygiæ dans terga catervæ?* maneto & consistito & sustineto pedem, ictus, nec quicquam expavescas. Hostium exercitus est ignavus, ictus inanes. Invadentem te nemo feret; fugientem te cuncti ferient, vt *Aiacem Troiani*, ut *Socratem Athenienses* percusserunt: nec prius

us destiterunt quàm ipsum dejecerunt. Quonam igitur modo vivat aliquis securus inter medios hostes? Nihil enim hostilius hominis virtuti quàm acris improbitas. Cum subduxerim meipsum inquit *Socrates* sub murũ alios intueor tempestate & inopià consilii perturbatos. Ostende *Socrates* murum mihi firmum vbi consistens despiciam ictus. Quod si talẽ mihi murum commemoras, sub quem te subduxisti, intueor ictus, Anytos multos, Melitos multos, murum expugnabilem.



DISPVTATIO POSTERIOR; *Eorum vitam esse meliorem qui contemplando, quàm qui agendis rebus occupantur.*

Interprete

D. IOHANNE RAINOLDO.



Erùm enimverò si quis in judicio nos reos faceret, irasceremur judici nisi præberet vtriq; potestatem ex æquo pro se dicendi, qui tyranno similior quàm judici videretur. Quoniam vero calculus & eventus qui spectari solét in causis forensibus abhorrent à morib⁹ & institutis philosophię; & accusat tamen ratio rationem, amicus amicum ad veritatem ve-

venandam: quia judicio cuidam est similis ista inquisitio, faciamus hodiè respondendi copiam alteri sententiæ, ac ei viro qui contemplationis tenetur studio perinde quasi coram judicibus sisteretur & responderet accusationi. Sit autem accusatio vel hęc, vel huic simillima; Injuriosè facit *Anaxagoras* quòd, in terrâ natus & vrbe *Clazomeniâ* particeps sacrorum & profanorum & legum & aducationis & aliorum quibus ceteri *Clazomonij* fruuntur, secedat tamē à *Clazomonijs* tanquam à feris, quorum ad cœtus nec in concionibus, nec in Dionysiis, nec in judiciis, nec alibi conveniat; sed agrum desertum, domum solitariam esse patiatur & ipse mirandam assiduè sapientiam sursùm deorsùm vertat & perscrutetur. Sit accusatio quidem ejusmodi. *Anaxagoras* autem ita se defēdat. Abesse

esse me quamplurimùm ab eo *Clazomonij*, vt iniuriam vobis faciam, præclarè sum mihi conscius. Nec enim vllum crimen in iis quæ pertinent ad rem pecuniariam erga vos admitto; nec civitatem vestram, quantum in me situm, ignobiliorem apud Græcos efficio; & in commerciis privatis cum vnoquoq; vestrum nec molestum, nec iniquum me cuiquam esse puto; nec aut legũ quæ sanciuntur, reipublicæ quâ decoramur, minorem vllo curam civium suscipio. Restat igitur si cum nullam vobis inferam injuriam in quotidianis meæ vitæ rationibus atq; institutis opinione fallar, vt absolvar eo crimine cujus arguor, quod civitati publicam faciam injuriam; & habeam ad privata in quibus erro studia, doctores qui erudiant, nõ actores qui accusent. Exponam ergo vobis meam causam nihil

sup-

supprimens silentio: quanquam non ignoro meum vobis studiũ cum erit patefactum ridiculum visum iri. Ego nobis magni esse faciendam potentiam in republica, & vitæ societatem, & claritatem operum & rerum tractationem cognitum prorsus habeo. At idem probè scio ista, quę magni sunt nobis facienda, si cũ morum probitate & virtute cõjungantur valdè vehementer habenti conducere; sin minùs è cõtrario debilitare & prosternere, & ne latendi quidem facultatẽ ipsa possidentibus improbis cõcedere. Illustres enim efficit viros potentia, quorum, quanto magis ab honesto deflexerint, tantò magis vitia & aperit & arguit. Quod si quis igitur animo prudenter informato fuerit, is suâ dignitate in tuto constitutâ de potentia fructum capiat. Si quis autem parùm instructus à

pru-

prudentia res quas ipſa debet gerere capeſſat, propter inſignẽ & imperitiam facultatis, & inopiam inſtrumentorum prolabatur neceſſe eſſe. Quæ cum animo cogitarem, putabam mihi potiùs curam adhibendam, ne per imprudentiam aggreſſus negotia publica ſupra vires, offenderem in illis & impingerem. Neq; verò ſi à vobis ei muneri deſtinarer vt in choro concinerem, iniurioſè facerem ſi miſceri choro nollem, priuſquam mihi vocis modulatio contigiſſet. Eaq; propter agrorum meorum vt rectè colerentur, non admodũ curam habui. Meipſum autem ad eam vitam contuli, quâ cognitio accedens animo quaſi lux oculis tutum mihi reliquum iter efficeret. Verùm lux iſta non poteſt comparari iis qui Mineruæ feſto celebrantur ludis. Viæ quę tendunt ad eam non ſunt nugæ, non

non ineptiæ, non agrorum curæ non fori ſtudia, non vulgi commercia, ſed amor veritatis, (& rerum contemplatio, & his in rebus ſtudium; iſtâ cum arbitrarer mihi contendendum, parebam rationibus quæ ducebant, & viæ veſtigia ſpeculabar. Ac mea ſic eſt ratio: in qua me cum optimũ & quàm æquiſſimum veſtris vtilitatibus inire conſilium, dum iſtam viam perſequor, nunc declarabo. Res enim publica conſervari ſolet non ſi veſtra mœnia ſint affabrè conſtructa, ſi navalia ſint integra, ſi claſſis ipſa naviget, ſi porticos, & lucos, & gymnaſia, & fana, & theatra habeatis; (iſta ſiquidem ſi nec hoſtes, nec ignis, nec alia calamitas, at temporis lõginquitas abſumet) Sed ſaluti eſt civitatibus optima temperatio & diſciplina reipub. ſi quid ego judico. Ea verò bonis è legibus exiſtunt. Bonas leges

ges

ges ſervat virtus vtentium. Virtutem docet ratio, rationem exercitatio, exercitationem veritas, veritatem otium quod in ea collocatur. Non eſt enim non eſt aliud inſtrumentum, quo virtus comparari poſſit, quàm vera ratio, quâ exacuitur. Ita quæ neſcivit diſcit, quæ dedicit ſervat, & ſervans vtitur, & vtens non aberrat. Hoc eſt noſtrum ſtudium, hæc otioſa requies, meditatio veritatis, & ars rationis, & vitæ robur, & apparatus animi, & exercitatio probitatis. Quòd ſi nihil iſta conferunt ad res præclaras, aut conferunt quidem at diſcendo vel exercendo non comparantur, ſed caſu ac temerè accedunt: imprudens negotium & accuſatione dignum commemoras. Sin autem nemo tam eſt demens vt hoc affirmet: profectò veritatem & ſanã rationem, & legis ac juſticiæ cognitionem non

non poteſt quiſquam percipere, niſi ponat in illis operam : non magis quàm artem ſutoriam, niſi tempus in ea collocet; aut artē fabrilem niſi ad fornacem & ignem diem tranſigat; aut artem regendæ navis niſi naviget, atq; maritimas actiones exerceat. Nihil igitur iniurię vobis inferimus cum iſtis agendis operam navamus: quibus ſi relictis animum deſertum atq; infœcundum jacere pateremur, in crimen in judicium vocari meritò poſſemus. Ego Clazomonij quæ nec iniuſta & vera eſſe mihi videntur ad objecta coram vobis crimina reſpondi : de quibus æquum arbitror ne ſuffragium feratis ſtatim, ſed in præſenti ſuſtineatis à judicando, dum ipſi mecum pariter eodem ſpectaveritis & contēplati fueritis. Ita ſi quid commodi ex illis oriatur, me liberaſſe crimine re ipſa docti videbimi-

mini:si seciis, vos ea quæ videbuntur vobis statuetis, nos autē nihilominus de illis rectè consulemus. Ista cum Anaxagoras in suæ causæ defensionem dixerit, ridebunt vt credibile est Clazomenij: minor enim Anaxagoræ quàm accusationi fides adjungetur. Atqui vera tamen dixerit; quamvis illi condemnaverint. Quòd si quis vspiam judex extiterit non vulgi suffragio sed ipsa scientiâ (quo solo modo judex debet eligi) designatus: apud eum nec vt injustus nec vt reus causam dicet vel *Anaxagoras Clazomenis*, vel *Heraclitus* Ephesi, vel in *Samo Pythagoras*, vel *Abderis Democritus*, vel *Colophone Xenophanes*, vel *Parmenides Eleæ*, vel *Diogenes Apolloniæ*, vel alius quispiam illorum excellentium virorum: sed ex æquo tanquam jure persuadens & differens, sapientia cum sapienti-

ti·

tibus, fide digna cum fidelibus, divina cum divinis verba faciet, in hunc modum. Deum quidem hominis animo tribuisse tres facultates & locos, & naturas quasi congregaret ad convictum & commercium vitę civitatē. Cujus partem principem & consultricem in arce constitutam solo fungi munere cogitandi jussit. Partem autem vegetam & ad agendum acrem, & idoneam ad facienda quæ forent consulta, conjunxit & colligavit ad exequenda quæ mandarentur parti consultrici. Tertiam porrò partē inertem istam multitudinem, & incontinētē & illiberalem plenā cupiditatibus, plenam amorib⁹, plenam contumeliâ, plenam varijs voluptatibus tertium locum habere voluit, quasi plebem quandam ignavam & garrulam, & turbulentam & vęsanā. Animo deinceps ita distributo

ad obeunda munia quæ sunt homini descripta, solet interdum oriri seditio, idem ipsum quod accidit civitati malum. Rerum verò publicarum, ea quæ beata est imperio regio gubernatur; Partibus lege divinâ cedentibus ei, quæ præesse tum vigore potest, tùm naturâ debet. Proxima inferior beatitudine quàm prima, quæ vocatur imperiū potentium virorum loco principis dominantium, potestate optimatū deterior statu regio populari statu melior: est quidem fortis & acris ad agendum, similis Reipublicæ vel Spartanæ, vel Creticæ, vel Mantivicę, vel Pellevicę, vel Thessalicę; sed ambitiosa vehementer, contentiosa, & morosa, & temeraria, & cōfidens. Tertium autem Reipublicę genus, quæ nomine specioso potestas dicitur popularis, re quidem verâ dominatus est plebeius vim Athe-

Atheniensium & Syracusanorum aut Milesiorum aut alterius alicujus multitudinis refert, & dissensione, & procacitate, & colluvione multorum effervescens. Triplex ergo genus Rerumpublicarum triplex est vitæ genus in hominis animo quod imitetur. Primum quod vacat contemplationi convertens ei parti quæ consulit & regit, expers actionis prorsus ac operis. Alterum quod versatur in actione rerum: cui secundus honor & dignitas tribuitur. Popularem demùm in homine potestatẽ videre non est arduum. Hoc enim Reipublicæ genus omnem animum mirificè depascit. Eaq; propter omittendum est, nec vt locum principem sibi sumat ferendum. Contemplatio verò cum actione si comparetur, vtraq; præclara, contemplatio propter scientiam, actio propter

virtutem; vtra tamen præferenda est? Respondet ratio, si quidẽ vtilitas ipsa consideretur, honorandam actionem: sin expendatur causa rei benè gestæ cõtemplationem præferendam. Quamobrem inter vtrumq; fœdus feri entes distribuamus viris & animi facultates & condicionem vitæ cuiq; pro ratione vel naturæ vel ætatis vel fortunæ. Naturâ enim alius differt ab alio. Hic invalidus ad agendum, expeditus autem animo ad cõtemplandum, ille piger ad contemplandum, ad agendum industrius. Ætas quoque homines inter se distinguit. Nam actio juventutis est, vt inquit *Homerus*, & ego persuadeor, *Omnia conveniunt juveni*. Nam philosophus cum est juvenis agat, dicat, degat, in republica, militet, imperet; siquidem & *Platonis* cursus in *Siciliam*, & labores, & studium *Dionis* gra-

gratiâ susceptum florentis juvẽtutis opera fuerunt, cùm eum senescentem susceperit Academia, & altum otium, & artes optimæ, & præstans contemplatio, dum in copiosa veritatis abundantia vitæ finem poneret; Ac verò *Xenophontis* juventutem in operibus consumptam amo, senectutem in literis occupatam laudo. Postremò distinguuntur homines ab hominibus etiã fortunâ: quæ potestatem alij committit & negotia, quietem alij placidam & otium largitur. E quibus illum laudo virum se prębentem, cum postulat necessitas hunc etiam felicem prædico, nõ modò laudandum judico; felicẽ propter otium, laudãdum propter studium. Quanquã eum quoque qui naviget in Asiam ex Europâ, vt videat terram Ægyptiorum, & Nili fauces, aut altas pyramides, aut aves peregrinas, aut

bovem, aut hircum felicem dix-erim quòd ea ſpectaverit: etiãſi quis ad Iſtrum veniat, ſi Gãgem videat, ſi jacentem Babylonem oculis vſurpet, aut fluvios Sardi-um, aut ſepulchra Troiæ, aut orã *Helleſponti*. Quin & homines ex *Aſiâ* proficiſcuntur in Græ-ciam, vel ad artes, *Athenis*; vel ad animos Thebis; vel ad locos, Argis, obſervãdos. *Homero* qui-dem *Vlyſſes* etiam ſapiens vide-tur propter varios errores, *Qui mores hominum multorum no-vit & vrbes*. At *Vlyſſis* ſpectacula vel *Thraces* fuerunt, vel *Cicones* efferati, vel *Cimmerij carentes ſole*; vel mactatores hoſpitũ *Cy-clopes*, vel mulier venefica, vel quæ vidit in *Tartaro*, vel *Scylla*, vel *Charybdis*, vel hortus *Alci-noi*, vel ſtabulum Eumei; cuncta mortalia, cuncta farg cia, cun-cta incredibilia. Verum philoſo-phi ſpectacula, quæ contempla-

tur,

tur; cui rei comparabo? Somnio profectò, illuſtri & evidenti, & circumquaq; volitanti. Vbi corpore ſe commoventi nuſquam animus circa terram vniverſam fertur, à terra in cœlũ; omne mare tranſmittens, omnem terram pervadens, pervolans, omnem aerem; cum ſole ſimul currens, cum luna ſimul circumiens, cum ceterorum ſyderũ choro ſe copulans, cum Iove propemodùm rerum gubernacula tractans & moderans. O beatam profectionem, & ſpectacula præclara, & ſomnia veracia!



MAXIMI TYRII PHIlosophi Platonici disputatio, *Vtri sint graviores, morbi corporis, an animi.*

D. IOHANNE RAINOLDO Interprete.



Anitur quoddam jam ab antiquissimis temporibus carmen precationis loco,

O cœlestum princeps, Sanitas,
Vtinam tecum degere possim
Quod mihi tēpus superest vitæ.

Libet autem interrogare scriptorem hujus carminis, cujusmodi tandem sit ista Sanitas quam in agenda vita sibi contubernalem precibus exoptat. Nam ego sanè suspicor esse quandam rem divinam & quæ sit meritò pre-

cibus exposcenda. Nec enim temerè ac inconsideratè vel haberi digna carmine potuisset, vel decantata laudem pristinam cõservasset. Quòd si res est ejusmodi qualem esse suspicor, nobis pro poeta respondeat ipsa ratio. Nam cum duo sint ex quibus homo coalescat, animus & corpus; si animus naturâ morborum est expers, necesse est hoc carmen optatum esse corporis, quod naturâ solet & in morbos incidere, & curatum convalescere. Sin autem ambo sint à natura pulcherrimè temperatione simili coagmentata, perturbentur verò petulanti quadam perversitate partium, cum earum aliqua sibi plus quàm par est vendicans, vt in civitate Tyrannus aut populus, impediat partes reliquas, & aptam totius temperationem dissipet, quam vocamus vtrobique cupiditatem impotentem, hanc

animi illam corporis; quorum vtrumq; si spectes ipsum, sanitatem ex æquo desiderat, si cum altero comparas, jus æquabile non observat: vtrum vtrius tandem eorum quasi temperationē aptam & salutem sanitatem, cœlestum principem appellemus. Ceterum vt partis vtriusq; morbum ex comparatione morbi contrarii videamus vter homini sit malum gravius: ita rem totā tanquam arbitri examinemus. Homo ex animo & corpore coagmentatur: ita vt præsit animus corpus obtemperet: quemadmodum in civitate princeps ac subditus; cum & princeps præsertim sit pars civitatis & similiter subditi. Vtra igitur istarum partium si morbo langueat civitatem perdit? Laboret morbo populus in populari statu. At *Pericles* sanus, magistratus bonus, populi morbum relevat. La-

bo-

boret morbo regio *Dionysius Syracusanus*. At populus sanus deficitur prorsùs viribus ad salutẽ restituendam. Vis igitur corpus esse quasi populum, animũ quasi principem? Considera igitur & hanc imaginem cum ipsa re cõpara. Populus plus est quàm princeps: & corpus plus est quã animus. Populus est vęcors: item & corpus. Populus è multis partibus & multis vocibus, & multis affectibus consistit: corpus è variis rebus dissimilibus & multiplicibus temperatur. Populus in ardoribus irarum est asper, in cupiditatibus, vehemens, dissolutus, in voluptatibus, abjectus in molestiis, truculentus in furoribus; Eadem quoque corporis sunt vitia. Nam & cupiditatibus, & appetitionibus & libidinibus & ardentibus quasi furiis cum impetu rapi solet. Age porrò principem cum principe confera-

ra-

ramus. Princeps in civitate ad imperandum eſt aptiſſimus, & honoratiſſimus, & validiſſimus. Princeps naturâ eſt ad res curãdas ſagaciſſimus, ad conſulendũ prudentiſſimus. Idipſum vſu venit animo. Princeps eſt ſui iuris, & animus. Cum igitur iſta ita ſe habeant, vtrum tandem morbũ graviorem eſſe dicemus, cum in homine tum in civitate? Nõ pars præſtantior correpta morbo totum gravius affligit? Nam populus ægrotus valente principe libertatem retinet: principis autem morbus valenti populo ſervitutem importat. Ac ut ſummatim dicam, animus eſt corpore pretioſior. Bonum verò quod pretioſius eſt majus eſt. Porrò quod majori bono repugnat, majus eſt malum. Majus autem bonum eſt ſanitas animi quàm ſanitas corporis: Majus ergo malum eſt ſanitas animi quàm ſanitas corporis. Sanitas corporis

ris arte restituitur: sanitas animi virtute comparatur. Morbus animi est improbitas ; morbus corporis est calamitas. Improbitas voluntariò committitur, calamitas ab invitis suscipitur. Quæ fiunt ab invitis misericordiam alliciunt; quę fiunt à volētibus habentur odio. Quæ sunt miserabilia, sublevātur subsidio; quæ sunt exosa, castigantur supplicio. Quæ sublevantur sunt leviuscula; quæ castigantur, deteriora. Verum sanitas vicissim in vtroq; consideretur. Altera cūctis rebus affluit, altera cunctis deficit. Altera rectà ducit ad beatitudinem, altera patefacit aditum ad miseriam. Altera immunis est à malo: altera proclivis est ad vitium. Huic sanitas perennis, illi perbrevis, huic firma, illi fluxa, huic æterna, illi caduca. Considerentur & morbi. Corporis morbus arte facilè sanatur animi morbus ægrè lege corri-

gi-

gitur. Ille crucians ægrotantem facit, vt sanetur, magis sanabilē; hic consumens ægrotantem, facit, ne sanetur, legum contemptorem. Illi Dii succurrunt: hunc oderunt. Non exardescit bellum propter morbum corporis; propter morbum animi bella multa concitantur. Nemo corporis laborans morbo vel calumnias cō miniscitur, vel sepulchra deprædatur, vel committit latrocinia, vel aliud quodvis flagitium patrat. Morbus corporis molestus est ægroto: morbus animi molestus & proximo. Ac verò cōtemplemur quod dicimus evidentiùs, similitudine quadam à rebus civilibus adumbratum. *Athenas* vrbem quę populi dominatu regebatur ac florebat virorum numero, & imperii magnitudine, & opum potentiâ, & imperatorum copiâ, cum *Pericles* summam autoritatem obtineret, invasit

vaſit peſtis: quæ primum cœpit ab *Æthiopia*, pòſt in *Perſiam* pervaſit, *Athenas* demum attigit; vbi tanquam ſtationem adepta conſtitit & civitatem afflixit. Quin auxit etiam vires graſſantis morbi bellum ingruens ex *Peloponneſo*. Cum autem ager vaſtaretur, affligerentur homines, abſumerentur corpora, conficerentur copiæ, civitatis quaſi corpus miſeriis ſuccumberet: vir vnus tanquam animus civitatis ille Pericles, intactus à morbo, valetudine fruens integrâ, erexit civitatem & excitavit, & accendit, & reſtitit cùm peſti tũ bello. Iam verò videamus & alteram ſimilitudinem. Poſtquam peſtis ceſſavit & populus convaluit, & vires ſunt reſtitutæ: tum ea pars civitatis quæ præſidebat Reipublicæ morbo gravi correpta eſt proximoq; inſaniæ, qui corripuit quoq; populum & cõmunis

munis,quasi morbi contagione polluit. Quid enim? Non hic populus vna cum *Cleone* furebat, cum Hyperbolo ægrotabat, cũ *Alcibiade* ardebat, deniq; cum principibus Reipublicæ tabescebat, & peccabat, & peribat, dum alius aliò vocaret,

Huc age nympha veni divinaq; facta videto.

Ac ostendit quidem *Alcibiades Siciliam, Cleon Sphacteriam*, alius aliam, terram aut mare, tanquam febricitanti fontes aut puteos. Ista sunt vestra, scelerati, divina facta, interitus & eversio & vis malorum, & morbi inflammatio. Hoc ipsum autem valet animi morbus si quidem cũ morbo corporis comparetur. Ægrotat corpus & perturbatur, & affligitur. At ei si præfeceris animum valentem contemnit morbum & despicit malum. Vt despexit *Pherecydes* in sepulchro posi-

positus, cum ipsius carnem tabes exederet, erectus autem animus ab hoc inutili quo amicitur corpore liberari cuperet. Ego verò dicere non dubitârim ne invito quidem animo interire, de quo secus cogito ac de captivo, qui videns murum carceris putrescentem ac dilabentem expectat egressum & liberationem è custodiâ: vt è tenebrosa graviq; caligine quâ priùs erat obrutus, suspiciat tandem aerem & luce splendidâ saturetur. An existimas virum cujus corpus sit insigniter exercitatum & assuetum laboribus perturbatum iri, si quando ipsius palliola disrumpantur, ac non ea potiùs libenter abiecturũ & traditurum corpus aeri, nudũ nudo, charũ, charo, liberum, libero. Quid autem aliud animo putas esse pellem istam, & ossa, & carnes, quàm palliola in diem durantia, quàm panniculos detritos

tritos & ſordidos, cum ea præſertim & ferrum diſcindat & ignis conſumat, & vlcera depaſcant. Fortis igitur animus & induſtrius & exercitatus iſta non magni facit & quàm primum nudari cœpit: vt ſi quis magnanimum virum laborantem corpore conſpiciat id vſurpare poſſit quod de *Vlyſſe* dictum eſt

Quale ſenex lacerâ femur eccè
è veſte retexit.

Timidus autem animus in corpore defoſſus, vt pigrum animal in latibulo, amat latibulum, nec vnquam ab eo vult liberari, ne prorepere quidem: ſed eo exuſto pariter exuritur, diſcerpto, diſcerpitur, dolente, dolet, clamante clamat. O mi pes, amittam te, inquit *Philoctetes*. Amitte mihi no & ne clama, nec amiciſſimis convicium dicito, nec terræ *Lemniæ* moleſtus eſto. O mors *Pæan*! Si dicis iſta *Philoctetes*, vt

ma-

malum commutans malo, non probo tuum votum. Sin autem arbitraris re ipsa mortem esse *Paanem* ac vindicem malæ & insatiabilis & morbosæ pecudis, rectè arbitraris. Ora & invoca *Paanem*. Atq; adeò ipsius orationis filum ad manifestius exemplum deduxit, quod iampridem vobis demonstrare auco. Erant olim apud Græcos infinita Corpora quot frondes quot flores vere creantur; cuncta sane & valentia & robusta, & integra, quę muris hostium circumfusa per integrum decennium nihil profecerunt: non *Achilles* persequens, non *Aiax* manens, non *Diomedes* trucidans, non *Teucer* jaculans, non *Agamemnon* cōsulens, non *Nestor* dicens, non *Calchas* vaticinans, non *Vlysses* decipiens. Atqui Deus respondet. O præstantes & nobiles alumni Græciæ: frustrà laboratis,

frustra

frustrà persequimini, nequicquā jaculamini, nequicquam consulitis. Nec enim illos mores capere poteritis, priusquam vobis auxilio veniat, animus quidem validus, corpus autem languidum, fœtidum, claudicans, consumptum morbo. Illi verò paruerunt Deo & abduxerunt è *Lemno* socium, animo valentem, corpore ægrotantem. Ceterùm si placet vicissim consideretur animi morbus in corpore sano. Laborat animus morbo voluptatis, colliquescit & contabescit. Quid facies ægrotanti? Quæ vtilitas ad talem animum è corpore redundabit? Sardanapalus ægrotat. Nonnè vides quemadmodum mali contagio etiam ad corpus ipsius pervaserit? Maceratur miser & languescit, & oculos tabefacit, & morbi impatiens in ignem se præcipitat. Ægrotat *Alcibiades*, ignis ipsum

ar-

ardens & atrox depascit , qui perturbans rationem, vt parùm absit à furore, rapit eum circumquaq;, à Lyceo ad concionem, à concione ad mare, à mari in Siciliam, illinc *Lacedæmonem*, deinceps ad Persas, à Persis Samum, à Samo *Athenas*, post ad *Hellespontum*, & quò non? Ægrotat *Critias* correptus morbo gravi & multiplici, & insanabili, nec tolerabili cunctæ civitati. Quanquàm istis erant corpora sana & integra : elegans *Sardanapalus*, pulcher Alcibiades, robustus *Critias* : verùm valetudinem in istis odi. Ægrotet ne tyrannidem exerceat *Critias*. *Alcibiades* ne *Athenienses* in *Siciliam* ducat. Ægrotet *Sardanapalus*: est enim melius illi propter morbum concidere quàm propter voluptatem. Imò verò pereat in quemcunq; fluit perennis improbitas. Vt enim ea quæ serpunt

punt vlcera vbi corpus invaſerunt graſſantur longiùs & ex eo quod ſanum eſt ſemper aliquid abſumunt, contraq; medicinam omnem exulcerantur, quoad ars ſedem & quaſi fundamentum morbi exciderit: ita cujus anim' ſanie & tabe & putredine corroditur, quæ ſunt ei proxima depaſcendo ſemper inficit. Eaque propter amputandæ ſunt illi & auferendæ vires corporum, vt manus latroni vt oculi libidinoſo, vt venter helluoni. Nam etſi conſtitueris adverſùs morbum judices, & carceres, & carnifices: tamen malum prævertit, & manat & invaleſcit. Incredibilis eſt enim improbitatis rapiditas, poſtquam ſemel animi, moribus illapſa, conſequuta fuerit materiam improbam & proruptam licentiam & effrænatam audaciam.

FINIS.